

Tallinna Ülikool
Digitehnoloogiaste Instituut

Mari-Liis Oja

**NOORED VANUSES 14–19 VEEBIALLIKATE
HINDAJATENA TALLINNA JÄRVEOTSA
GÜMNAASIUMI ÕPILASTE NÄITEL**

Magistritöö

Juhendaja professor Sirje Virkus

Tallinn 2016

Autorideklaratsioon

Deklareerin, et käesolev magistritöö on minu iseseisva töö tulemus.

Esitatud materjalide põhjal ei ole varem akadeemilist kraadi kaitstud.

Töös kasutatud kõik teiste autorite materjalid on varustatud vastavate viidetega.

Töö valmis Sirje Virkuse juhendamisel

“.....”.....2016 a.

Töö autor

..... allkiri

Töö vastab magistritööle esitatavatele nõuetele.

Lubatud kaitsmisele.

“.....”.....2016 a.

Juhendaja

..... allkiri

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mari-Liis Oja (sünnikuupäev: 10.05.1984)

1. annan Tallinna Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Noored vanuses 14–19 veebiallikate hindajatena Tallinna Järveotsa Gümnaasiumi õpilaste näitel“, mille juhendaja on Sirje Virkus, säilitamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu repositooriumis.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, _____ 4.01.2016

SUMMARY

The master's thesis „Youths Aged 14–19 as Evaluators of Web Sources on the Example of the Students of Tallinn Järveotsa High School“ by Mari-Liis Oja is written in Estonian, consists of 102 pages, two tables, nine figures, five appendices and 73 references. It is based on the literature review, questionnaires and interviews with youths aged 14–19 and analysis of the data obtained from the survey.

The keywords of the thesis are: INFORMATION, INFORMATION NEED, INFORMATION SEEKING, INFORMATION RETRIEVAL, INFORMATION SOURCE, INFORMATION CHANNEL, INFORMATION BEHAVIOUR, INFORMATION LITERACY, INFORMATION COMPETENCE, INFORMATION COMPETENCIES, INFORMATION EVALUATION.

The research object of this master's thesis is youths aged 14–19 and their information behaviour and information literacy and especially evaluation of web sources. The main purpose of the thesis is to find out if and how youths aged 14–19 evaluate web sources. In addition to the main objective, the author of the thesis wishes to examine which sources are used to find information regarding everyday life and school work and how do they conduct the information search in web.

The research focuses on the students aged 14–19 of Tallinn Järveotsa High School. Both quantitative and qualitative methods are used in order to gain information for the thesis, questionnaires and focus group interviews were conducted. The data gathered is analysed by the means of qualitative content analysis and compared to the data from similar studies that were introduced in the theoretical part of the thesis. The author makes conclusions based on the research results and offers recommendations for educational institutions and for further studies.

The research results show that youths aged 14–19 turn to web sites regardless the aim of the information. The most common information sources, both for everyday needs and school work, are search engines, online encyclopedias, and social networks. The least used sources are print encyclopedias, libraries, and library employees. Therefore youths rather use online information that needs evaluating instead of quality controlled information.

Youths consider themselves to be successful or even very successful information seekers, but they sometimes experience dissatisfaction during the search. They are aware of the risks that exist online, but many are certain that the risks do not threaten them personally. Youths think that information search should be stopped when it has proven fruitful, but they also confirm that the reason for stopping could also be distracting factors that prevent reaching the desired results. For different reasons they could be motivated to carry out a more complex and time-consuming information search.

The youths in the survey think that web information is trustworthy to use when the author is respectable and a specialist in his/her field, the same information could be found in many sources, there are no grammatical and typing errors, the information meets the knowledge known before, relevant and topical, objective, thorough, exact, fluently written and includes references to other authors. A web page is trustworthy to use when it belongs to a respectable institution or an organization, it has been used successfully before, it is visually pleasing, it was recommended by other people or trustworthy web sites, it is new or has been updated recently, access to it is not limited, it has no distracting advertisements and it includes the author's contact information.

Youths are aware, how to evaluate the trustworthiness of web pages and which strategies to use. They confirm that they generally evaluate the quality of web sources and think it is important and they also ask others to help with the evaluation. At the same time, all the methods of evaluation are not practical and many confess that at times they use web sources without evaluating and regardless their quality. Youths find that evaluating web sources can be difficult sometimes and think it is an important skill to be taught at schools.

In Estonia it has not been thoroughly researched before if and how youths evaluate web sources. Research results offer an overview of local youths aged 14–19 as the evaluators of information sources and this can be used in schools as the base material for teaching information evaluation.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	8
1 TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	11
1.1 Informatsioonist infopädevuseni.....	11
1.1.1 Infovajadus ja informatsiooni hankimine	12
1.1.2 Muutused infokäitumises ja infopädevuse vajalikkus	20
1.2 Veebiallikate hindamine	26
1.2.1 Veebiallikate hindamine osana infopädevusest	26
1.2.2 Täiskasvanud kasutajad veebiallikate hindajatena.....	31
1.2.3 Üliõpilased ja õpilased veebiallikate hindajatena	35
2 UURIMISTÖÖ METOODIKA	41
2.1 Uuringudisain.....	41
2.2 Valimi moodustamine	42
2.3 Andmekogumismeetodid	43
2.3.1 Piloottuuring.....	44
2.3.2 Küsitlus	45
2.3.3 Fookusgrupiintervjuud.....	46
2.4 Andmeanalüüsi meetodid.....	47
2.5 Andmekogumise ja -analüüsi eetilised aspektid	48
3 UURIMISTÖÖ TULEMUSTE ANALÜÜS JA ARUTELU	50
3.1 Küsitluse tulemused	50
3.1.1 Igapäevaelu ja õppetööga seotud informatsiooni hankimiseks kasutatavad allikad.....	50
3.1.2 Veebiallika kvaliteedi hindamise kriteeriumite olulisus.....	55
3.2 Fookusgrupiintervjuude tulemused.....	58

3.2.1 Veebipõhine infootsing	59
3.2.2 Veebiallikate hindamine	64
3.2.3 Usaldusväärse veebiallika tunnused	67
KOKKUVÕTE	73
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	81
LISAD.....	88
Lisa 1. Teavituskiri uuringus osaleja vanemale	88
Lisa 2. Küsimustik	89
Lisa 3. Nõusoleku vorm fookusgrupiintervjuus osalejale.....	91
Lisa 4. Fookusgrupiintervjuu küsimused	92
Lisa 5. Fookusgrupiintervjuude tulemuste koondtabel	93

SISSEJUHATUS

Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kiire areng on veebikeskkonnast kujundanud ühe olulisima infoallika erinevas vanuses kasutajate jaoks ning muutnud seeläbi oluliselt inimeste infokäitumist. Infohulga pideva kasvu tingimustes on äärmiselt vajalik, aga samas ka küllaltki keeruline hinnata eriilmeliste veebiallikate kvaliteeti.

Murettekitav on asjaolu, et veebikeskkonnas puuduvad informatsiooni kvaliteedi eest vastutajad ja laialdast kasutust leidvad otsingumootorid ei taga nende kaudu otsitava usaldusväärset. Internet eeldab kasutajalt oskust informatsiooni kvaliteeti iseseisvalt hinnata, kuid mitmed infokäitumisalased uuringud kinnitavad pigem kriitilise suhtumise puudumist informatsiooni. (Shenton, Pickard ja Johnson, 2014a, lk 308)

Veebiallikate hindamise oskuse vajalikkust tajub käesoleva magistr töö autor koolis õpetajana töötades pea igapäevaselt. Õpilaste informatsiooni hankimise meelispaigaks tundub olevat internet, olgu otsitavaks siis igapäevaelu või õppetööga seondud teave. Kui infootsinguga tulevad töö autori hinnangul rahuldavalt toime pea kõik, siis enne kasutuselevõttu selle hindamisega ei tegeleta üldse või mitte piisavalt.

Informatsiooni, sealhulgas ka veebipõhise, hindamine on osa infopädevusest, mille arendamise vajalikkust rõhutavad mitmed uurijad (Doyle, 1994; Floridi, 1996; Enochsson, 2005; Virkus, 2007; Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2011; Shenton, Pickard ja Johnson, 2014a), kes leiavad muuseas, et haridusasutuste üheks ülesandeks kaasaegses ühiskonnas on koolitada infopädevaid kodanikke.

Käesoleva magistr töö uurimisobjektiks on noorte vanuses 14–19 infokäitumise ja infopädevuse see osa, mis hõlmab veebiallikate hindamist.

Töö põhieesmärgiks on välja selgitada, kas ja millest lähtuvalt noored vanuses 14–19 veebiallikaid hindavad. Uurimisobjekti mitmekülgsemaks avamiseks on töö autoril soov lisaks uurida, milliseid allikaid noored igapäevaelu ja õppetööga seotud informatsiooni hankimisel kasutavad ning kuidas nad käituvad veebist informatsiooni hankides. Autor leiab, et uuringud antud vallas on väga vajalikud üldhariduskoolidele veebiallikate hindamise alaste juhiste välja töötamiseks ning seeläbi infopädevuse edendamiseks.

Eelnevast tulenevalt on käesoleva magistritöö keskseks uurimisküsimuseks: kuidas hindavad noored vanuses 14–19 veebiallikaid?

Lisaks on seatud eesmärkideni jõudmiseks püstitatud järgmised informatsiooni hankimise alased uurimisküsimused:

- Milliseid allikaid kasutavad noored vanuses 14–19 igapäevaelu ja õppetöoga seotud informatsiooni hankimisel?
- Kuidas nad käituvad veebist informatsiooni hankides?

Töö koosneb sissejuhatusest, uurimuskirjanduse analüüsil ja sünteesil põhinevast ülevaatest, metodika peatükist, uuringu tulemuste analüüsist ja diskussioonist koos autori poolsete järeldustega ning kokkuvõttest.

Esimese peatüki eesmärk on moodustada käesoleva magistritöö aluseks olev teoreetiline raamistik, tutvustada teema mõistmiseks olulisi termineid ning tuua välja uuritavat teemat käsitlenud autorite seisukohad ja nende uuringute olulised tulemused. Kirjandusülevaate koostamiseks ja teoreetilise raamistiku kujundamiseks kasutati dokumentide sisuanalüüsi, võrdlust ja sünteesi.

Valdav osa kirjandusülevaate koostamiseks kasutatud kirjandusest on inglisekeelne, aga kasutati ka mõningaid eestikeelseid allikaid. Esimese peatüki koostamiseks otsiti teemakohast kirjandust ja varasemaid uuringuid, milleks kasutati järgmisi inglisekeelseid võtmesõnu: *information*, *information need*, *information seeking*, *information retrieval*, *information source*, *information channel*, *information behaviour*, *information literacy*, *information competence*, *information competencies* ja *information evaluation*. Materjali otsimisel kasutati ka vastavaid eestikeelseid võtmesõnu: informatsioon, infovajadus, informatsiooni hankimine, infootsing, infoallikas, infokanal, infokäitumine, infokirjaoskus, infopädevus ja informatsiooni hindamine. Põhilisteks infoallikateks olid artiklid Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu poolt pakutavatest e-andmebaasidest nagu *Discovery*, *Educational Resource Information Center*, *Emerald*, *Sage Journals Online*, *ScienceDirect* ja *Wiley Online Library*. Lisaallikatena on kasutatud ka otsingumootorit Google, sealhulgas Google Scholarit, ja elektroonilist raamatukogude kataloogi ESTER.

Teises peatükis käsitletakse püstitatud eesmärgini jõudmiseks ja uurimisküsimustele vastuste leidmiseks kasutatud uuringudisaini, valimi moodustamist, andmete

kogumise protsessi ja analüüsi meetodeid ning uurimisega seotud eetilisi aspekte. Antud töö raames läbi viidud uuring, mis omakorda lähtus neljast alapeatükikes 1.2.2 ja 1.2.3 käsitlust leidvast uuringust, on kaheosaline. Esimese osa moodustab 2015. aasta aprillis läbi viidud kvantitatiivne küsitlus, teise osa aga sama aasta mais toimunud kvalitatiivsed fookusgrupiintervjuud. Uuringu sihtgrupiks on Tallinna Järveotsa Gümnaasiumi õpilased vanuses 14–19.

Kolmandas peatükis esitatakse täpsed uurimistulemused, võrreldakse neid teoreetilises raamistikus kajastatud uuringute tulemustega ning tuuakse välja uurimistulemuste põhjal tehtud autori järeldused.

Kokkuvõttes esitatakse olulisemad järeldused, antakse üldhinnang püstitatud ülesannete täitmisele ja seatud eesmärkideni jõudmisele ning tuuakse välja autoripoolsed soovitused nii edasiseks uurimistööks kui ka veebiallikate hindamise alase õppe pakkumiseks üldhariduskoolis ja seeläbi infopädevuse edendamiseks.

Töö lisadeks on uuringus osaleja vanemale saadetud kirja näidis, küsitluslehe vorm, nõusoleku vorm intervjueritavate jaoks, intervjuu küsimused ning intervjuutulemuste koondtabel.

Magistritöö autor tänab oma juhendajat Sirje Virkust ning Digitehnoloogiaste Instituudi õppejõude jagatud nõuannete eest.

1 TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Esimese peatüki näol on tegemist uurimuskirjanduse analüüsil põhineva ülevaatepeatükiga, mis tutvustab lähemalt teemasid nagu informatsioon, infovajadus, informatsiooni hankimine, infoallikad, infokäitumine, infopädevus ning veebiallikate hindamine. Peatüki eesmärk on moodustada käesoleva magistritöö aluseks olev teoreetiline raamistik, tuues välja uuritavat teemat käsitlenud autorite seisukohad ja olulised uurimistulemused.

Peatükk jaguneb kaheks osaks. Esimene osa, mis kannab pealkirja „Informatsioonist infopädevuseni“, tutvustab teema mõistmise seisukohalt olulisi mõisteid ja käsitlusi. Teine osa pealkirjaga „Veebiallikate hindamine“ keskendub aga juba töö põhisisuks olevale veebiallikate hindamise temaatikale. Nimetatud osad jagunevad omakorda alapeatükkideks.

1.1 Informatsioonist infopädevuseni

Antud alapeatükk keskendub teemadele nagu informatsioon, infovajadus, informatsiooni hankimine, infootsing, infoallikad, infokäitumine ja infopädevus.

Alapeatüki esimene osa „Infovajadus ja informatsiooni hankimine“ annab ülevaate informatsiooni kui mõiste definitsioonist ja võimalikest tüüpidest ning infovajadusest, selle tekkepõhjustest ja infovajaduse kui protsessi etappidest. Lisaks on vaatluse alla võetud mõistete informatsiooni hankimine ja infootsing erinevus, informatsiooni hankimise viisid, seda takistavad tegurid ning iseloomustavad mudelid, aga ka probleemi lahendamine ja otsuse langetamine informatsiooni hankimise kontekstis ning erinevus infoallika ja -kanali vahel.

Alapeatüki teine osa „Muutused infokäitumises ja infopädevuse vajalikkus“ annab ülevaate infokäitumisest kui inimkäitumise tavapärasest osast, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kiirest arengust tingitud muutustest infokäitumises, infopädevale isikule omastest oskustest ja teadmistest ning infopädevuse arendamise vajalikkusest koolis.

1.1.1 Infovajadus ja informatsiooni hankimine

Bawdeni (2001, lk 93) meelest on sõna informatsioon (*information*) üks vaieldamatult liigselt kasutust leidvamaid ja samal ajal puudulikumalt mõistetavamaid termineid tänapäevases inglise keeles.

Shenton ja Johnson (2008, lk 238) leiavad, et mõiste informatsioon on hoolimata selle laialdasest kasutusest siiski ebamäärane ja keeruliselt defineeritav seetõttu, et informatsioon on oma olemuselt abstraktne. Samas leidub ka käsitlusi, mille põhjal ei pea informatsioon olema vaid abstraktne mõiste. Näiteks Bucklandi (1991, viidatud Case, 2007, lk 44) kohaselt saab informatsiooni vaadelda kui protsessi ja teadmist, aga ka kui asja. Informatsioon kui protsess tähistab informeerimist, infoedastust ja näitab inimese teadmiste seisundi muutumist. Informatsioon kui teadmine peegeldab esimeses kategoorias omandatud. Informatsioon kui asi viitab aga informeerivatele andmetele ja dokumentidele.

Case (2007, lk 49–50) tõdeb, et informatsiooni defineerimine on keeruline ja selle all peetakse silmas erinevaid kohati kattuvaid mõisteid ning defineerimisel ette tulnud erimeelsused on tema sõnul seotud üldiselt küsimustega nagu tahtlikkus, kasutatavus, füüsiline eksistents, struktuur, ebamäärasus ja tõesus.

Informatsiooni mõiste paljutähenduslikkus valmistab uurijatele muret. Beverley, Bath ja Barber (2007, lk 22) leiavad, et infokäitumise alaseid uuringuid on keeruline läbi viia sageli just seetõttu, et uuritavad ei suuda üheselt defineerida mõistet informatsioon. Case (2007, lk 63, 66) on aga seisukohal, et puudub tegelikult vajadus informatsiooni üheselt defineerimise järele, kuid on oluline, et mõiste määratlus vastaks alljärgnevatele kriteeriumitele:

- hõlmaks tavaarusaamu informatsioonist igapäevasuhtluses;
- hõlmaks nii tahtmatult ammutatavat informatsiooni (nt looduse vaatlemisel) kui ka eesmärgipärast inimestevahelist kommunikatsiooni;
- hõlmaks nii sisemiselt genereeritud (nt mälestused) kui ka väliselt genereeritud informatsiooni (nt teksti lugemine);
- hõlmaks ka informatsiooni, mis ei ole vajalik vaid probleemi lahendamiseks või otsuse tegemiseks;

- tunnistaks nii informaalsete (nt sõbrad) kui ka formaalsete allikate (nt andmed ja dokumendid) olulisust;
- kõneleks informatsioonist inimõistuse (loomise, taju või tõlgendamise) kontekstis;
- ei väidaks, et kõik olemasolev on informatsioon.

Case (2007, lk 66) ise leiab, et informatsioon on miski, mis vähendab ebakindlust ja ebamäärasust ning muudab kujutlusi reaalsusest.

Websteri (2006, lk 26) hinnangul ei ole informatsioon juhuslik andmekogu, vaid on mõtestatud ja tähendust omav teade või juhis. Wilson (2000, lk 50) arvab samuti, et andmed, mis informatsiooni kasutaja jaoks mitte midagi ei tähenda, ei ole informatsioon. Sisuliselt sama kinnitab ka Raamatukogusõnastik (2014), mille kohaselt on informatsioon tähenduslikku vormi ehk konteksti asetatud andmed, millel on reaalne või oletatav väärtus vastuvõtja jaoks.

Dervini (1976, viidatud Case, 2007, lk 43, 75) arvates aitab informatsioon maailma mõista ning sellele arusaamisele vastavalt tegutseda, sealjuures on formaalne informatsioon (nt raamatust loetu) võrdväärsest oluline informaallega (nt sõpradelt kuuldu). Dervin (1976, viidatud Virkus, 2003) eristab kolme tüüpi informatsiooni:

- objektiivne ehk väline informatsioon (*objective, external information*), mis asub väljaspool inimest ja kirjeldab reaalsust;
- subjektiivne ehk sisemine informatsioon (*subjective, internal information*), mis on inimese enda nägemus reaalsusest või reaalsuse peegeldus;
- mõtestatav informatsioon (*sense-making information*), mis võimaldab liikuda objektiivse ja subjektiivse informatsiooni vahel, mõista maailma ning sellele arusaamisele vastavalt tegutseda.

Antud töös on kasutatud sünonüümidenä sõnu *informatsioon*, *info* ja *teave*, mille samatähenduslikkust kinnitavad nii Eesti õigekeelsussõnaraamat (2013) kui ka Sünonüümisõnastik (2007). Kasutusel on ka mõiste *veebiinformatsioon*, mis tähistab veebist leitavat informatsiooni.

Informatsiooni puudumine tekitab selle järele vajaduse. Belkini (1982, lk 62, viidatud Lundh, 2010, lk 2) arvates on infovajadus (*information need*) teadmiste puudumine. Kuhlthau (2009, viidatud Lundh, 2010, lk 2) näeb infovajadust kui lünka teadmistes või ebatäiuslikku arusaamist. Virkus (2010) leiab, et infovajadus on teadvustatud lünk

indiviidi teadmistes, oskustes või kogemustes, mille tõttu on inimesel seisund, milles ta tajub, et ta ei tule enam toime olemasolevate teadmistega kuni uute teadmiste omandamiseni.

Wilson (1981, lk 7–8) tõdeb, et infovajadus ei ole inimese esmane vajadus, kuid kindlasti on see teisene ja kasvab välja põhivajadustest. Infovajaduse mõjutajateks on infokasutajat ümbritsev keskkond, tema sotsiaalne roll ning isiklikud füsioloogilised (nt vajadus vee ja toidu järele), afektiivsed (nt vajadus tähelepanu järele) ja kognitiivsed seisundid (nt vajadus midagi uut õppida). (vt Joonis 2, lk 19)

Bosman ja Renckstorf (1996, lk 46, viidatud Case, 2007, lk 79) näevad infovajaduse tekkeks kolme erinevat, kuid kattuvat ajendit, milleks on sotsiaalne, instrumentaalne ja loomuomane kasu. Sotsiaalne kasu on seotud inimese vajadusega leida infot igapäevasuhtluse tarbeks. Instrumentaalne kasu on seotud info otsimisega näiteks selleks, et selgitada välja, kas mõnda toodet tasub osta või mitte. Loomuomane kasu on seotud aga meelelahutusliku väärtusega, mida info pakub. Sotsiaalset ja loomuomast kasu ei peeta aga mitte alati tõelisteks infovajaduse motivaatoriteks.

Taylori (1962, lk 392, viidatud Lundh, 2010, lk 1) kohaselt on infovajadus neljaastmeline protsess, mille osad on järgmised:

- sisemine vajadus (*visceral need*) on tegelik ja tõeline vajadus, mida individ ei ole endale veel teadvustanud;
- teadvustatud vajadus (*conscious need*) on sisemine vajadus formuleeritud kujul;
- formuleeritud vajadus (*formalized need*) on verbaalse väljundi leidnud vajadus;
- kohandatud vajadus (*compromised need*) on otsingusüsteemile sobivaks kohandatud vajadus.

Antud töö kontekstis on oluline märkida, et Shenton ja Dixon (2003a, lk 10) kinnitavad laste ja noorte vanuses 3–18 vajadust kolmeteistkümne erinevat liiki informatsiooni järele:

- nõuanne (nt otsustamiseks, mida jõuluks pereliikmele kinkida);
- informatsioon seoses spontaanse situatsiooniga elus (nt tundmatu võõrsõna teada saamiseks);

- enda ja teistega seonduv isiklik informatsioon (nt klatš koolikaaslaste kohta);
- tunnetealane tugi (nt lähedase surma korral);
- teiste käitumist mõista aitav informatsioon (nt mõistmaks, miks sõber üritas enesetappu teha);
- tugi oskuste arendamiseks (nt abi matemaatikaülesannete tegemisel);
- õppetöölane informatsioon (nt tegemaks kodutööd teemal staatiline elekter);
- huvist arendatud informatsioon (nt soov tundma õppida ja eristada linnuliike),
- tarbimisega seotud informatsioon (nt saamaks teada, kust toodet osta);
- ettevalmistav informatsioon (nt otsustamiseks, kas võtta üritusest osa või mitte);
- enesearendamisega seotud informatsioon (nt valimaks õppeaineid järgmiseks perioodiks);
- varasemalt teadaoleva reinterpreteerimist võimaldav täiendav informatsioon (nt soovist saada lisainfot Iirimaa ajaloo kohta);
- tõendav informatsioon (nt kinnitamaks või ümber lükkamaks kahtlusi).

Informatsiooni puudumise tagajärjel tekkinud infovajadus sunnib indiviidi vajaminevat infot otsima. Virkuse (2009) sõnul on infovajadus peamine motiveerija informatsiooni hankimiseks.

Olgugi, et Virkuse (2009) kohaselt võib nii mõistet infootsing (*information retrieval*) kui ka informatsiooni hankimine (*information seeking*) eesti keelde tõlkida kui infootsingut, ei ole tema sõnul tegemist kahe kattuva mõistega. Informatsiooni hankimine on teatud eesmärgil informatsiooni otsimine kõigist kättesaadavatest allikatest ja kanalitest. Infootsinguks saab pidada aga seda osa informatsiooni hankimisest, mille puhul kasutatakse abivahendina arvutit ning selline otsing on seotud andmebaasidega ja sinna sisestatud teabega (nt viited, faktid, tekstid, pildid, helikujundid).

Wilson (1999, lk 258) kinnitab, et informatsiooni hankimise ja infootsingu vaheline seos on väga lähedane ja esimene sisaldab sageli ka teist, sest arvuti abil läbiviidav infootsing on üks võimalikest informatsiooni kogumise strateegiatest ja seda võib vaadelda kui ühte etappi informatsiooni hankimise protsessis. Virkus (2003) lisab aga, et hoolimata mõistetevahelisest tihedast seosest on ajaloolist arengut vaadates tegemist kahe eraldiseisva uurimisvaldkonnaga, mille vaheline algselt küllaltki nõrk side on tänu arvutisüsteemide kiirele arengule teineteisele lähenenud.

Virkus (2003) näeb informatsiooni hankimist osana inimese igapäevaelust. Informatsiooni leidmise viise on tema sõnul erinevaid, näiteks küsitakse nõu kolleegidelt ja sõpradelt, loetakse teatmeteoseid ja ajalehti, kuulatakse raadiot ning vaadatakse televiisorit.

Wilsoni (1999, lk 251) arvates on informatsiooni hankimisele vastav käitumine infootsikäitumine (*information seeking behaviour*), mida saab defineerida kui tajutud infovajaduse tagajärge. Infokasutaja püüab rahuldada vajadust informatsiooni järele ja teeb päringuid formaalsete või mitteformaalsete infoallikate kaudu. Shenton ja Dixon (2003a, lk 10) peavad infootsikäitumist käitumiseks, mis algab siis, kui inimese elus tekkiv situatsioon stimuleerib infovajadust.

Wilson (1999, lk 252) tõdeb, et infootsikäitumist võivad takistada samad faktorid, mis mõjutavad ka infovajaduse teket. Takistused võivad tuleneda infokasutajat ümbritsevast keskkonnast, tema sotsiaalsest rollist ning personaalsetest füsioloogilistest, afektiivsetest ja kognitiivsetest seisunditest. (vt Joonis 2, lk 19)

Erdelez (1999, lk 26) kinnitab aga, et mitte alati ei pruugi informatsiooni leidmisele eelneeda selle teadlik otsimine, sest tihti leitakse uut ja vajalikku teavet hoopis juhuslikult. Taoline mitteplaneeritud ja ootamatu kokkupuude informatsiooniga võib leida aset nii raamatukogus ja internetis kui ka toidupoes ja bussipeatuses. Case (2007, lk 331) tõdeb, et indiviid võib informatsiooniga juhuslikult kokku puutuda ja avastada, et see vastab eelnevalt juba temas eksisteerinud infovajadusele. Juhusliku kokkupuute tulemusena võib inimesel tekkida ka vajadus edasise teabe järele esilekerkinud teemal.

Alleni (1996, lk 56, viidatud Case, 2007, lk 79) sõnul võib informatsiooni hankimine olla rahulduspakkuv ka juhul, kui sellele ei eelne konkreetset infovajadust või kui see ei ole otseselt seotud mõne probleemi lahendamisega. Taolisi tegevusi ei peeta sageli infovajaduse rahuldamiseks, küll aga muude vajaduste rahuldamiseks, nagu näiteks vajadus meelelahutuse või seltsi järele.

Lisaks ei pruugi infovajaduse teke alati tähendada ka infootsikäitumise protsessi algust. Info hankimine võib alata alles teatud aja möödudes või siis ka üldse mitte. Paljud otsused võetakse vastu ebapiisavalt informeerituna. Wilsoni (1981, lk 8) sõnul mängivad siinkohal olulist rolli mitmed faktorid: kui suur on vajadus informatsiooni

järele, millised infoallikad on kättesaadavad, kas allikad on tasulised, ega kogu informatsiooni teadmine ei too kaasa negatiivseid tagajärgi.

Infootsikäitumise kontekstis kõneldakse sageli kahest mõistest: probleemi lahendamine (*problem solving*) ja otsuse langetamine (*decision making*) (Case, 2007, lk 85). Oma olemuselt on need kaks tegevust küll erinevad, kuid moodustavad koos järgnevuse, mis algab probleemile keskendumisest ja lõppeb valiku tegemisega erinevate alternatiivide vahel (Simon, 1992, lk 32).

Simon (1992, lk 32) leiab, et probleemi lahendamine ja otsuse langetamine on eraldiseisvad mõisted. Esimene on seotud tähelepanu väärivate probleemide väljaselgitamise, eesmärkide seadmise ja sobivate tegevuste kavandamisega, teine on aga probleemi esile kerkimisel alternatiivsete tegevuste hindamine ja nende vahel valimine.

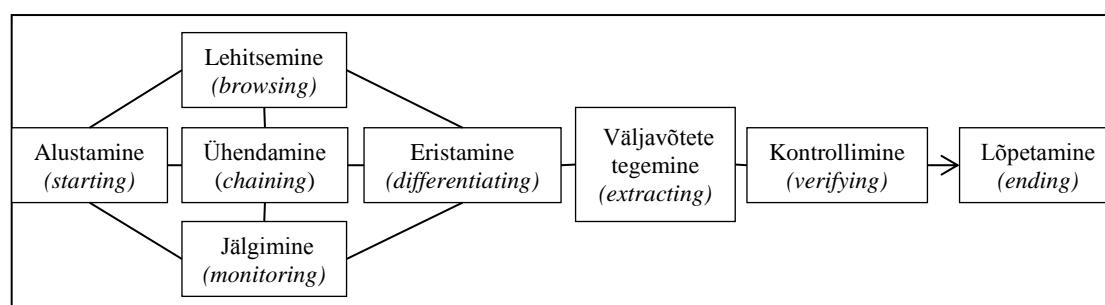
Berryman (2008, lk 197) on need kaks mõistet sidunud aga üheks öeldes, et otsuste tegemist saab vaadelda kolmefaasilise protsessina, mis koosneb probleemi tunnistamisest ja identifitseerimisest, alternatiivsete allikate kaalumistest ja sobiva allika valikust. Tema sõnul peab inimesel kõigepealt tekkima otsus informatsiooni otsida ning seejärel tuleb otsustada, kuidas ja kust täpselt otsima asutakse. Infoallikate valikul saab määravaks otsuse tegemise hetk, kui mõjutatuna varasemast kogemusest tehakse valik erinevate alternatiivide vahel.

Informatsiooni hankimise protsessi paremaks mõistmiseks on loodud mitmeid eriilmelisi mudeleid, mille abil on kerge vaevaga ja piltlikult võimalik indiviidide infootsikäitumist seletada. Hearst (2009, lk 64–81) on taolisi mudeleid jaganud järgmiselt:

- informatsiooni hankimise standardmudel (*standard model of information seeking*) vaatleb järjestikulisi sündmusi informatsiooni hankimisel, kuid ei määratle protsessi olulisi mõjufaktoreid;
- kognitiivne informatsiooni hankimise mudel (*cognitive model of information seeking*) on iseenesest standardsele mudelile sarnane, sest mõlemal juhul on olemas teadlikkus eesmärgist, kuid kognitiivne mudel eeldab, et otsingu võtab ette juba eelnevalt teadlikum kasutaja, kes on enda jaoks sõnastanud eesmärgi;

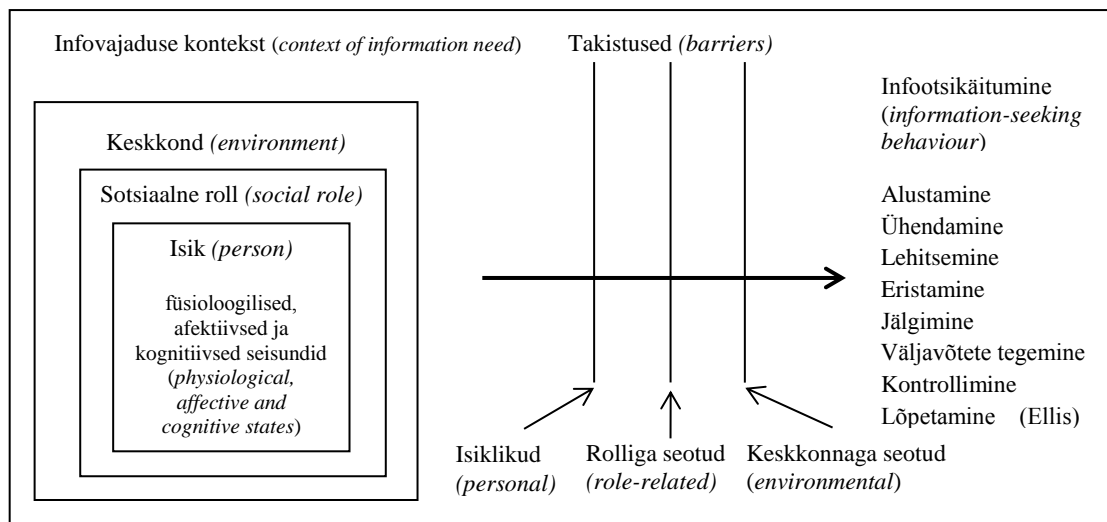
- dünaamiline ehk nn marjakorjamise mudel (*dynamic „berry-picking“ model*) eeldab, et informatsiooni otsijate infovajadus protsessi käigus ja protsessist tulenevalt muutub ning otsijad saavad tulemusi läbi vaadates uusi teadmisi, mis tekitab omakorda uusi küsimusi;
- informatsiooni hankimine etappidena (*information seeking in stages*) kirjeldab otsinguprotsessi etappidena pikema aja vältel ning arvestab põhjalikumat infovajadust;
- informatsiooni hankimine strateegilise protsessina (*information seeking as a strategic process*) kirjeldab informatsiooni hankijate otsingustrateegiaid ja eeldab, et infootsijal on suuremamahuline infovajadus;
- mõtestamine: otsimine osana suuremast protsessist (*sensemaking: search as part of a larger process*) mudel vaatlleb informatsiooni hankimist laiemas kontekstis ja mitte kui eesmärki omaette.

Ellis näeb infootsikäitumist kaheksast etapist koosneva protsessina, mille osadeks on alustamine (otsustamine, et alustatakse infootsingut), ühendamine (viidete kaudu algallikateni jõudmine), lehitsemine (osaliselt suunatud või struktureeritud otsing), eristamine (infoallikate filtreerimine ja valimine vastavalt nende kvaliteedile ja asjakohasusele), jälgimine (enda kursis hoidmine uute valdkondlike arengutega), väljavõtete tegemine (infoallikas valikuliselt relevantse materjali identifitseerimine), kontrollimine (informatsiooni hindamine) ning lõpetamine (viimane otsing, et teha kindlaks kogu vajamineva informatsiooni olemasolu) (Ellis, Cox ja Hall, 1993, lk 359). Olles veendunud, et infootsingu protsess peab algama alustamisest ja lõppema lõpetamisega ning et on teatud tegevusi, mille teostamine ei ole mõeldav enne mõne teise etapi läbimist, on Wilson (1999, lk 255) reastanud Ellise infootsingu etapid skeemina (vt Joonis 1).

Joonis 1. Ellise infootsingu etapid (Wilson 1999, lk 255)

Wilson (1999, lk 252) on lisaks ühendanud enda loodud infovajadust mõjutavaid ja takistavaid tegureid iseloomustava mudeli Ellise etappe kirjeldava mudeliga, millest lähtuvalt saab infootsing alata siis, kui takistused on ületatud (vt Joonis 2).

Joonis 2. Infootsikäitumise mudel (Wilson 1999, lk 252)

Informatsiooni hankimiseks kasutavad inividid erinevaid infoallikaid ja -kanaleid. Case (2007, lk 337) määratleb infoallikat (*information source*) kui info loojaks olevat indiviidi või institutsiooni. Hoopis teine tähendus on aga sõnal infokanal (*information channel*), mida Case (2007, lk 229) defineerib kui meediumit, mille kaudu liigub informatsioon allikast vastuvõtjani.

Case (2007, lk 330) tõdeb, et nimetatud mõisted on omavahel tihedalt seotud. Kui lugeda näiteks raamatut, siis infokanaliks on trükimeedia, kuid allikaks siiski teksti autor. Kui üks inimene teisele midagi räägib, siis infokanal on inimestevaheline, kuid allikas on konkreetne inimene, kellelt sõnum pärineb. Case (2007, lk 337) toonitab, et ka dokumente ei saa seega käsitleda kui infoallikaid, sest nad on vaid infokanalid autori poolt loodud info edastamiseks.

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu terminoloogiatoimkonna poolt arutatud ja heakskiidetud termineid sisaldava Raamatukogusõnastiku (2014) kohaselt on infoallikas allikas informatsiooni saamiseks või infootsinguks, näiteks ajakiri, andmebaas või spetsialist. Infokanal on aga vahend informatsiooni edastamiseks.

Käesolevas töös on mõistet *infoallikas* kasutatud lähtuvalt Raamatukogusõnastiku määratlusest, pidades infoallikaks nii veebilehel oleva teksti autorit, teksti kui ka

veebilehte ennast. Töös on kasutatud ka mõistet *veebiallikas*, mis tähistab veebist leitavat infoallikat.

Mitmed uurijad rõhutavad, et infoallikatena kasutatakse väga sageli teisi inimesi hoolimata nende asjatundlikkusest. Headi ja Eisenbergi (2009, lk 16–17) poolt läbi viidud uuringust selgus, et üliõpilased kasutavad igapäevaeluga seotud ja õppetöölase informatsiooni leidmiseks lisaks muudele infoallikatele ka sõpru, õppejõude, ülikoolikaaslast ja raamatukogutöötajaid. Shenton ja Dixon (2003b, lk 221, 228) kinnitavad, et ka lapsed ja noored kasutavad info leidmisel üldjuhul allikatena teisi inimesi ning seda hoolimata vajatava informatsiooni liigist, ning info leidmisel kiputakse pöörduma teiste indiviidide poole ka juhul, kui ülesanne nõuab näiteks raamatu infoallikana kasutamist.

Vastavalt Shentonile ja Dixonile (2003b, lk 221) saab inimesi, keda infootsingul allikatena kasutatakse, jagada kolme suurde rühma:

- inimesed, kes on infovajaduse tekkimisel kohe mugavalt kättesaadavad (nt pereliikmed);
- inimesed, kellel endal on vajadus sarnase informatsiooni järele (nt sõbrad ja klassikaaslased);
- eksperdid (nt õpetajad).

Kokkuvõtteks võib öelda, et informatsiooni saab vaadelda mitmest erinevast aspektist lähtuvalt. Olgugi, et uurijad on mõistet defineerinud küllaltki erinevalt, ollakse siiski ühel meelel, et informatsiooni puudumine tekitab inimeses vajaduse selle järele. Infovajadus on mõjutatud erinevatest teguritest ning on mitmeetapiline protsess. Informatsiooni hankimine kui mitmeetapiline ja mitmest tegurist mõjutatud protsess kuulub toimingute hulka, mida inimene teostab igapäevaselt, kasutades selleks erinevaid mooduseid. Infootsinguks nimetatakse seda osa informatsiooni hankimisest, mis viiakse läbi arvuti abil. Allikaid, mille poole infot vajav inimene pöördub, on erinevaid.

1.1.2 Muutused infokäitumises ja infopädevuse vajalikkus

Eelnevas alapeatükis käsitletud informatsiooni erinevatest allikatest hankimine on vaid üks osa palju laiemast mõistest, milleks on infokäitumine. Wilsoni (1999, lk 249)

sõnul on infokäitumise (*information behaviour*) alla koondunud kõik need tegevused, mida inimene võib oma infovajadusest teadlikuks saanuna teha, samuti sellise info otsimine mistahes viisil ja selle kasutamine või edastamine. Wilson (2000, lk 49) lisab, et need tegevused võivad olla nii aktiivsed kui ka passiivsed, infokäitumiseks saab pidada nii vahetut inimestevahelist suhtlust kui ka passiivset informatsiooni vastuvõttu ilma igasuguse kavatsuseta sellele informatsioonile vastavalt tegutseda, viimane võib leida aset näiteks televiisorist reklaami jälgides.

Dervini (1992) kohaselt võib infokäitumise alla kuuluvateks pidada indiviidi poolt ette võetavaid samme või kommunikatsiooniakte, mis aitavad tal luua paremat arusaama end ümbritsevast maailmast ning mis võivad olla nii sisemised (võrdlemine, kategoriseerimine, seostamine, meeldimine, mittemeeldimine) kui ka välised (väljaütlemine, ignoreerimine, nõustumine, mittenõustumine, tähele panemine, kuulamine).

Infokäitumine on seega väga mitmest erinevast osast koosnev ja selle alla saab kuuluvaks pidada ka näiteks informatsioonist hoidumist. Case (2007, lk 329) kinnitab, et inimestel on kombeks hoiduda teabest, mis ei vasta nende varasematele teadmistele, uskumustele ja hoiakutele.

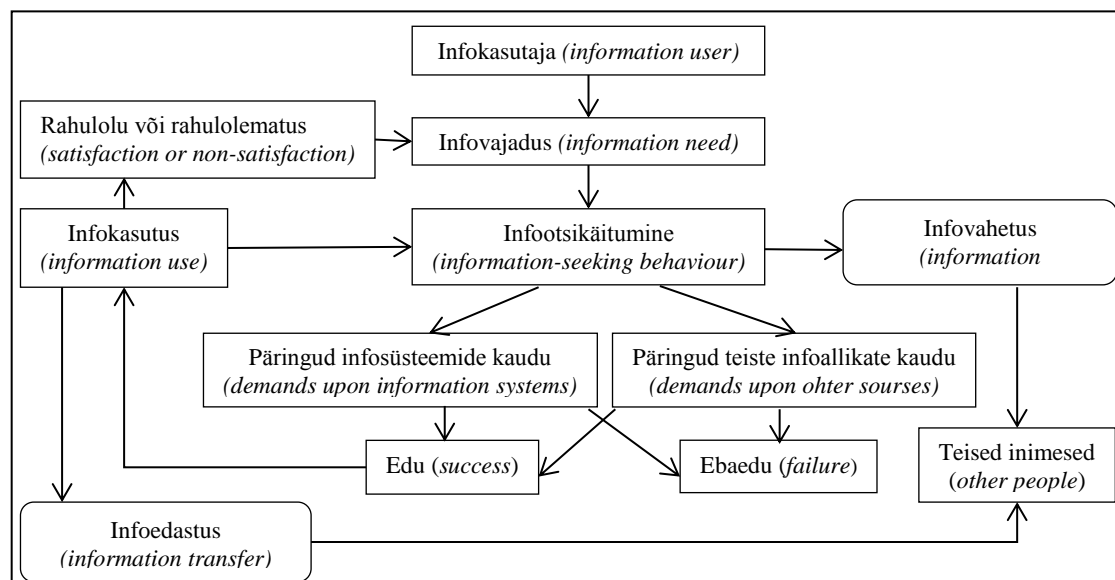
Virkus (2003) leiab, et informatsiooni hankimine ja selle kasutamine on inimkäitumise tavapärane osa, mis on seotud inimese elu kõikide valdkondadega. Kaasaegses infoühiskonnas on infokäitumise uurimine lausa vältimatu, sest ühiskonna liikmed peavad kiiresti muutuvast tehnoloogilises infokeskkonnas tulema toime informatsiooni hankimise ja selle tõhusalt kasutamiseks.

Case'i (2007, lk 6) sõnul hakati infokäitumisalaste uuringutega tegelema juba eelmise sajandi alguses, kuid algused uuringud ei vaadeldud infokäitumist selle tänapäevases mõistes, sest keskendusid pigem formaalsetele infosüsteemidele ja infoallikatele ning infokasutajaid ei uuritud. Taolisi uuringuid nimetavad Choo ja Auster (1993, viidatud Case, 2007, lk 6) süsteemikeskseteks, Vakkari (1999, viidatud Case, 2007, lk 6) aga süsteemile orienteerituteks.

Dervini (1976, viidatud Virkus, 2003) sõnul pöörasid eelnevad infouuringud tähelepanu küsimustele „mida“ ja „kuidas“, selle asemel, et esitada küsimus „miks“. Näiteks uuriti, mida inimesed loevad, mitte miks nad seda teevad. Alles 1970. aastatel

hakati keskenduma sellele, kuidas inimesed kogevad ja mõtestavad oma infokeskkonda. Oluliseks sai inimene kui informatsiooni hankija, looja ja kasutaja (Case, 2007, lk 6).

Wilsoni (1999, lk 251) protsessipõhine mudel keskendub infokasutajale, kellel tekib infovajadus, mis omakorda käivitab informatsiooni hankimise protsessi. Kasutaja teeb päringuid infosüsteemide ja teiste allikate kaudu ning kui päringud on edukad, siis kasutab saadud infot, millele järgneb kas rahulolu või rahulolematus. Rahulolematus sunnib taaskord infovajaduse tõttu informatsiooni hankima. Mudelis on koht ka interaktsioonidele teiste inimestega infovahetuse ja -edastuse näol. (vt Joonis 3)

Joonis 3. Wilsoni infokäitumise mudel (Wilson 1999, lk 251)

Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kiire areng ning sellest tingitud infohulga kasv on olulisel määral muutnud inimeste infokäitumist. Muutused selles, kuidas inimesed omavahel suhtlevad, infot otsivad, jagavad ja levitavad, on tekitanud juurde mitmeid infokäitumisega seonduvaid probleeme, mille uurimine ja lahendamine on väljakutseks infoteadlastele.

21. sajand sunnib nii informatsiooni pakkujaid kui ka tarbijaid olema silmitsi uute väljakutsetega, sest suur osa varasemalt kättesaamatust informatsioonist on nüüd veebis kättesaadav (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2011, lk 88). Veebist on kujunenud oluline infovaramu, mis on sageli esmaseks allikaks, mille poole informatsiooni vajav inimene pöördub (Morris, Teevan ja Panovich, 2010, lk 1).

Üheks infokäitumisega seotud trendiks veebikeskkonnas on, et tänu võimalusele omavahel pidevas ühenduses olla jagavad kasutajad igapäevaselt erinevatest allikatest pärinevat informatsiooni paljude inimestega ning digitaalselt leviv informatsioon tekib sageli kasutajate ühisloome tulemusena. Informatsioon on tükk haaval kokku pandud ning jõuab kasutajani mitte otse algallikast ja algse autori nägemusena, vaid uuesti esitatud kujul. Carpenteri (2009, viidatud Naylor, 2009) sõnul saab informatsiooni esitajaid jagada neljaks vastavalt väärtusele, mida nad infole omalt poolt lisavad: algsed autorid ehk loojad, teiste poolt loodud infole omapoolset lisaväärtust andvad kommenteerijad, otseselt lisaväärtust mitte andvad rühmitajad ning informatsiooni teistelt varastades seda endapoolt looduna esitavad vargad.

Veebikeskkonnas ei ole informatsiooni levitamisel rõhuasetus mitte niivõrd tehnoloogial kui eelkõige sotsiaalsusel põhinev ning igal kasutajal on võimalik omalt poolt veebi uue infoga täiendada ja seega on sõnaõigus ka amatööridel. Mõneti probleemiks on aga küsimus, kas liigne amatööride usaldamine ei tähenda informatsiooni kvaliteedi langust. (Loasby, 2006) Murettekitaval kombel viitab sotsiaälvõrgustike ja blogide populaarsus ekspertarvamuse asendumisele mitte alati tõese veebiinformatsiooniga (Lewandowsky, 2012, lk 111).

Teabe uuel kujul esitamine võib sellele seega anda lisaväärtust, kuid ei tee seda kindlasti mitte alati. Küll aga tekitab taoline ümberpakendamine erinevate kasutajate poolt ja ühisloome probleeme nagu informatsiooni algautori tuvastamise keerukus, kvaliteedikontrolli puudumine ja infoüleküllus.

Internet on küll lõputuks infoallikaks, kuid inimesel ei pruugi olla kerge suuta kogu pakutava hulgast leida just talle olulist ja vajalikku. Üheks tänapäeval aina enam levivaks probleemiks ongi infoüleküllus, mida Case (2007, lk 333) defineerib kui olukorda, mil liigne informatsiooni hulk tekitab indiviidis ärevust, segadust ja suutmatust otsustada. Nimelt ei ole Case'i (2007, lk 115) sõnul probleemne vaid olukord, kui informatsiooni on liiga vähe, vaid ka vastupidiselt, kui seda on liiga palju.

Informatsiooni ülekülluses suudab ellu jääda vaid infopädev inimene, kes tunneb ära infovajaduse, formuleerib infovajadusele vastavalt küsimused, määratleb võimalikud infoallikad, valib efektiivsed otsingustrateegiad, kasutab nii paber kandjal kui ka elektroonilisi infoallikaid ning oskab informatsiooni hinnata, seda edasiseks

kasutamiseks korrastada, ühendada juba olemasolevad teadmised uue informatsiooniga ja kasutada informatsiooni probleemide lahendamiseks. Infopädev isik teab, et tõene ja ammendav informatsioon on aluseks intelligentsete otsuste langetamisel. (Doyle, 1994, lk 8) Eeltoodule lisaks mõistab taoline indiviid ka informatsiooni kasutamise seonduvaid majanduslikke, õiguslikke ja sotsiaalseid küsimusi ning kasutab informatsiooni kõlbliselt ja seaduspäraselt (*Information Literacy Competency Standards*, 2000, lk 3).

Kolledži ja Teadusraamatukogude Assotsiatsiooni (*The Association of College and Research Libraries*) poolt välja töötatud kõrgharidusele suunatud infopädevuse standard (*Information Literacy Competency Standards*, 2000, lk 2–3) defineerib infopädevust (*information literacy*) kui kogumit individuaalseid võimeid, mille abil infovajadust ära tunda ning vajaminevat informatsiooni leida, hinnata ja efektiivselt kasutada. Doyle (1994, lk 6) peab infopädevuseks võimet hinnata ja kasutada erinevatest allikatest pärinevat informatsiooni, aga ka oskust sellele ligi pääseda. Bruce (2000, lk 95) toonitab, et oma olemuselt on infopädevus väga mitmekülgne, sest kaasab endas nii oskusi, hoiakuid kui ka teadmisi.

Infopädevuse aluseks on kriitiline mõtlemine, mida infopädev isik kasutab regulaarselt (Doyle, 1992, lk 14). Taolist oskust vajatakse nii isiklikus elus, õpingutes kui ka tööülesannete täitmisel (Virkus, 2007, lk 29).

Infopädevuse edendamise vajalikkust rõhutati juba 1970ndatel, kuid seda iseloomustavate teadmiste ja oskuste kogum määratleti alles kümmekond aastat hiljem (Behrens, 1994, lk 309, 317). 1990ndate aastatel kasvas infopädevusealaste teoreetiliste kirjutiste arv ning definitsioonides kajastus aina enam tehnoloogia keskne roll. Tänapäeval on huvi infopädevuse vastu tingitud eelkõige tehnoloogia mõjust infokeskkonnale ja uute õppimiskäsitluste levikust. (Virkus, 2003)

Infopädevuse temaatika on muutnud aktuaalseks eelkõige info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kiire areng ja sellest tingitud infohulga kasv (Virkus, 2007, lk 28). Inimese võime informatsiooni töödelda ei ole aga kasvanud samasuguse kiirusega ning seetõttu tekitabki inimestele probleeme informatsiooni üleküllus (Virkus 2003).

Infopädevuse arendamise vajadusest koolis on kõneldud aastakümneid. Doyle (1994, lk 7) on veendunud, et kuna infoajastul ei piisa edukaks toimetulekuks vaid oskusest kirjutada, lugeda ja arvutada, siis peab haridussüsteemi üheks ülesandeks olema ka kodanike infopädevuse edendamine. Enochsson (2005) leiab samuti, et riiklikusse õppekavva tuleb kolmele põhioskusele juurde lisada neljandana veel ka infopädevus. Infopädevuse arendamisega tegelemise vajadust koolis rõhutavad ka Shenton, Pickard ja Johnson (2014a, lk 310). Virkus (2007, lk 29) on samal arvamusel, põhjendades seda asjaoluga, et inimese käitumist õppimisel ja õpetamisel juhtivad hoiakud, põhimõtted ja uskumused on muutunud ning uutes õppimiskäsitlustes on informatsiooni oskuslikul leidmisel, käsitlemisel ja kasutamisel oluline roll.

Pickard, Gannon-Leary ja Coventry (2011, lk 98) leiavad, et ajaks, mil õpilased ülikooli jõuavad on nad juba omaks võtnud erinevad infokäitumise trendid ja harjumused, mida hiljem on raske muuta. Kui õpilane on harjunud informatsiooni veebist otsima vaid veebi otsingumootorit kasutades, on teda hiljem ülikoolis keeruline suunata raamatukogude poolt pakutavate inforessursside juurde. Taoliste võimaluste kasutamata jätmine mõjutab aga infootsingu käigus leitud informatsiooni ja õppetööalaste ülesannete kvaliteeti.

Paljud raamatukogud üle maailma näevad enda ülesandena inimestes kriitilise mõtlemise ja infopädevuse arendamist. Eesti Rahvusraamatukogu pakub kõigile huvilistele koolitust, mille eesmärgiks on anda teadmisi ja oskusi infoallikate otsinguks, valimiseks ja kasutamiseks nii traditsioonilises kui ka e-raamatukogus ja internetis. Eraldi koolitus on lisaks 8. – 12. klassi õpilastele, mille eesmärgiks on anda ülevaade infovajaduse määratlemisest, infootsingu ettevalmistamisest, info hankimise võimalustest internetis ja raamatukogu keskkonnas. Koolitusel omandatavad oskused aitavad säästa aega vajaliku ja usaldusväärse informatsiooni leidmisel ning parendada õppe- ja töötulemusi. (*Eesti Rahvusraamatukogu, 2015*)

Kokkuvõtteks võib öelda, et infokäitumine on see osa inimkäitumisest, mis on seotud informatsiooni hankimise ja kasutamisega. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kiire areng ja sellest tingitud infohulga kasv on inimeste infokäitumist olulisel määral muutnud. Infoülekülluses suudab edukalt toime tulla vaid infopädev isik, kellele omaseid oskusi ja teadmisi tuleks arendada koolis võrdväärselt lugemis-, kirjutamis- ja arvutamisoskusega.

Antud töö eesmärgiks ei ole välja selgitada kooliõpilaste üldist infopädevuse taset ega pakkuda välja viise selle arendamiseks. Küll aga on töös vaatluse alla võetud üks oluline infopädevuse komponent, milleks on oskus informatsiooni hinna.

1.2 Veebiallikate hindamine

Kui eelmine alapeatükk keskendus teemadele nagu informatsioon, infovajadus, informatsiooni hankimine, infootsing, infoallikad, infokäitumine ja infopädevus, siis antud alapeatükk käsitleb töö põhisisuks olevat teemat, milleks on veebipõhiste allikate hindamine.

Antud alapeatüki esimene osa „Veebiallikate hindamine osana infopädevusest“ annab ülevaate informatsiooni hindamisest kui informatsiooni hankimise protsessi ja infopädevuse olulisest osast ning tutvustab erinevaid võimalusi veebiallikate hindamiseks.

Alapeatüki teises osas „Täiskasvanud kasutajad veebiallikate hindajatena“ ning kolmandas osas „Üliõpilased ja õpilased veebiallikate hindajatena“ on vaadeldud põhiliselt aastatest 2010–2014 pärinevate veebiallikate hindamise alaste uuringute tulemusi, mis on aluseks võetud ka käesoleva töö uurimuslikule osale. Olgugi, et veebiallikate hindamise alaseid uuringuid napid, on kajastatavad uuringud piisavalt laiamahulised ning annavad oma uudsuse tõttu ülevaate just viimastel aastatel levivatest trendidest. Kuigi käesoleva magistritöö uurimisobjektiks on noorte vanuses 14–19 oskus veebiallikaid hinnata, leiavad kajastamist ka täiskasvanud kasutajaid kaasanud uuringud, sest taolisi niivõrd ulatuslikke uuringuid käesoleva töö valimiks olnute vanusegrupis napib. Samas on ka selge, et täiskasvanute ja noorte veebiallikate hindamise tavad on omavahel väga tihedalt seotud.

1.2.1 Veebiallikate hindamine osana infopädevusest

Raamatukogu- ja infoteaduses on inimeste informatsiooni hindamise (*information evaluation*) olulisusest palju kirjutatud, teema vastu tunnevad huvi nii infokäitumise uurijad kui ka infopädevuse edendajad. Vajadust informatsiooni ja infoallikaid

hinnata on juba pikemat aega vaadeldud infopädevuse lahutamatu osana, tänapäeval on see kujunenud infopädevuse üheks põhiliseks aspektiks. (Shenton, Pickard ja Johnson, 2014a, lk 307)

Leitud informatsiooni kvaliteedi hindamine on informatsiooni hankimise protsessi oluline osa (Head ja Eisenberg, 2010, lk 9), sest hoolimata võimalusest veebi vahendusel informatsioonile kerge vaevaga ligi pääseda, on interneti laialdane levik hõlbustanud ka väära teabe levikut (Lewandowsky, 2012, lk 111). Veebist informatsiooni otsija peab hindama suure hulga filtreerimata veebisisu kasutuskõlblikkust (*Information Literacy Competency Standards*, 2000, lk 2), mis on märksa komplitseeritum protsess, kui seda on pelgalt materjali leidmine (Shenton, Pickard ja Johnson, 2014b, lk 4).

Informatsiooni kvaliteedi hindamine eeldab kriitilist mõtlemist ja mitmesuguste olemasolevate kriteeriumite alusel otsuse langetamist selle kohta, kas leitud informatsioon on kasulik ja vastab tekkinud infovajadusele (Head ja Eisenberg, 2010, lk 9). Veebiallikate rohkus sunnib veelgi enam igäüht neist kriitilise pilguga vaatlema (Eisenberg, Lowe ja Spitzer, 2004, lk 8). Lewandowsky (2012, lk 121), kes on uurinud, kuidas inimese aju informatsiooni töötleb, peab äärmiselt oluliseks, et informatsiooni kasutajad suhtuksid sellesse teataval määral skeptiliselt, sest vaid nii on võimalik eristada õiget vales.

Informatsiooni kvaliteediks saab pidada informatsiooni tajutavat tunnust, mis iseloomustab teabe väärtust potentsiaalse kasutaja jaoks konkreetses kontekstis (Case, 2007, lk 333). Lisaks olulisusele konkreetse kasutaja jaoks on informatsiooni hindamisel tähtsaks kriteeriumiks ka selle üldisem kvaliteet (Williams ja Rowlands, 2007, lk 11). Kvaliteetne informatsioon on näiteks asja- ja ajakohane, täpne, piisavalt põhjalik, spetsiifiline ja usaldusväärne (Case, 2007, lk 333).

On murettekitav, et veebis oleva informatsiooni hulk on tohutult suur, kuid puuduvad selle kvaliteedi eest vastutajad ning laialdast kasutust leidvad otsingumootorid ei taga nende kaudu otsitava informatsiooni usaldusväärset (Shenton, Pickard ja Johnson, 2014a, lk 308). Esmapilgul ei pruugi olla arusaadav, kas väga hea välimusega veebileht on loodud professionaali poolt või on loojaks hoopis tehniliselt pädev piraattarkvara kasutav teismeline (Madden, Palimi ja Bryson, 2006, lk 33).

Olgugi, et veebiinformatsiooni tõhusam kontroll parandaks selle kvaliteeti ja muudaks kasutajate elu kergemaks, ei peeta seda Calverti (2001, lk 239) sõnul veebis leiduva infohulga tõttu täiel määral võimalikuks ning kardetakse tsensuuri teket.

Kuna kasutajatel on veebikeskkonnas suuremal või väiksemal määral võimalik jääda anonüümseks või oma identiteedi kohta valetada, siis ei saa loota, et taoliste kasutajate poolt jagatav informatsioon on usaldusväärne (Bawden ja Robinson, 2009, lk 186). Informatsiooni kvaliteet laialdast kasutust leidvates veebikeskkondades nagu näiteks sotsiaalvõrgustikud, Vikipeedia ja blogid sõltub suuresti vaid informatsiooni loojaks olevate tavakasutajate tarkusest (Mastromatteo, 2010, lk 26–27).

Internetikeskkond eeldab seega kasutajalt valmidust informatsiooni iseseisvalt rangelt hinnata, kuid mitmed infokäitumisalased uuringud kinnitavad pigem kriitilise suhtumise puudumist (Shenton, Pickard ja Johnson, 2014a, lk 307–308).

Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 6) hinnangul mängivad informatsiooni hindamisel olulist rolli kolm kriteeriumit:

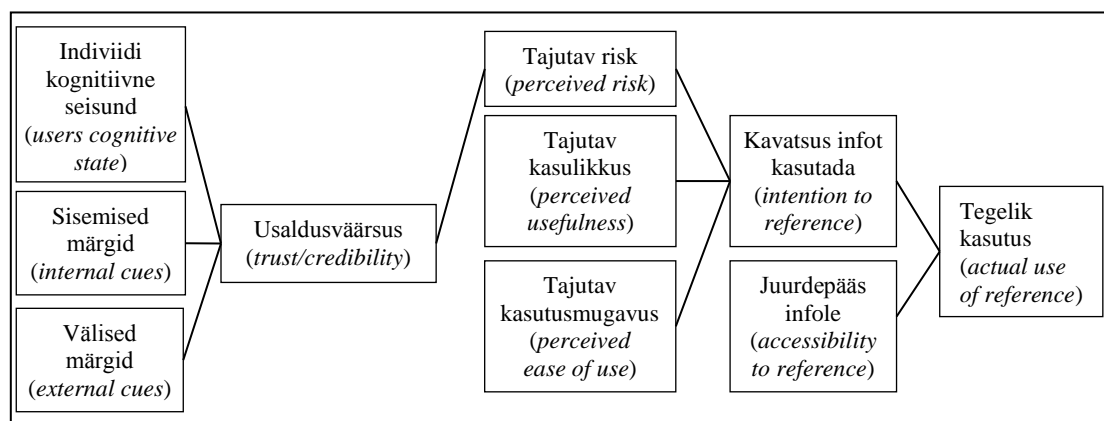
- indiviidi kognitiivne seisund (*users cognitive state*);
- sisemised märgid (*internal cues*), mis on seotud informatsiooni täpsuse, autentsuse, objektiivsuse, kehtivuse, ulatuse, esitlusviisi ja -vormi ning päritoluga;
- välised märgid (*external cues*), mis on seotud infoallika kasulikkuse ja kasutusmugavusega.

Informatsiooni usaldusväarsusele viitavad sisemised märgid on näiteks autori tuntus ja tekstis teiste ekspertide töödele viitamine. Veebist leitav informatsioon on usaldusväärne siis, kui põhineb faktidel ning on täpne, objektiivne, pigem põhjalik kui põgus, vaba õigekirja- ja grammatikavigadest, hiljuti uuendatud, asjakohane ja aktuaalne, kuid ka muudest allikatest ülekontrollitav. (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry 2010, lk 10) Allika usaldusväarsusele viitavad välised märgid on näiteks kasutusmugavus, maksumus ning autentsust tagavad digitaalallkirjad ja turvamärgistused (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2010, lk 6–7).

Indiviidi kognitiivset seisundit, mis samuti mõjutab, millist informatsiooni ja milliseid allikaid veebis usaldatakse, saab seostada näitajatega, mis ei ole seotud niivõrd informatsiooni ja allikaga, vaid informatsiooni otsija endaga. Kognitiivsest seisundist

tulenevad mõjutajad on näiteks indiviidi kalduvus usaldada ja riskida, valmidus uurida, soov leida lõplikku informatsiooni, juba olemasolevate teadmiste tase, varasem kogemus sama veebilehte või sama autori informatsiooni kasutades, tehnoloogia usaldamine, aga ka näiteks üldine usk inimkonda. (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2010, lk 11–12)

Omalt poolt pakuvad Pickard, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 6) välja veebikeskkonnas allikate usaldusväarsuse hindamise mudeli, millel on välja toodud nii eelnimetatud kolm kriteeriumit (indiviidi kognitiivne seisund, sisemised ja välised märgid), kuid mis kirjeldab ka samme, mida informatsiooni otsija peab läbima alates informatsiooni usaldusväärseks tunnistamisest kuni selle tegeliku kasutamiseni. Selles protsessis mängivad lisaks usaldusväarsusele olulist rolli ka usaldusväärseks tunnistatud informatsiooni potentsiaalne kasulikkus ja kasutusmugavus, informatsiooni kasutamisega kaasnev risk ning juurdepääs informatsioonile, mis kõik mõjutavad seda, kas individ informatsiooni lõpptulemusena kasutab või mitte. (vt Joonis 4)

Joonis 4. Protsess veebiallika usaldusväarsuse hindamisest selle kasutamiseni
(Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2010, lk 6)

Põhjuseks, miks sageli informatsiooni enne selle kasutamist ei hinnata, võib olla asjaolu, et sellega ei olda lihtsalt harjunud. Koolikeskkonnas on õpilastele kättesaadav teave õpetajate või raamatukogutöötajate poolt kontrollitud ja heaks kiidetud. Nii puudub noorel vajadus informatsiooni iseseisvalt kontrollida, sest materjali kvaliteet on niigi kindel. Kui haridussüsteem ei õpeta noori oma peaga mõtlema, ei saagi noortelt eeldada oskust veebikeskkonnas informatsiooni hinnata. (Shenton, Pickard ja Johnson, 2014b, lk 4) Ameerika Raamatukogude Assotsiatsioon (*American Library Association*) avaldas juba 1989. aastal muret selle üle, et on äärmiselt ohtlik, kui

koolisüsteem julgustab inimesi teiste arvamusi ilma kahtlemata usaldama (*Presidential Committee on Information Literacy*, 1989).

Shenton, Pickard ja Johnson (2014a, lk 310) leiavad, et haridusmaastikul tegeletakse informatsiooni hindamise oskuse arendamisega liiga vähe. Kuna see on aga palju keerulisem ülesanne, kui haridustöötajad arvata tavatsevad, siis koolis selle oskuse arendamisega mitte tegelemine võib kaasa tuua õpilaste kriitikavaba suhtumise teabe kasutamisesse. Floridi (1996, lk 513), kes näeb interneti muutumas võimsaks valeinfo edastamise vahendiks, arvates on infopädevuse arendamine hariduse osana parim lahendus taolise tendentsi peatamisel, sest vaid nii on võimalik tõsta veebikasutajate teadlikkust ja kasvatada neis võimet eristada väärarvot infot tõesest. Pickard, Gannon-Leary ja Coventry (2011, lk 98) leiavad, et informatsiooni usaldusvärsuse hindamisega kui osaga infopädevusest tuleks tegeleda juba alates algkoolist ning selleks on vajalik õpetajate ja raamatukogutöötajate koostöö.

Samas ei pea veebikasutajad veebiallikate hindamisega täiel määral ise toime tulema. Viimastel aastatel on hakatud aina enam looma juhendeid, mis aitaksid veebist leitavat informatsiooni hinnata, seda nii indiviidide kui ka erinevate organisatsioonide poolt (Shenton, Pickard ja Johnson, 2014b, lk 6).

Haridustehnoloog Kathy Schrock on oma veebilehel reastanud muljetavaldava hulga enda loodud juhendeid eriilmeliste veebimaterjalide (nt tekstid, videod, podcastid, virtuaaltuurid) hindamiseks erinevatele siht- ja vanusegruppidele (nt õpetajad, õpilased). Juhendmaterjal on üldjuhul esitatud küsimustiku kujul, mille täitmine aitab jõuda selgusele, kas tegemist on usaldusväärse materjaliga. (*Kathy Schrock's Guide to Everything*, 2015)

Mitmed ülikooliraamatukogud on oma veebilehtedel loetlenud rea näitajaid, mis aitavad hinnata nii veebimaterjali kui ka paberkandjal oleva materjali kvaliteeti ja sobivust rahuldamiseks konkreetse kasutaja infovajadust. Põhja-Carolina Ülikooli (*The University of North Carolina at Chapel Hill*) raamatukogude veebileht pakub omalaadse kontrollnimekirja, millel kasutaja peab vastama küsimustele. Mida rohkem on eitava vastuse saanud küsimusi, seda suurem on tõenäosus, et leitud veebimaterjal ei ole piisavalt usaldusväärne ja kasutuskõlblik. Veebimaterjali kvaliteedi hindamisel on arvesse võetud järgmised kriteeriumid: veebilehe autor, loomise eesmärk ja sihtgrupp ning materjali tõesus, asjakohasus, ammendavus, objektiivsus,

usaldusväärsus ja aktuaalsus. (*Evaluating Websites: Checklist*, 2013) Ka näiteks Tallinna Tehnikaülikooli veebilehel on olemas internetiallikate hindamise kriteeriumid, mille kohaselt tuleb veebiallikat hinnates tähelepanu pöörata autorlusele, täpsusele, objektiivsusele, sisule, ajakohasusele ja soovitud kasutajaskonnale (*Internetiallikate hindamise kriteeriumid*, 2012).

Informatsiooni hindamise alaseid soovitusi, mida saab silmas pidada ka veebiinfot hinnates, võib aga leida ka juba oluliselt varasemast ajast. Marland (1981, viidatud Shenton, Pickard ja Johnson, 2014a, lk 307) sõnastas juba üle 30 aasta tagasi rea kriteeriumeid, mida tuleks meeles pidada materjali kasutuskõlblikkuse hindamisel. Kapouni (1998, lk 523) sõnul võib veebilehte ja sealset informatsiooni pidada suurema tõenäosusega kvaliteetseks aga juhul, kui see vastab järgmistele kriteeriumitele:

- veebilehe ja informatsiooni autor on teada ning temaga on võimalik ühendust võtta;
- veebileht kuulub tunnustatud autorile või organisatsioonile;
- veebilehel olev informatsioon on objektiivne ja sisaldab vähe reklaami;
- veebilehte uuendatakse pidevalt;
- informatsiooni kättesaadavus veebilehel ei ole mingil viisil piiratud.

Kokkuvõtteks võib öelda, et veebiallikate kvaliteedi hindamisel on info hankimise protsessis oluline roll täita, sest veebist leitud informatsioon ei pruugi olla tõene. Siiani on informatsiooni hindamisega kui ühe osaga infopädevusest haridusmaastikul liiga vähe tegeletud, kuid eriti viimastel aastatel on hakatud looma eriilmelisi hindamisel abiks olevaid juhiseid.

1.2.2 Täiskasvanud kasutajad veebiallikate hindajatena

Pickard, Gannon-Leary ja Coventry (2011) viisid läbi laiaulatusliku uuringu, et välja selgitada, mis mõjutab indiviide veebikeskkonnas olevaid digitaalseid infoallikaid ja sealt leitavat informatsiooni usaldama ning kuidas mõjutab arusaam usaldusest veebikasutajate infokäitumist. Uuringus osalesid nii informatsiooni pakkujad, nt kaubandus- ja teabeteenuse pakkujad, kui ka tarbijad, nt üliõpilased, õppejõud ja teadlased (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2011, lk 89).

Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2011, lk. 55) uuringus osalenute vastustest selgus, et otsingumootor valitakse üldjuhul lähtuvalt leida soovitava informatsiooni tüübist, näiteks tööga seonduvat teavet otsitakse mujalt kui meelelahutuslikku laadi informatsiooni. Ülekaalukalt kasutatakse Google`it, mõnel juhul ka raamatukogu infosüsteemi, Alta Vista`t ja Yahoo`d. Google`i puhul on selgeks lisaväärtuseks Google Scholar`i kasutamise võimalus.

Otsinguid eelistatakse läbi viia juba eelnevast positiivsest kogemusest tuttavas hea mainega ja tuntud veebikeskkonnas, millele on kerge ligi pääseda, mis on tasuta ja ei nõua eraldi kasutajana sisselogimist. Otsingumootor peab olema mugavalt kasutatav, kiire, usaldusväärne ja tõhus ning andma rohkelt ja põhjalikke otsingutulemusi ja esitama need otsijale arusaadaval kujul. Positiivsena nähakse seda, kui süsteem korrigeerib ja pakub ise sobivaid otsingusõnu, võimaldab vältida reklaami ning kasutada erinevaid filtreid, et leida näiteks ainult kohaliku piirkonna kohta käivat informatsiooni. (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2010, lk 55)

Uuringus osalejatelt küsiti, milline on veebist leitav informatsioon, mida nad on nõus kasutama. Selgus, et kasutatakse pigem sellist informatsiooni, mis vastab otsija infovajadusele, ei ole liiga lihtne ega ka liiga keeruline, on tasuta ja veebist kerge vaevaga allalaetav ning mis tundub usaldusväärne. (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2010, lk 55–57)

Usaldusväarsuse hindamisel tuleb vastanute meelest ennekõike vaadata, kellele veebileht kuulub ehk kes on sellel oleva informatsiooni autoriks või levitajaks. Hea mainega veebikeskkondi ja autoreid usaldatakse alati rohkem. (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2010, lk 55–57)

Usaldusväärne veebileht on professionaalse väljanägemisega, pidevalt uuendatav, pigem kohalikkude päritolu, kuulub mainekale asutusele, sisaldab kontaktandmeid ning kannab mingit liiki autentsust kinnitavat turvamärgistust. Taolisel lehel olev informatsioon on ekspertide poolt tunnustatud, millele viitab see, et informatsioonile on muudes ametlikes allikates viidatud. Lisaks on informatsioon ka kirjavigadeta, arusaadavas keeles, täpne, põhjalik, sõnaosavalt kirja pandud, põhineb pigem faktidel kui emotsioonidel ning viitab teistele hea mainega autorite töödele. Usaldust tekitab see, kui informatsioon ühtib juba varem teatuga ja kui sama teave on leitav ka teistest allikatest. (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2010, lk 55–57)

Usaldatakse pigem akadeemilisi allikaid, kuid ka neid, mida on soovitanud kolleegid, sõbrad ja pereliikmed. Vikipeediat, sotsiaalvõrgustikke ja blogisid ei usaldata, sest sealne informatsioon ei pärine üldjuhul ekspertidelt, võib olla teiste tavakasutajate poolt muudetud ning liialt subjektiivne. Kui sama veebilehe eelnev kasutus on andnud aga positiivseid tulemusi, tundub allikas kasutajatele pigem turvaline ja kasutuskõlblik. (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2010, lk 55–57)

Otsus, kas veebilehel olev informatsioon on kasutamiseks piisavalt usaldusväärne, oleneb ka eesmärgist, miks informatsiooni otsitakse ja seda kasutada soovitakse. Mõne infokillu usaldusväärsest piisab küll isikliku huvi rahuldamiseks, kuid mitte olulisema kirjatöö tegemiseks. (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2010, lk 55)

Negatiivsena nähakse seda, kui allika füüsilist asukohta ei ole võimalik kindlaks määrata ning kui see esitab informatsiooni ümberpakendatud kujul ja ei ole ise seega teabe algallikas. Usaldust ei ärata veebilehed, mis nõuavad registreerimist, millele on raske ligi pääseda ning millel on keeruline navigeerida. Reklaam ja hüpikaknad tekitasid tunde, et veebileht ei ole usaldusväärne ja sellel olev informatsioon ei ole kasutuskõlblik. Poliitiliste vaadete kajastamine vähendab samuti informatsiooni ja allika usaldusväärtust. (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2010, lk 55–57)

Olgugi, et infootsinguid teostatakse enamjaolt vaid veebis, on veebist leitud informatsiooni kasutamine vastanute sõnul seotud erinevate riskidega, kasvõi juba seetõttu, et kogu vajaminevat informatsiooni ei pruugi veebis leitudagi. Probleemidena nähakse seda, et napib põhjalikke veebiallikaid, veebis ei ole autoriõigused tagatud, veebimaterjal on harva informatsiooni algallikaks, puudub järelevalve veebis avaldatu üle, infootsijal puudub kontakt informatsiooni autoriga, digitaalne informatsioon on kergesti muudetav ja seega püsimatu ning veebi kuulumise tõttu äriettevõtetele on vähe informatsiooni veebis kasutajatele vabalt kättesaadav. Riskid on seotud informatsiooni väärkasutuse, legitiimsuse, konfidentsiaalsuse, privaatsuse ja turvalisusega. Informatsioon võib veebis olla väär, eksitav, ebatäpne, aegunud, subjektiivne ja liiga põgus. Ohtlikud on ka veebis varitsevad viirused. (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2010, lk 57)

Keerukamat ja ajamahukat infootsingut motiveerib läbi viima vajadus leida rohkem informatsiooni mõne olulise töö tegemiseks, soov jõuda informatsiooni algallikani, isiklik huvi teema vastu (nt tööotsingud, veebis poodlemine) ning ka

kindel teadmine, et mõni infokild on veel leidmata. Taoline otsing viiakse sageli läbi selleks, et oleks võimalik leida piisavalt poolt- ja vastuargumente millegi otsustamiseks. Keerukama ja ajamahukama otsingu läbiviimise eeltingimuseks on aja olemasolu ja teadmine, et see tasub ennast ära. (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2010, lk 57–58)

Enamiku vastanute meelest on raske otsustada, millal on õige hetk informatsiooni otsimise lõpetamiseks. Tulemuslik infootsing lõpeb siis, kui on kogutud piisaval hulgal materjali ning kõik teadaolevad andmebaasid on erinevaid otsingusõnu kasutades läbi otsitud. (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2010, lk 58)

Liigset informatsiooni hulka peetakse pigem negatiivseks ja see sunnib otsingut lõpetama või kitsendama, sest kogu materjal on tarvis ka läbi lugeda ja läbi töötada. Otsimine tasuks seega lõpetada kindlasti siis, kui informatsiooni on kogunenud liiga palju. (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2010, lk 58)

Iga infootsing aga tulemusi ei anna. Otsimise lõpetamise muudab keeruliseks olukord, mil otsija mõistab, et ei ole leidnud seda, mida vajab, kuid tunneb samas, et informatsioon on siiski kuskil olemas. Tulemusteta infootsingu põhjuseks võib sellisel juhul olla valesti valitud otsingustrateegia. (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2010, lk 58)

Infootsingu lõpetamisel tulevad mängu ka faktorid nagu ajapuudus, füüsiline ebamugavustunne, väsimus, nälg, vajadus midagi muud teha ja mujal olla, igavus ning tujutus. Mõnikord lõpetab otsingu ka teadmine, et leitud informatsioon osutus kasutuks. Kui otsingu tulemusel leitakse korduvalt sama informatsiooni, siis peetakse seda märgiks, et otsing tuleks lõpetada. Mida kauem otsing kestab, seda väiksem on tõenäosus leida uut teavet. (Pickard, Gannon-Leary ja Coventry, 2010, lk 58)

Kokkuvõtteks võib öelda, et olgugi, et täiskasvanud kasutajad hangivad informatsiooni valdavalt veebikeskkonnast, peetakse veebikeskkonna kasutamist infoallikana pigem riskantseks ning seetõttu hinnatakse nii veebiallikaid kui ka sealt leitavat informatsiooni erinevatest kriteeriumitest lähtuvalt. Usaldusväärne veebileht on kasutajate hinnangul professionaalse välimusega, ajakohane, pigem kohalikku päritolu, kannab mingit liiki autentsust kinnitavat turvamärgistust, näeb hea välja ning on varasemast positiivsest kogemusest tuttav. Veebipõhine informatsioon on

usaldusväärne siis, kui see on kirja pandud sõnaosavalt ja maineka autori poolt, kirjavigadeta, arusaadavas keeles, täpne, põhjalik, põhineb faktidel, ekspertide poolt tunnustatud, viitab teistele hea mainega autorite töödele, ühtib juba varem teatuga ning on muudest allikatest üle kontrollitav.

1.2.3 Üliõpilased ja õpilased veebiallikate hindajatena

Õpilaste ja üliõpilaste seas läbi viidud informatsiooni hindamise alaste uuringute tulemused on enamasti olnud küllaltki pessimistlikud. Williams ja Rowlands (2007, lk 11) kinnitavad, et noortel peaaegu puudub oskus informatsiooni hinnata. Veebiallikaid ei hinnata peaaegu üldse informatsiooni kvaliteedist lähtuvalt ja üldjuhul ei pöörata tähelepanu otsingu käigus leitava materjali usaldusväärsusele. Hirshi (1999, lk 1267) sõnul ei hinda kooliõpilased informatsiooni, mida nad veebist leiavad, nad kalduvad pigem eeldama, et leitud informatsioon on õige ja paikapidav.

Samas on ka uuringuid, mis kinnitavad hindamisoskuse olemasolu. Näiteks Nielsen ja Borland (2011, lk 116) avastasid, et üliõpilased suhtuvad kriitiliselt nii veebipõhisesse kui ka paber kandjal informatsiooni ja kasutavad teabe kontrollimiseks teisi allikaid. Williamsi ja Rowlandsi (2007, lk 11) sõnul on hindamisoskuse olemasolu kinnitavad uuringud pigem sellised, milles on noortelt eraldi küsitud, mil viisil nad informatsiooni hindavad, näiteks on osavõtjatelt palutud sammhaaval kirjeldada hindamisprotsessi. Nii pole kindel, kas hindamine toimub samal viisil ka reaalses olukorras.

Head ja Eisenberg (2010) viisid infopädevuse arendamise projekti raames läbi uuringu üliõpilaste seas, et välja selgitada, kuidas nad digiajastul informatsiooni hindavad ja kasutavad.

Uuringust selgus, et olgugi, et üliõpilased peavad ennast vilunud infootsijateks ja informatsiooni hindajateks, kogevad nad informatsiooni hankimise protsessis arvukaid väljakutseid ning enamik tajub informatsiooni otsides rahulolematust, olgu otsitavaks siis õppetöö või eraeluga seotud teave. Üliõpilaste jaoks on keeruline infootsingu alustamine ja eesmärkide püstitamine. Pea pooltele valmistab raskusi otsustamine, millal on õige aeg infootsing lõpetada, ning enda poolt läbi viidud otsingu tulemuste kvaliteedi hindamine. (Head ja Eisenberg, 2010, lk 2–3)

Õppetöö ja igapäevaeluga seotud informatsiooni leidmiseks kasutavad üliõpilased küll samu allikaid, kuid mitte samas järjekorras. Õppetöölase informatsiooni otsimiseks kasutavad allikad järjestasid nad vastavalt kasutusintensiivsusele järgnevalt: õppematerjalid, otsingumootorid (nt Google), teaduslikud andmebaasid, õppejõud, ametlikud veebilehed, veebipõhised entsüklopeediad, ülikoolikaaslased, isiklikud materjalid, sõbrad. Igapäevaeluga seotud informatsiooni otsimiseks kasutavad allikad järjestasid üliõpilased mõneti erinevalt: otsingumootorid, sõbrad, veebipõhised entsüklopeediad, isiklikud materjalid, sotsiaalvõrgustikud (nt Facebook), ametlikud veebilehed, õppejõud, teaduslikud andmebaasid. Mõlemal juhul kasutati allikatena kõige vähem paberandjal entsüklopeediaid, blogisid, raamatukogusid ning raamatukogutöötajaid. (Head ja Eisenberg, 2010, lk 7)

Kolmest üliõpilasest kaks leiab, et informatsiooni hindamine on hädavajalik (Head ja Eisenberg 2010, lk 36). Sealjuures suhtuvad nad veebist leitud informatsiooni märksa kriitilisemalt kui näiteks raamatukogust leitud teabesse, viimast kiputakse lausa ilma kontrollimata usaldama (Head ja Eisenberg, 2010, lk 15).

Veebist leitud õppetöölase teabe hindamisel peavad üliõpilased tähtsaks olulisuse järjekorras reastatuna järgmisi kriteeriume: ajakohasus (avaldamise kuupäev), autor, veebilehe väljanägemine, linkide olemasolu muudele lehtedele, varasem kasutamiskogemus ja teave veebilehe kohta, jooniste kvaliteet (juhul kui neid leidub), autoripoolsed viited teiste autorite ideedele ja erinevate seisukohtade väljatoomine ning kasutatud allikate loetelu olemasolu. Raamatukogutöötaja soovitus peeti õppetöölase informatsiooni hindamisel kõige vähem oluliseks. (Head ja Eisenberg, 2010, lk 11)

Veebist leitud igapäevaeluga seotud teabe hindamisel peavad üliõpilased oluliseks samu kriteeriume, kuid teises järjekorras: veebilehe väljanägemine, ajakohasus (avaldamise kuupäev), veebilehe varasem kasutamiskogemus, autor, teave veebilehe kohta, linkide olemasolu muudele lehtedele, erinevate seisukohtade väljatoomine, jooniste kvaliteet (juhul kui neid leidub) ning autoripoolsed viited teiste autorite ideedele. Kasutatud allikate loetelu ja raamatukogutöötaja soovitus peeti igapäevaeluga seotud informatsiooni hindamisel kõige vähem olulisteks. (Head ja Eisenberg, 2010, lk 11)

Üliõpilased mitte ainult ei kasuta teisi inimesi infoallikatena, vaid paluvad ka teiste abi nii veebipõhise kui ka paber kandjal informatsiooni hindamisel. Õppetöölase informatsiooni hindamiseks pööratakse õppejõudude, ülikoolikaaslaste, sõprade ja perekonna, raamatukogutöötajate, ülikoolipoolsete nõustajate ning erialaspetsialistide poole. Igapäevaeluga seotud informatsiooni aitavad hinnata sõbrad ja perekond, ülikoolikaaslased, õppejõud, erialaspetsialistid ning raamatukogutöötajad. (Head ja Eisenberg, 2010, lk 13)

Üheks oluliseks uurijaks laste ja koolinoorte informatsiooni hindamise vallas on Shenton, kelle varasemad uuringud on keskendunud näiteks teemadele nagu noorte informatsiooni hankimise mudelid (Shenton ja Dixon, 2003a), teiste inimeste infoallikatena kasutamine informatsiooni hankimisel noorte hulgas (Shenton ja Dixon, 2003b), koolikeskkonnas läbiviidavate informatsiooni hankimise alaste uuringute tugevad ja nõrgad küljed (Shenton, 2004a), noorte infootsikäitumiselalased probleemid (Shenton ja Dixon, 2004), noorte informatsiooni hankimise alaste uuringute perspektiivid ja meetodid (Shenton, 2004b), keskkooliõpilaste õppetöölase infovajaduse rahuldamisega seotud informatsiooni hankimise alased probleemid (Shenton, 2008) ning noorte arusaam mõistest informatsioon (Shenton ja Johnson, 2008).

Shentoni 2014. aastal ilmunud uuringud on keskendunud informatsiooni hindamisele ning valminud koostöös Johnsoni ja Pickardiga ning ajendatud Pickardi eelnevatest uuringutest. Neis uuringutes on käsitletud indiviidi kognitiivse seisundi seost veebipõhise informatsiooni usaldusväarsuse hindamisel (Shenton, Pickard ja Johnson, 2014a) ja kriteeriumeid, mida noored veebiinformatsiooni usaldusväarsuse hindamisel olulisteks peavad (Shenton, Pickard ja Johnson, 2014b).

Kognitiivse seisundi ja informatsiooni usaldusväarsuse hindamise seoseid käsitleva uuringu kohaselt leiab üle 80% noortest vanuses 16–18, et neile meeldib olla hästi informeeritud, nad on uutele ideedele avatud ja kasutavad internetti meelsasti ning teavad väga hästi, mil viisil internet ja otsingumootorid toimivad. 69% leiab, et kui tegemist on olulise situatsiooniga, siis ei saa informatsiooni ilma kontrollimata usaldada. (Shenton, Pickard ja Johnson, 2014a, lk 312–313) Nimetatud tendentse saab pidada positiivseteks, kuid tuleb arvestada ka sellega, et noortel on kalduvus oma teadmisi ja oskusi üle hinnata (Shenton, Pickard ja Johnson, 2014a, lk 315).

Mõneti hirmutavam on aga, et koguni 49% meelest on informatsiooni hankimine igav juhul, kui tegemist ei ole isiklikust huvist lähtuva otsinguga. See paneb uuringu läbiviijaid muret tundma, kas noored ei ole mitte infootsingu kiirendamise eesmärgil nõus tegema informatsiooni usaldusväärse koha pealt järeleandmisi. 44% kinnitab, et ülesandeid täidetakse sageli viimasel minutil, mis võib tähendada, et noortel ei jagu informatsiooni hindamiseks piisavalt aega. 53% leiabki, et ajanappusel on neil kalduvus aktsepteerida igasugust informatsiooni, mida nad leiavad ja mis tundub vastavat nende infovajadusele. 50% peab end riskialtiks, mis võib tähendada, et nad on ka veebist leitavat informatsiooni nõus kontrollimata kasutama. (Shenton, Pickard ja Johnson, 2014a, lk 312–313)

Uuringu tulemused näitavad, et olgugi, et noored ei ole oma loomult kuigi usaldavad, on neil kalduvus veebipõhist informatsiooni siiski ilma kontrollimata usaldada (Shenton, Pickard ja Johnson, 2014a, lk 307).

Vastanud peavad veebilehel oleva informatsiooni hindamisel üheks oluliseks faktoriks varasemat kogemust. 53% vastanuist peab usaldusväärseteks neid autoreid, kellega ollakse juba varasemalt kokku puutunud ja kellest omatakse seetõttu positiivset kuvandit. 59% leiab, et varasem positiivne kogemus veebilehega ja sealse informatsiooni usaldamisega sunnib neid ka edaspidi sellel veebilehel olevat informatsiooni ilma kontrollita usaldama. (Shenton, Pickard ja Johnson, 2014a, lk 313)

Üheks noorte poolt paljukasutatavaks informatsiooni hindamise strateegiaks on leitud informatsiooni võrdlemine juba varem teatuga. Nimetatud strateegia kasutamist kinnitab 70% noortest (Shenton, Pickard ja Johnson, 2014a, lk 312).

Järgnevas Pickardi, Shentoni ja Johnsoni (2014b) uuringus paluti 149 õpilasel vanuses 13–19 hinnata, kui olulised on nende jaoks veebist leitava informatsiooni kvaliteedi hindamisel 10 kriteeriumit, mida tuli hinnata vastavalt kas väga oluline, küllaltki oluline, natuke oluline või ebaoluline.

Uuringutulemuste kohaselt peab väga või küllaltki oluliseks 78% õigekirja- ja grammatikavigade puudumist ning informatsiooni teemakohasust või ajakohasust, 77% võimalust informatsiooni tõesust muudest allikatest kerge vaevaga üle kontrollida, 70% veebilehe loomise eesmärgi selgust ning 69% vastanuist veebilehe

uudsust või hiljuti uuendatust. Küllaltki või natuke oluliseks peab 77% informatsiooni põhjalikkust, 74% viitamist teiste ekspertide töödele ning 69% veebilehe kuulumist lugupeetud ettevõttele/asutusele. Kõige vähem olulised on õpilaste meelest autori tuntus, mida peab ebaoluliseks 26%, ning veebilehel olev lisainformatsioon autori kohta, mida peab ebaoluliseks 20% vastanuist. (Pickard, Shenton ja Johnson, 2014b, lk 14)

Eesti õpilaste infokäitumist on samuti uuritud ning erilist rõhku on pööratud noorte infovajadusele ja nende poolt kasutatavatele infoallikatele. Anu Laas ja Katrin Lamesoo (2004) viisid läbi laiaulatusliku uuringu kaardistamaks noorte infovajadusi ja kasutatavaid infoallikaid. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia üliõpilased Piia Salundi (2008), Reet Elur (2009) ja Tiia Sihvart (2010) uurisid oma lõputöodes samuti, millised on gümnaasiumi- ja keskkooliõpilaste infovajadused ning nende poolt kasutatavad infoallikad erinevate Eesti piirkondade näitel.

Eestis ei ole varem põhjalikult uuritud seda, milliste kriteeriumite alusel ja kas üldse noored veebiallikaid hindavad, mis ongi seatud käesoleva töö ülesandeks. Leidub küll näiteid infokäitumisalastest käesoleva tööga mõneti haakuvatest töödest, nagu näiteks Tartu Ülikooli üliõpilaste Kerli Perendi (2011) ja Katrin Tammari (2014) magistritööd, millest esimene käsitleb õpilaste infootsinguoskuse arendamist gümnaasiumis ning teine kooliraamatukoguhoidja rolli ja hoiakuid infokirjaoskuse arendamisel üldhariduskoolis, kuid nendes töödes on veebipõhise informatsiooni hindamise temaatikat käsitletud vaid väga põgusalt. Teemal peatub lühidalt ka Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia üliõpilane Lea Tobreluts (2008), kes uurib oma lõputöös eesti keele veebipõhiste inforessursside leidumust ja kvaliteeti.

Kokkuvõtteks võib öelda, et olgugi, et mitmed uuringud kinnitavad noorte peaaegu puudulikku oskust informatsiooni hinnata, leidub ka selliseid, mis tõestavad, et noored siiski suhtuvad informatsiooni kriitiliselt ja leiavad, et veebipõhist informatsiooni ei saa ilma kontrollimata usaldada. Veebist leitud õppetöälase ja igapäevaeluga seotud teabe hindamisel on üliõpilaste jaoks olulised ajakohasus, autor, veebilehe väljanägemine, linkide olemasolu muudele lehtedele, varasem kasutamiskogemus ja teave veebilehe kohta, autoripoolsed viited teiste autorite ideedele ja erinevate seisukohtade väljatoomine ning kasutatud allikate loetelu olemasolu. Õpilased peavad veebikeskkondi ja veebiinformatsiooni hinnates eelkõige

oluliseks varasemat positiivset kasutamiskogemust, õigekirja- ja grammatikavigade puudumist, informatsiooni teemakohasust või ajakohasust, võimalust informatsiooni tõesust muudest allikatest üle kontrollida, veebilehe loomise eesmärgi selgust, veebilehe uudsust või hiljuti uuendatust, informatsiooni põhjalikkust, viitamist teiste ekspertide töödele ning veebilehe kuulumist lugupeetud ettevõttele/asutusele. Õpilaste poolt paljukasutatavaks informatsiooni hindamise strateegiaks on leitud informatsiooni võrdlemine juba varem teatuga.

2 UURIMISTÖÖ METOODIKA

Käesoleva töö põhieesmärgiks on välja selgitada, kas ja millest lähtuvalt noored vanuses 14–19 veebiallikaid hindavad. Põhieesmärgile lisaks on töö autoril soov uurida, milliseid allikaid kasutavad noored igapäevaelu ja õppetööga seotud informatsiooni hankimisel ning kuidas käituvad veebist informatsiooni hankides.

Teine peatükk kirjeldab püstitatud eesmärkideni jõudmiseks ja uurimisküsimustele vastuste leidmiseks kasutatud uuringudisaini, valimi moodustamist, andmete kogumise protsessi ja analüüsi meetodeid ning uuringuga seotud eetilisi aspekte.

Peatükk jaguneb järgmisteks alapeatükkideks: „Uuringudisain“, „Valimi moodustamine“, „Andmekogumismeetodid“, „Andmeanalüüsi meetodid“ ning „Andmekogumise ja -analüüsimise eetilised aspektid“.

2.1 Uuringudisain

Käesoleva töö tarbeks andmete kogumisel kasutati kombineeritult kvantitatiivset ja kvalitatiivset lähenemist. Viidi läbi küsitlus ja fookusgrupiintervjuud, mille käigus soovis töö autor leida vastuseid järgmistele küsimustele:

- Milliseid allikaid kasutavad noored vanuses 14–19 igapäevaelu ja õppetööga seotud informatsiooni hankimisel?
- Kuidas nad käituvad veebist informatsiooni hankides?
- Kuidas nad veebiallikaid hindavad?

Küsitluse ja fookusgrupiintervjuude käigus kogutud andmeid analüüsiti kirjeldava statistika ja kvalitatiivse sisuanalüüsi abil ning võrreldi teoreetilises osas välja toodud uuringute tulemustega. Uuringutulemustest lähtuvalt tegi käesoleva töö autor järeldusi ning pakkus omalt poolt välja soovitusi õppeasutustele ja edasiseks uurimiseks.

2.2 Valimi moodustamine

Shenton (2004a, lk 180) leiab, et infokäitumist on hea uurida koolikeskkonnas, kus on uuringusse võimalik kaasata sadu erinevas vanuses ja küllaltki erineva taustaga õpilasi, kelle näol on tegemist teatava peegeldusega kogupopulatsioonist.

Käesoleva töö uurimusliku osa tarbeks läbi viidud küsitluse ja fookusgruupiintervjuude valimi moodustasid Tallinna Järveotsa Gümnaasiumi 7.–12. klassi õpilased, uuringus osalenute valikul oli ainsaks kriteeriumiks nende vanus, mis pidi jääma vahemikku 14–19.

Tallinna Järveotsa Gümnaasium on üldhariduslik munitsipaalkool, mis alustas tööd 1. septembril 1982 Tallinna 55. Keskkooli nime all, oma praeguse nime sai aga 1998. aastal. Koolis töötab üle 60 töötaja, sealhulgas õpetajad, juhtkonnaliikmed ja abipersonali liikmed ning õpib ligikaudu 650 õpilast. (*Tallinna Järveotsa Gümnaasium*, 2015) Kool näeb ennast tänapäevase konkurentsivõimelise õppeasutusena, kus väärtustatakse üksteisest hoolivat ning turvalist töö- ja suhtlemiskeskonda ning ollakse avatud uuendustele, kuid säilitatakse ja väärtustatakse traditsioone. Koolis on õpilastel võimalik arendada oma võimeid ja huvisid, et kujuneda iseseisvalt mõtlevateks isiksusteks. Tallinna Järveotsa Gümnaasiumi missiooniks on kvaliteetse hariduse tagamine igale õpilasele vastavalt tema eeldustele ja võimetele ning mitmekesise ja inspireeriva õpikeskkonna loomine. (*Tallinna Järveotsa Gümnaasiumi arengukava 2012–2015*, 2011) Asutuse eesmärgiks on tagada õpilastele võimalus õppida ning valmistada neid ette vastavalt siis põhikooliõpilasi gümnaasiumisse ning gümnaasiste kõrgkooli või kutsekooli edasi õppima suundumiseks (*Tallinna Järveotsa Gümnaasium*, 2015).

Küsitlusest võttis osa kokku 153 Tallinna Järveotsa Gümnaasiumi õpilast, kellest 28 olid 14-aastased, 24 15-aastased, 26 16-aastased, 31 17-aastased, 25 18-aastased ja 19 19-aastased. Noormehi osales 72 ja neidusid 81. Kõige rohkem oli küsitletute seas 17- ja 18-aastaseid neidusid, keda oli mõlemaid 19, ning 14-aastaseid noormehi, keda oli 17. Kõige vähem osales küsitluses aga 18-aastaseid noormehi, keda oli 6, ja 19-aastaseid neidusid, keda oli 7. (vt Tabel 1, lk 43)

Tabel 1. Küsitlusele vastanute vanuseline ja sooline koosseis

Vanus	Sugu		Kokku
	Mees	Naine	
14	17	11	28
15	12	12	24
16	13	13	26
17	12	19	31
18	6	19	25
19	12	7	19
Kokku	72	81	153

Fookusgruupiintervjuusid toimus 6 ning nendest võttis osa kokku 36 Tallinna Järveotsa Gümnaasiumi õpilast, kellest 18 olid noormehed ja 18 neid. Intervjueeritavad jagati gruppidesse vastavalt nende vanusele, igas intervjuus osales 6 noort ehk 3 noormeest ja 3 neidu. (vt Tabel 2)

Tabel 2. Fookusgruupiintervjuudes osalenute vanuseline ja sooline koosseis

Intervjuu number	Intervjueeritavate vanus	Sugu		Intervjueeritavaid kokku
		Mees	Naine	
I	14	3	3	6
II	15	3	3	6
III	16	3	3	6
IV	17	3	3	6
V	18	3	3	6
VI	19	3	3	6
Kokku		18	18	36

Valimi põhjal sooviti saada ülevaadet noorte vanuses 14–19 infokäitumisest, seda eelkõige seoses veebiallikate ja nende hindamisega.

2.3 Andmekogumismeetodid

Shenton (2004a, lk 185) toob informatsiooni hankimise alastes uuringutes kasutust leidvad andmekogumismeetodid välja järgnevalt:

- küsitlus (kvantitatiivne andmekogumismeetod, mille fookuses on küsimused „kus“ ja „mida“);
- vaatlus (nii kvantitatiivne kui ka kvalitatiivne andmekogumismeetod, mille fookuses on küsimus „kuidas“);
- fookusgruupi ja individuaalne intervjuu (kvalitatiivne andmekogumismeetod, mille fookuses on küsimused „kus“, „mida“ ja „kuidas“);

- päevikud (kvalitatiivne andmekogumismeetod, mille fookuses on küsimused „kus“, „mida“ ja „kuidas“);
- tsitaadianalüüs (kvantitatiivne andmekogumismeetod, mille fookuses on küsimused „kus“ ja „mida“);
- arvuti klahvivajutuste salvestamine (kvantitatiivne andmekogumismeetod, mille fookuses on küsimus „kuidas“);
- valjusti mõtlemise protokollimine (kvalitatiivne andmekogumismeetod, mille fookuses on küsimused „kus“, „mida“ ja „kuidas“).

Kõige olulisem on Shentoni (2004a, lk 185) hinnangul aga, et uurija suudaks hoolimata uurimismeetodi valikust kasutada strateegiat, mis võimaldab jõuda asjakohaste ja usaldusväärsete tulemusteni.

Antud töös on andmeid kogutud kahel erineval viisil, kombineerides omavahel teineteist täiendavalt kvantitatiivset ja kvalitatiivset andmekogumismeetodit. Kui algselt oli töö autoril plaanis läbi viia vaid fookusgrupiintervjuud, siis andmete mugavama kogumise ja analüüsimise tarbeks kasutati kolmele küsimusele vastuse leidmiseks eraldi küsitlust.

Laheranna (2008, lk 21) hinnangul võimaldab kvantitatiivse andmekogumismeetodi kasutamine saada võimalikult objektiivseid empiirilisi andmeid täpselt piiritletud objektide kohta, kvalitatiivse andmekogumismeetodi kasutamine aga terviklikku empiirilist andmestikku, mis hõlmab ka kvalitatiivseid ja detaile iseloomustavaid seiku.

Töö autori hinnangul osutusid valitud andmekogumismeetodid tulemuslikuks. Erinevate meetodite kombineerimine võimaldas jõuda võimalikult täpsete tulemusteni ning tõsta kogutud andmete ja seeläbi kogu uuringu usaldusväärsust.

2.3.1 Pilootuuring

Põhiuuringule eelnes pilootuuring 28. aprillil 2015, millest võttis osa 6 noort vanuses 14–19, igast vanuserühmast üks. Pilootuuringust osa võtnud noored põhiuuringus ei osalenud.

Pilootuuringu eesmärgiks oli täpsustada, kas küsitluse ja fookusgruupiintervjuude küsimused on noortele arusaadavad või vajavad kohendamist, kui palju kulub aega nendele vastamiseks ning kas kogutud andmete analüüsi põhjal on võimalik uurimisküsimustele vastuseid leida.

Pilootuuring viidi läbi kahes etapis, esmalt paluti noortel vastata kirjalikult küsitluslehele ja seejärel suuliselt fookusgruupiintervjuudeks ette valmistatud küsimustele.

Pilootuuringu tulemusena lisati küsitluses õppetöölase informatsiooni allikate hulka eKool, mille puudumine tekitas noortes arusaamatust. Muud küsimused kohendamist ei vajanud.

Töö autor leiab, et pilootuuringu läbiviimine ja küsitluslehe täiendamine aitasid tõsta põhiuuringu valiidsust.

2.3.2 Küsitlus

Küsitlus viidi läbi ajavahemikus 4. – 8. mai 2015, õpilastel paluti küsitlusele vastata klassijuhatajatunnis. Noortele anti ka võimalus osavõtust loobuda, kuid seda ei kasutanud ükski. Kokku osales küsitlusel 153 õpilast vanuses 14–19 (vt Tabel 1, lk 43).

Andmeid koguti paber kandjal küsitluslehele, vastamine võttis maksimaalselt aega 15 minutit.

Küsitluslehel oli kokku kaks valikvastustega ja üks skaalal põhinev küsimus. Kahe esimese küsimuse juures paluti vastajatel märkida allikad, mida nad kasutavad igapäevaelu ja õppetöoga seotud informatsiooni hankimisel, küsimustikku võis sobiva vastusega ka soovi korral täiendada. Kolmanda küsimuse juures tuli küsitletutel otsustada etteantud kriteeriumite olulisuse üle veebiallikate hindamisel, iga kriteeriumi kohta tuli neljapallisel Likerti tüüpi skaalal märkida, kas vastanu peab seda väga oluliseks, küllaltki oluliseks, natuke oluliseks või ebaoluliseks. (vt Lisa 2)

Esimese kahe küsimuse puhul on eeskujul võetud Headi ja Eisenbergi (2010) uuringust ning viimase küsimuse puhul on peaaegu muutmatul kujul aluseks võetud Pickardi, Shentoni ja Johnsoni (2014b) uuring.

Küsitluse valis töö autor üheks andmekogumismeetodiks seetõttu, et soovis uuringusse kaasata võimalikult suurt hulka valimit, andmeid kiirelt talletada ja arvuti abil analüüsida. Nimetatud kriteeriume peavad küsitluse kui andmekogumismeetodi eelisteks ka Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2005, lk 182).

2.3.3 Fookusgrupiintervjuud

Laheranna (2008, lk 180) sõnul on üks võimalus intervjuutüüpides orienteerumiseks vaadelda küsimuste standardiseerituse ja intervjuuolukorra struktureerituse taset, näiteks maksimaalselt struktureeritud intervjuu ei kuulu kvalitatiivsete andmekogumismeetodite hulka, sest küsimuste kuju ja esitamisejärjestus on rangelt kindlaks määratud ning vastata saab valikvastustega.

Käesoleva töö tarbeks viidi lisaks küsitlusele läbi ka standardiseeritud poolstruktureeritud intervjuud, mida Laherand (2008, lk 181) peab levinud andmekogumisviisiks kvalitatiivsetes uuringutes. Intervjueeritavaid küsitleti fookusgruppides, igalt grupilt küsiti küll samu küsimusi, kuid vastusevariante ette ei antud ja intervjuus osalejad võisid vastata oma sõnadega. Küsimuste järjekorda võis intervjueerija muuta vastavalt intervjueeritavate vastuste sisulisele arengule. Oluline oli, et vastuse leiaksid kõik küsimused.

Fookusgrupiintervjuud, mida oli kokku 6, leidsid aset pärast tundide lõppu koolis klassiruumis ajavahemikul 11. mai – 5. juuni. Fookusgrupiintervjuudest võttis kokku osa 36 noort vanuses 14–19 (vt Tabel 2, lk 43).

Noortelt küsiti kokku 17 avatud küsimust, millest 6 käsitlesid infootsinguga ja 11 veebiinformatsiooni hindamisega seonduvat (vt Lisa 4).

Küsimuste valikul võttis töö autor eeskuju teoorias kasutatud küsitlust leidvatest Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010), Headi ja Eisenbergi (2010) ning Shentoni, Pickardi ja Johnsoni (2014a, 2014b) uuringutest.

Fookusgrupiintervjuude keskmine kestvus oli 1 tund. Kõige pikem vestlus kestis 1 tund ja 15 minutit, kõige lühem 50 minutit. Intervjuude salvestamiseks kasutati diktofoni.

Fookusgruupiintervjuud valis töö autor andmekogumismeetodiks seetõttu, et soovis intervjueeritavate vahel arendada vestlust, mis võimaldaks osalistel arusaamu üksteisega jagada ning innustaks neid seeläbi kaasa mõtlema, teiste poolt öeldut edasi arendama, tooma välja erinevaid seisukohti ja võimalikke vastuolusid ning viiks vanuserühma siseselt tulemusteni, milleni õpilased individuaalselt ei jõuaks. Laheranna (2008, lk 219, 224) hinnangul võimaldab rühmaarutelu luua olukorda, mis on igapäevaelusituatsioonile lähedasem kui see situatsioon, mida võimaldab intervjueri ja intervjueeritava neljasilmavestlus, ning taoline meetod on eriti tänuväärne just uurija jaoks, keda huvitab teadmiste loomine interaktsiooniprotsessis. Ka Case (2007, lk 332) toonitab, et fookusgruupiintervjuust osavõtjate vahel tekkiva sünergia jõul võivad uurimistulemused olla märksa põhjalikumad kui vaid ühe intervjueeritavaga läbi viidud vestluse puhul.

Andmekogumismeetod osutus ka tulemuslikuks, sest kui noored intervjuu alguses pigem ei soovinud arvamust avaldada, põhjendades seda oma teadmatusega antud teemal, siis edasine arutelu motiveeris kõiki kaasa mõtlema ning küsimustele vastama.

Olgugi, et Hirsjärvi, Remesi ja Sajavaara (2005, lk 193) hinnangul võib intervjuu usaldusväärstust nõrgendada intervjueeritavate kalduvus anda sotsiaalselt soovitavaid vastuseid, ei leia käesoleva töö autor, et see oleks uuringus probleeme valmistanud. Nimelt jagasid noored julgelt oma arvamust ka sellisel juhul, kui see ei olnud kooskõlas teiste poolt öelduga või oli vastuolus koolis õpetatuga. Hea näide siinkohal on, et paljud kinnitasid Vikipeedia tihedat kasutamist ja samas lisisid, et õpetajad tegelikult nimetatud keskkonda kasutada ei luba.

2.4 Andmeanalüüsi meetodid

Laheranna (2008, lk 21) sõnul tehakse kvantitatiivses uuringus järeldusi uurimismaterjali statistilise analüüsi põhjal, kvalitatiivses uuringus aga võib järeldusi teha ka ilma statistilisi vahendeid kasutamata.

Küsitluse käigus kogutud andmeid analüüsiti andmetöötlusprogrammi SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*) 20.0 abil. Enne analüüsimist kanti iga

küsitletu paber kandjal olevad vastused kodeeritud kujul andmetabelisse ning korrastati. Küsitlustulemuste analüüsimiseks kasutati kirjeldavat statistikat.

Diktofoniga salvestatud fookusgruupiintervjuud transkribeeriti nädala jooksul pärast nende toimumist. Tekstiks muudetud andmete analüüsimiseks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi, mida Laherand (2008, lk 290) määratleb lähtudes Hsiehi ja Shannoni (2005, lk 1278) definitsioonist, mille kohaselt saab nimetatud uurimismeetodit rakendada tekstiandmete sisu subjektiivseks tõlgendamiseks süstemaatilise liigendamise- ja kodeerimisprotsessi ning teemade ja mustrite kindlakstegemise abil.

Analüüsimisel kodeeriti ja kategoriseeriti transkribeerimise tulemusena saadud tekst lähtudes fookusgruupiintervjuudel esitatud küsimustest. Eesmärgiks oli andmed osadeks lahutada, liigendada, mõtestada ning taas uuel viisil süsteemsel kujul kokku panna. Soovides kogutud andmeid võimalikult algse kujul säilitada, kasutati *in vivo* koode, mis ei ole Laheranna (2008, lk 286) sõnul mitte kirjandusest leitud mõisted vaid intervjuudest võetud tsitaadid.

Töö autori hinnangul osutusid valitud andmeanalüüsi meetodid tulemuslikuks.

2.5 Andmekogumise ja -analüüsi eetilised aspektid

Tallinna Järveotsa Gümnaasiumi õpilaste valimisse kaasamiseks küsiti kirjalikult luba kooli direktorilt, kellele tutvustati uuringu läbiviimispõhimõtteid, eesmärki ja võimalikku kasutegurit.

Kõiki küsitluses ja fookusgruupiintervjuudes osalenuid informeeriti eelnevalt, et uuringust osa võtmine on vabatahtlik ning sellest võib soovi korral keelduda. Osaleda soovijatele tutvustati ülevaatlikult uuringu eesmärki.

Uuringus osalenud noorte vanematele saadeti klassi meililisti vahendusel teavituskiri koos uuringu läbiviija kontaktandmetega juhuks, kui vanemal peaks tekkima lisaküsimusi või soov keelduda lapse uuringus osalemisest (vt Lisa 1). Fookusgruupiintervjuudes osalenutel paluti lisaks allkirjastada nõusoleku vorm (vt Lisa 3).

Andmeid kogudes ja uuringutulemusi esitades on arvestatud osalejate anonüümsuse ja kogutud andmete konfidentsiaalsusega. Küsitlustulemuste analüüsimisel ei kirjeldata eraldi ühegi konkreetse isiku vastuseid, fookusgrupiintervjuudest pärit tsitaatide puhul on sulgudes välja toodud vaid vastaja sugu ja vanus. Diktofoniga salvestatud fookusgrupiintervjuude salvestised hävitati peale transkribeerimist ja transkriptsiooni kontrollimist.

Uuringu valiidsust tõstavad õigesti valitud andekogumis- ja analüüsimismeetodid, mis võimaldasid jõuda täpsete ja õigete uurimistulemusteni.

Teises peatükis kirjeldati püstitatud eesmärkideni jõudmiseks ja uurimisküsimustele vastuste leidmiseks kasutatud uurimisstrateegiat, valimi moodustamist, andmete kogumise protsessi ja analüüsi meetodeid ning uuringuga seotud eetilisi aspekte. Kolmas peatükk kajastab uurimistulemusi.

3 UURIMISTÖÖ TULEMUSTE ANALÜÜS JA ARUTELU

Kolmas peatükk jaguneb omakorda kaheks alapeatükiks, milleks on „Küsitluse tulemused“ ja „Fookusgrupiintervjuude tulemused“, ning keskendub uuringutulemuste esitamisele, analüüsile ning võrdlemisele kirjanduses esitatud uurimustulemuste ja seisukohtadega.

3.1 Küsitluse tulemused

Antud alapeatükk, mis jaguneb omakorda vastavalt alateemadele kaheks osaks, keskendub küsitlustulemuste esitamisele, analüüsile ja võrdlemisele peamiselt Headi ja Eisenbergi (2010) ning Pickardi, Shentoni ja Johnsoni (2014b) uuringute tulemustega. Arvesse on võetud, et erinevalt käesolevast uuringust ei ole nendes uuringutesse olnud kaasatud ainult koolinoored. Põhjus, miks tulemusi ei ole võrreldud vaid teiste sama vanusegrupi hulgas läbi viidud uuringute tulemustega, on see, et taolisi uuringuid noorte hulgas napib.

Andmetöötlusprogrammi SPSS 20.0 tulemilehel kuvatud tabelid on töös esitatud tulpdiaagrammidena, millelt on kerge välja lugeda vastanute arvu. Tekstis on kajastatud lisaks protsentuaalselt ka vastanute osakaal koguvälimise. Sel viisil on töö autor püüdnud tulemustest anda võimalikult selget ülevaadet.

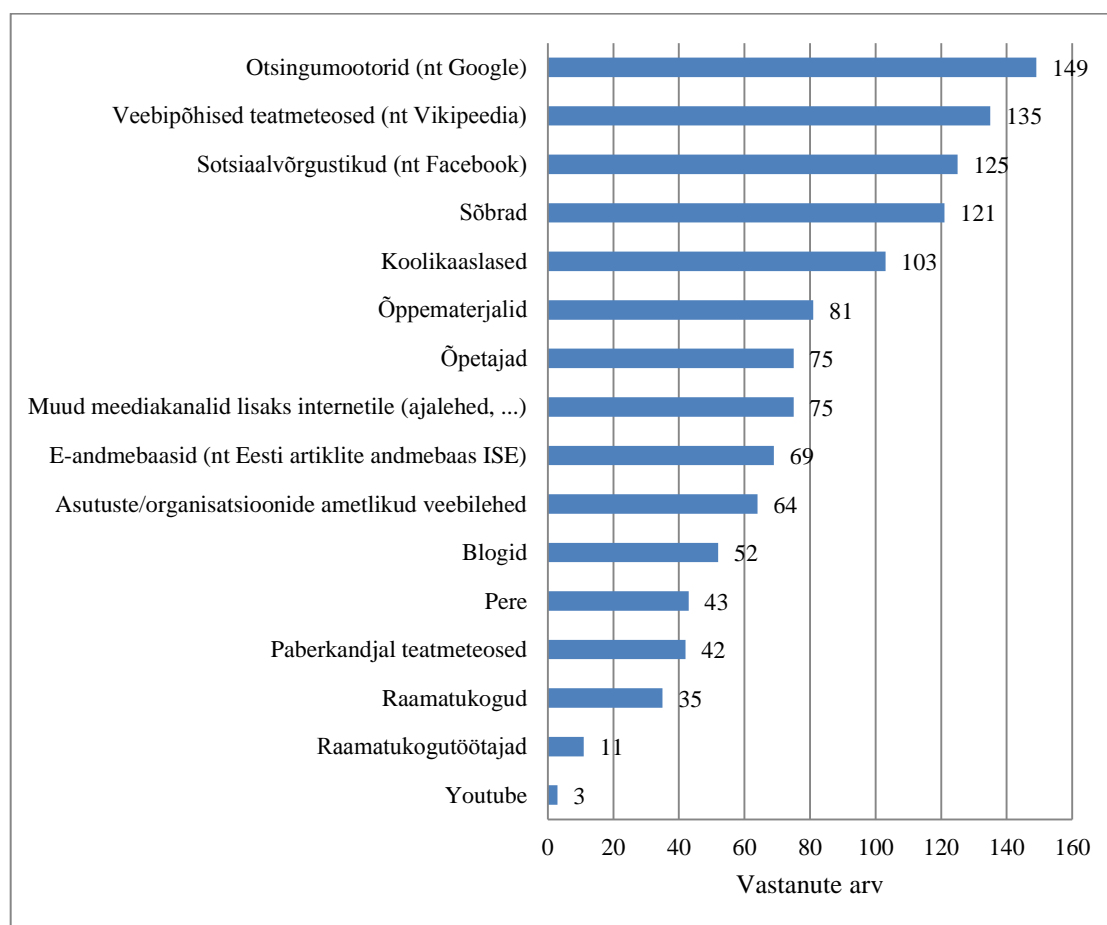
Küsitluse tulemusi ei ole analüüsitud eraldi lähtuvalt vastajate soost ja vanusest, uuring käsitleb noori vanuses 14–19 tervikuna.

3.1.1 Igapäevaelu ja õppetööga seotud informatsiooni hankimiseks kasutatavad allikad

Küsitluses osalenud noortel paluti märkida allikad, mida nad kasutavad igapäevaelu ja õppetööga seotud informatsiooni hankimiseks.

Allikaid, mida valimisse kaasatud noored kasutavad igapäevaeluga seotud informatsiooni hankimiseks, saab nimetamise sagedusest ja nimetajate osakaalust

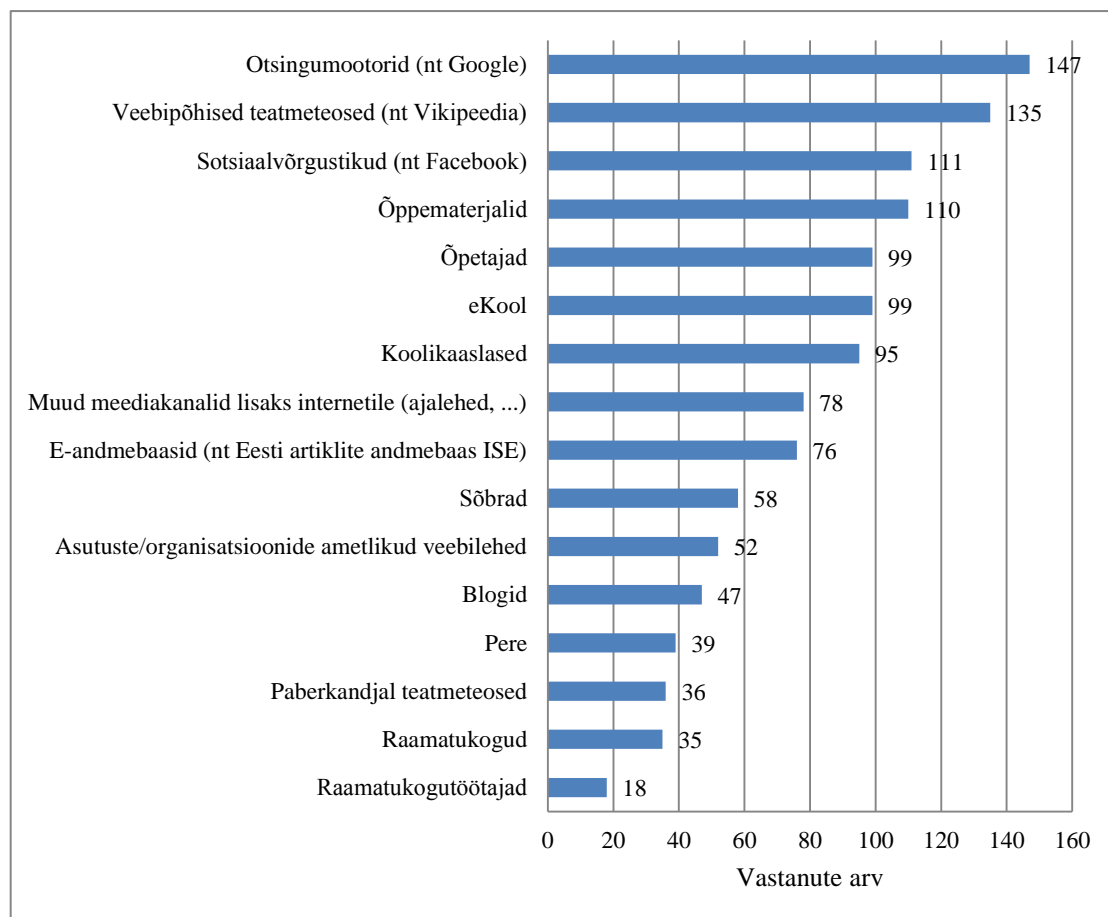
lähtuvalt reastada järgmiselt: otsingumootorid (nimetati 149 korda, märkis seega 97% vastanutest), veebipõhised teatmeteosed (135; 88%), sotsiaalvõrgustikud (125; 82%), sõbrad (121; 79%), koolikaaslased (103; 67%), õppematerjalid (81; 53%), õpetajad (75; 49%), muud meediakanalid lisaks internetile (75, 49%), e-andmebaasid (69; 45%), asutuste ja organisatsioonide ametlikud veebilehed (64; 42%), blogid (52; 34%), pere (43; 28%), paberkandjal teatmeteosed (42; 27%), raamatukogud (35; 23%), raamatukogutöötajad (11; 7%) ja Youtube (3; 2%) (vt Joonis 5).

Joonis 5. Igapäevaeluga seotud informatsiooni hankimiseks kasutatavate allikate nimetamise sagedus

Allikaid, mida noored kasutavad õppetöoga seotud informatsiooni hankimiseks, saab reastada järgmiselt: otsingumootorid (147; 96%), veebipõhised teatmeteosed (135; 88%), sotsiaalvõrgustikud (111; 73%), õppematerjalid (110; 72%), õpetajad (99; 65%), eKool (99; 65%) koolikaaslased (95; 62%), muud meediakanalid lisaks internetile (78, 51%), e-andmebaasid (76; 50%), sõbrad (58; 38%), asutuste ja

organisatsioonide ametlikud veebilehed (52; 34%), blogid (47; 31%), pere (39, 25%), paber kandjal teatmeteosed (36; 24%), raamatukogud (35; 23%) ja raamatukogutöötajad (18; 12%) (vt Joonis 6).

Joonis 6. Õppetöoga seotud informatsiooni hankimiseks kasutatavate allikate nimetamise sagedus

Otsingumootorid, veebipõhised teatmeteosed ja sotsiaalvõrgustikud on valimisse kaasatud noorte jaoks kolm kõige enam kasutatavat infoallikat nii igapäevaeluga seotud kui ka õppetöölase informatsiooni hankimisel, millest järeldub, et olenemata vajatava teabe otstarbest pöörduakse selle hankimiseks ennekõike veebikeskkonda. Näiteks veebipõhiste otsingumootorite kasutamist kinnitasid peaaegu kõik vastanud.

Kui käesolev uuring paigutab noorte hulgas igapäevaeluga ja õppetöoga seotud informatsiooni allikate esikolmikusse vaid veebipõhised allikad, siis Headi ja Eisenbergi (2010, lk 7) uuring ei kinnita veebipõhiste teatmeteoste ja sotsiaalvõrgustike nii suurt osatähtsust üliõpilaste seas, kõige enam kasutatakse

igapäevaeluga seotud informatsiooni hankimiseks otsingumootoreid, samas õppetööst informatsiooni otsitakse ennekõike siiski õppematerjalidest.

Käesolev uuring ei kinnita õppematerjali nii suurt olulisust noorte jaoks õppetöölase informatsiooni allikana. Kasutatakse eelkõige otsingumootoreid ja veebipõhiseid teatmeteoseid, alles seejärel peaaegu võrdselt sotsiaalvõrgustikke ja õppematerjale. Ka eKooli, mille igapäevane või lausa igapäevane kasutamine on kooliõpilasele kohustuslik ja hädavajalik, nimetasid võrreldes muude veebikeskkondadega küllaltki vähesed. Sellest võib järeldada, et noored ei pruugi olla kuigi teadlikud infoallikate valijad. Kui õpilane suundub õpikus olevaid fakte otsima pigem veebiavarustesse, kus tuleb materjali usaldusväärsust enne selle kasutamist kindlasti täiendavalt kontrollida, on selge, et ta ei tea, millistest allikatest on informatsiooni kõige otstarbekam otsida.

Üllataval kombel kasutavad käesoleva uuringu valimisse kaasatud noored õppematerjale küllaltki tihti igapäevaeluga seotud informatsiooni hankimisel, mida Headi ja Eisenbergi (2010, lk 7) üliõpilaste hulgas läbi viidud uuring ei kinnita.

Muud meediakanalid lisaks internetile, e-andmebaasid, asutuste ja organisatsioonide ametlikud veebilehed ning blogid leiavad infoallikatena uuringus osalenud noorte poolt suuremat kasutust kui näiteks raamatukogud ja paberkandjal teatmeteosed, kuid kindlasti ei ole nende olulisus võrreldav väga laialdast kasutust leidvate otsingumootorite, veebipõhiste teatmeteoste ning sotsiaalvõrgustikega.

Uurimistulemustest selgub, et informatsiooni hankimisel pööratakse küllaltki tihti ka teiste inimeste poole. Väga olulisteks igapäevaeluga seotud infoallikateks on näiteks sõbrad ja koolikaaslased, õppetööst seotud informatsiooni küsitakse aga lisaks koolikaaslastele ka õpetajatelt. Pere ja raamatukogutöötajate panust saab mõlemal juhul pidada küllaltki väikeseks. Uuringus leiab seega kinnitust Shentoni ja Dixoni (2003b, lk 221, 228) poolt kirjeldatu, et noored kasutavad infoallikatena teisi inimesi, keda saab jagada kolme rühma: infovajaduse tekkimisel kohe mugavalt kättesaadavad (käesoleva uuringu kohaselt sõbrad ja pere) ja sarnase infovajadusega inimesed (koolikaaslased) ning eksperdid (õpetajad ja raamatukogutöötajad).

Käesolevale uuringule vastavalt pöörduvad noored igapäevaeluga seotud informatsiooni teistelt inimestelt küsides pigem sõprade, õppetööst informatsiooni vajades aga õpetajate poole. Nii sarnanevad uuringu tulemused Headi ja Eisenbergi

(2010, lk 7) uuringule, mis kinnitab, et ka üliõpilased kasutavad igapäevaeluga seotud informatsiooni allikatena sõpru, kuid õppetöölase teabe allikatena õppejõude. On hea märk, et käesolevasse valimisse kaasatud noored pöörduvad õppetöölase informatsiooni hankides õpetajate poole tiheminigi kui koolikaaslaste poole, see suurendab tõenäosust, et saadav informatsioon on kvaliteetne.

Samas kinnitavad Shentoni ja Dixoni (2003b, lk 228) uuringutulemused, et noored pöörduvad informatsiooni hankimiseks üldjuhul kõigepealt teiste inimeste poole, käesoleva uuringu tulemustest järeldeb aga, et noored kasutavad infoallikana ennekõike siiski veebikeskkonda. Taoline tendents võib anda kinnitust, et veebi olulisus infoallikana on viimasel aastakümnel noorte seas hüppeliselt kasvanud.

Uuringutulemused näitavad selgelt, et noored tarbivad pigem eelnevat hindamist vajavat veebisisu kui juba kontrollitud kvaliteediga informatsiooni. Nii käesolev kui ka Headi ja Eisenbergi (2010, lk 7) uuring kinnitavad, et infoallikatena kasutatakse kõige vähem paberkandjal teatmeteoseid, raamatukogusid ning raamatukogutöötajaid. Veebipõhiste teatmeteoste populaarsust võrreldes paberkandjal olevatega võib seletada asjaolu, et kuna noored kasutavad informatsiooni hankimiseks niigi veebikeskkonda, tundub veebipõhise infoallika kasutamine mugavam. Raamatukokku pöördumine ja sealse töötaja abi palumine on samuti märksa aeganõudvam kui veebipõhine infootsing. On märkimisväärne, et kui otsingumootorite abil informatsiooni otsimist olenemata selle otstarbest tunnistavad pea kõik noored, siis raamatukogu külastab enda sõnul vaid ligi veerand vastanutest. Hoolimata mugavusest ja ajakokkuhoiust võib taoline tendents soodustada vajakajäämist teadmistes ja valeinformatsiooni levikut, sest noored ei pruugi olla suutelised informatsiooni enne selle kasutamist hindama.

Kolm noort nimetas igapäevaeluga seotud informatsiooni allikana ka veebilehte Youtube, õppetöölase infootsingu läbiviimisel nimetatud keskkonda ei märgitud.

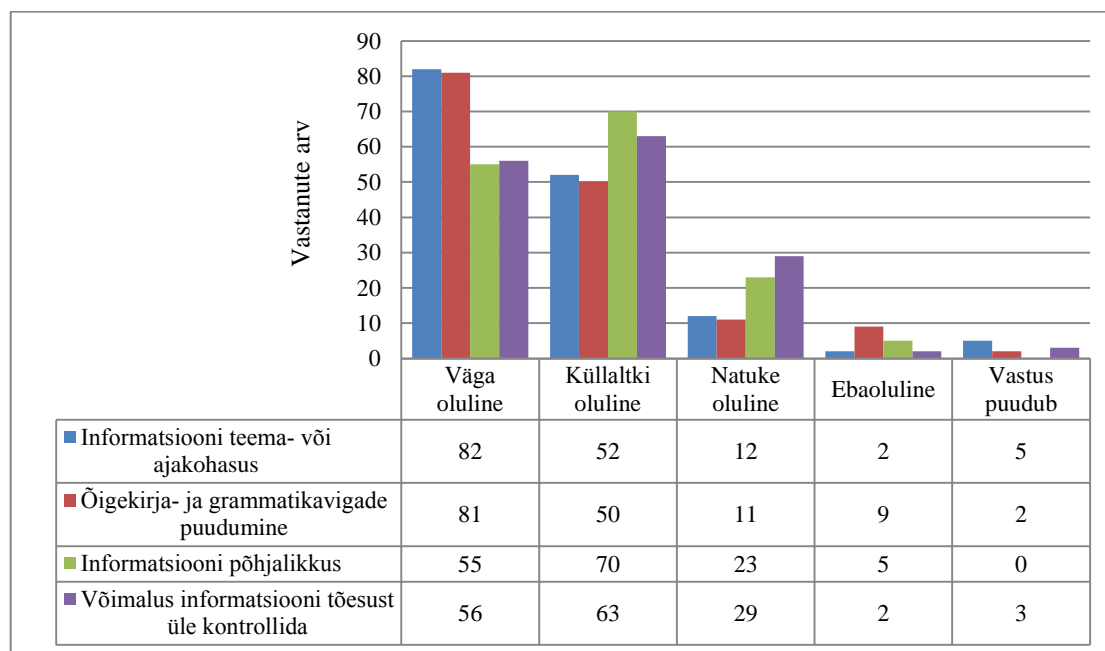
Kokkuvõtteks võib öelda, et otsingumootorid, veebipõhised teatmeteosed ja sotsiaalvõrgustikud on valimisse kaasatud noorte jaoks kolm kõige enam kasutatavat infoallikat nii igapäevaeluga seotud kui ka õppetöölase informatsiooni hankimiseks. Muud meediakanalid lisaks internetile, e-andmebaasid, asutuste ja organisatsioonide ametlikud veebilehed ning blogid leiavad infoallikatena uuringus osalenud noorte poolt samuti laialdast kasutust. Sageli pöörduakse infovajaduse tekkel ka teiste

inimeste poole. EKooli ja õppematerjale kasutatakse küllaltki tihti õppetöölase informatsiooni allikatena, viimast aga ka igapäevaeluga seotud teabe hankimisel. Paberandjal teatmeteoseid, raamatukogusid ning raamatukogutöötajaid kasutatakse infoallikatena väga vähesel määral.

3.1.2 Veebiallika kvaliteedi hindamise kriteeriumite olulisus

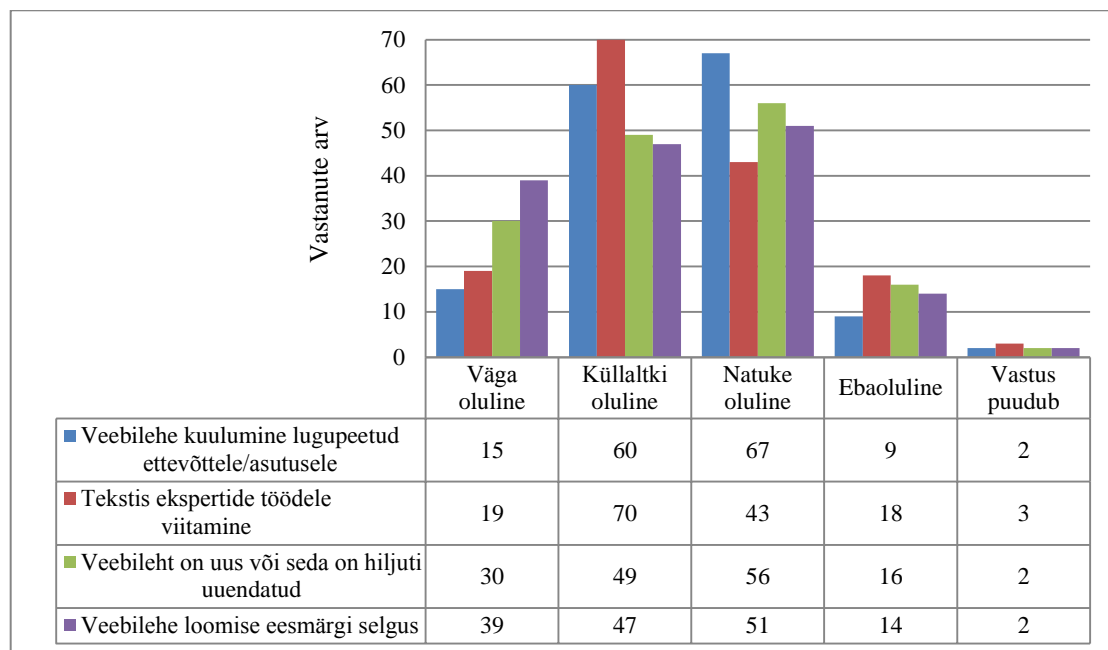
Küsitluses osalenud noortel paluti märkida, kui oluliseks peavad nad veebiallikaid hinnates kümnet erinevat kriteeriumi. Tulemuste alusel saab hindamiskriteeriumid jagada kolme rühma. Esimesse kuuluvad need, mida valimisse kaasatud noored peavad veebiinformatsiooni hindamisel pigem väga või küllaltki olulisteks. Teise rühma saab paigutada need, mida peetakse pigem küllaltki või natuke olulisteks. Viimasesse gruppi kuuluvad kriteeriumid, mida peetakse kõige vähem olulisteks.

Väga või küllaltki oluliseks peab veebiallika hindamisel informatsiooni teema- või ajakohasust 134 (88%), õigekirja- ja grammatikavigade puudumist 131 (86%), informatsiooni põhjalikkust 125 (82%) ning võimalust informatsiooni tõesust muudest allikatest üle kontrollida 119 (78%) noort. Samu kriteeriumeid peab ebaolulisteks kõigest vastavalt 2 (1%), 9 (6%), 5 (3%) ja 2 (1%) vastanut. (vt Joonis 7)

Joonis 7. Väga või küllaltki olulised kriteeriumid veebiinformatsiooni hindamisel

Küllaltki või natuke oluliseks peab veebiallika hindamisel veebilehe kuulumist lugupeetud ettevõttele/asutusele 127 (83%), viitamist teiste ekspertide töödele 113 (74%), veebilehe uudust või uuendatust 105 (69%) ning veebilehe loomise eesmärgi selgust 98 (64%) noort. (vt Joonis 8)

Joonis 8. Küllaltki või natuke olulised kriteeriumid veebiinformatsiooni hindamisel

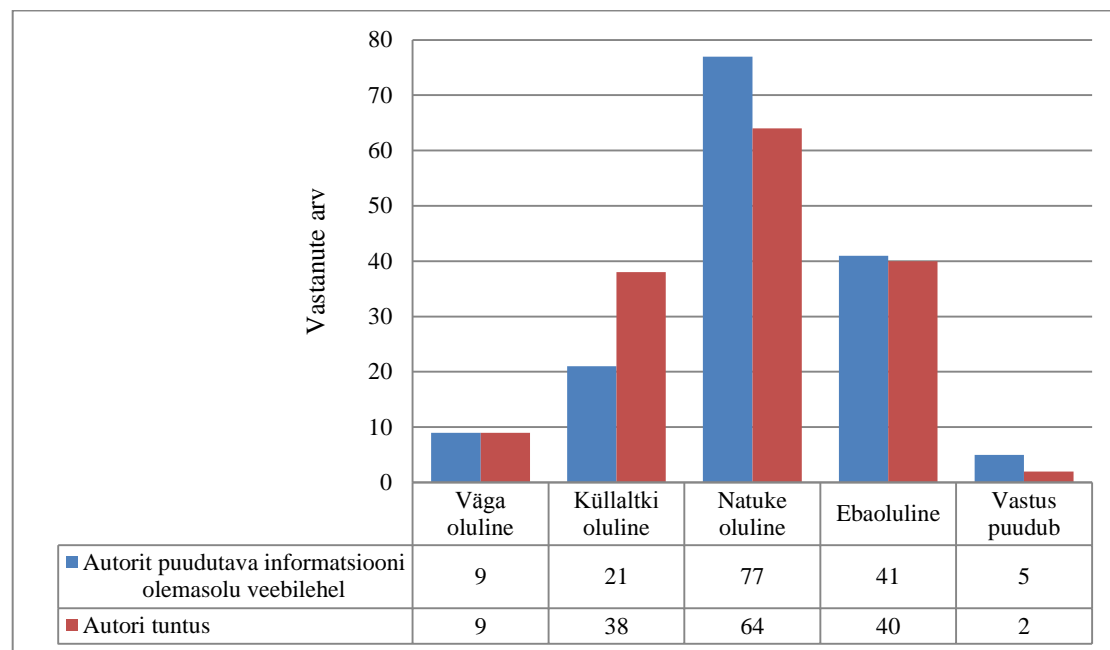
Pickardi, Shentoni ja Johnsoni (2014b, lk 14) uuringutulemuste kohaselt peab 149st noorest vanuses 13–18 pigem väga või küllaltki oluliseks õigekirja- ja grammatikavigade puudumist ning informatsiooni teemakohasust või ajakohasust 78%, võimalust informatsiooni tõesust muudest allikatest kerge vaevaga üle kontrollida 77%, veebilehe loomise eesmärgi selgust 70% ning veebilehe uudust või hiljuti uuendatust 69% vastanutest. Pigem küllaltki või natuke oluliseks peab 77% informatsiooni põhjalikkust, 74% viitamist teiste ekspertide töödele ning 69% veebilehe kuulumist lugupeetud ettevõttele/asutusele.

Kahe uuringu tulemusi saab pidada seega mõneti erinevateks. Nii käesolev kui Pickardi, Shentoni ja Johnsoni (2014b, lk 14) uuring kinnitavad, et noorte arvates on kaks kõige olulisemat veebiallikate hindamise kriteeriumit õigekirja- ja grammatikavigade puudumine ning informatsiooni tema- või ajakohasus. Kohalikes oludes tehtud uuring näitab selgelt nimetatud kriteeriumite veelgi suuremat tähtsust.

Mõlemad uuringud näitavad, et võimalus informatsiooni tõesust muudest allikatest üle kontrollida on noorte jaoks veebiinformatsiooni hindamisel pigem väga või küllaltki oluline ning viitamist teiste ekspertide töödele peavad mõlemas uuringus osalenud noored pigem küllaltki või natuke oluliseks.

Käesolevas uuringus osalenud noorte jaoks on võrreldes varasemas uuringus osalenutega veebiallikate hindamisel mõneti olulisemad informatsiooni põhjalikkus ning veebilehe kuulumine lugupeetud ettevõttele/asutusele, samas veebilehe loomise eesmärgi selgust ning veebilehe uudsust või uuendatust ei hinda nad võrreldes varasema uuringu tulemustega sama kõrgelt.

Veebiallikate hindamisel kõige vähem olulisteks kriteeriumiteks peavad käesolevas uuringus osalenud noored autorit puudutava informatsiooni olemasolu veebilehel, mida peab ebaoluliseks 41 (27%), ning autori tuntust, mida peab ebaoluliseks 40 (26%) noort. Mõlemat nimetatud kriteeriumi peab seevastu väga oluliseks vaid kõigest 9 (6%) vastanut. (vt Joonis 9)

Joonis 9. Kõige vähem olulised kriteeriumid veebiinformatsiooni hindamisel

Pickardi, Shentoni ja Johnsoni (2014b, lk 14) uuringutulemused kinnitavad sama. Autori tuntus peab ebaoluliseks 26% ning autorit puudutava informatsiooni olemasolu veebilehel 20% vastanuist.

Põhjus, miks veebiallika hindamisel peetakse veebilehe kuulumist lugupeetud ettevõttele/asutusele autori tuntusest olulisemaks, võib olla see, et tunnustatud veebilehelt informatsiooni leides, puudub vajadus kontrollida, kes on selle teabe autor. Näiteks artikkel ajalehe Postimees veebilehel tundub noorele usaldusväärne ajakirjaniku nimest hoolimata ning ka autorit puudutava informatsiooni olemasolu ei ole sellisel juhul kvaliteedi hindamiseks vajalik.

Käesolevas uuringus ei olnud mõningatel juhtudel vastaja küsitluslehele märkinud, kui oluliseks ta nimetatud kriteeriumit peab. Õigekirja- ja grammatikavigade puudumise olulisust ei märkinud 2 (1%), võimaluse informatsiooni tõesust muudest allikatest üle kontrollida 3 (2%) ning informatsiooni teema- või ajakohasust 5 (3%) noort (vt Joonis 7, lk 55). Veebilehe uudsuse või uuendatuse tähtsust ei märkinud 2 (1%), viitamise olulisust teiste ekspertide töödele 3 (2%), veebilehe kuulumise tähtsust lugupeetud ettevõttele/asutusele 2 (1%) ning veebilehe loomise eesmärgi selguse olulisust 2 (1%) vastanut (vt Joonis 8, lk 56). Autori tuntuse olulisust ei märkinud 2 (1%) ning autorit puudutava informatsiooni olemasolu tähtsust veebilehel 5 (3%) noort (vt Joonis 9, lk 57)

Kokkuvõtteks võib öelda, et valimisse kaasatud noorte arvates on veebiallikate hindamisel kõige olulisemad kriteeriumid informatsiooni teema- või ajakohasus, õigekirja- ja grammatikavigade puudumine, informatsiooni põhjalikkus ning võimalus informatsiooni tõesust muudest allikatest üle kontrollida. Noored peavad oluliseks ka veebilehe kuulumist lugupeetud ettevõttele/asutusele, viitamist teiste ekspertide töödele, veebilehe uudsust või uuendatust ning veebilehe loomise eesmärgi selgust. Veebiallikate hindamisel kõige vähem olulisteks kriteeriumiteks peavad nad aga autorit puudutava informatsiooni olemasolu veebilehel ning autori tuntust.

3.2 Fookusgrupiintervjuude tulemused

Antud alapeatükk, mis on omakorda jagatud osadeks vastavalt uuringus käsitletud alateemadele, keskendub fookusgrupiintervjuude tulemuste esitamisele, analüüsile ja võrdlemisele peamiselt Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010), Headi ja Eisenbergi (2010) ning Shentoni, Pickardi ja Johnsoni (2014a, 2014b) uuringutega.

Arvesse on võetud, et erinevalt käesolevast uuringust ei ole nendes uuringutesse olnud kaasatud ainult noored vanuses 14–19. Põhjus, miks tulemusi ei ole võrreldud vaid teiste sama vanusegrupi hulgas läbi viidud uuringute tulemustega, on see, et taolisi uuringuid noorte hulgas napib.

Nagu küsitlustulemusi, nii ei ole ka fookusgruupiintervjuude tulemusi analüüsitud eraldi lähtuvalt vastajate soost ja vanusest ning analüüs käsitleb noori vanuses 14–19 tervikuna. Tulemuste piltlikustamiseks on intervjuueeritavate vastustest koostatud aga koondtabel, mis annab selge ülevaate vastustest ning vanuserühmadest, kes väljendasid intervjuus samasisulist mõtet (vt Lisa 5).

Autori poolt tehtavaid analüütilisi üldistusi illustreerivad käesolevas alapeatükis lisaks ka tsitaadid intervjuudest, mida on loetavuse huvides küll veidi kohandatud, näiteks on eemaldatud ebatsensuursed väljendid, kuid teksti on püütud säilitada võimalikult algsel kujul. Tsitaadid on kursiivkirjas, tekstiosade vahelejätmine on märgitud vastavalt (...) ning tsitaadi lõppu on nurksulgudes märgitud ütleja sugu ning vanus.

3.2.1 Veebipõhine infootsing

Intervjuueeritavatel paluti täpsustada, millist informatsiooni nad peamiselt veebist otsivad ja millist üldjuhul mitte, ning tuua näiteid. Kõikides vanuserühmades oli valdavaks vastuseks, et informatsiooni hankimisel pöörduakse peaaegu alati kõigepealt veebikeskkonna poole.

Kui midagi teada tahan, siis alati googeldan, saan kiirelt vastuse [m, 17].

Noorte sõnul otsivad nad veebist peamiselt huvide ja hobidega seotud informatsiooni (nt retseptid, reisimine, relvandus, arvutimängud), õppetöölase informatsiooni (nt raamatukokkuvõtted lugemiskontrolliks, informatsioon referaadi kirjutamiseks, sõnade ja mõistete definitsioonid kodutöö tarbeks) ning uudiseid, aga ka informatsiooni ürituste (nt toimumisaeg ja -koht), asutuste (nt aadress, telefoninumber, lahtiolekuaeg, töötajate meiliaadressid) ja inimeste eraelu kohta (nt pildid Instagramis) ning suhte- ja tarbimisalaseid nõuandeid.

Märksa keerulisem oli noortel määratleda, millist teavet nad üldjuhul veebist ei otsi, kuid omavaheline arutelu viis siiski tulemusteni. Nii leiti, et ei otsita informatsiooni, mis ei huvita, mida saab küsida kelleltki teiselt (nt sõbralt, vanemalt), mis on olemas

käepäraselt paber kandjal (nt grammatikareeglid õpikus, riikide pealinnad päevikus), mille kohta on võimalik saada teavet otse algallikast ning mida ei vajata. Ühes vestluses lisati veel, et üldiselt ei kiputa veebist otsima informatsiooni, millest nagunii aru ei saaks (nt relatiivsusteooria kohta).

Kui käesoleva uuringu raames korraldatud küsitluse tulemuste põhjal võis eeldada, et noored ei ole kuigi teadlikud infoallikate valijad, siis fookusgrupiintervjuud näitavad pigem vastupidist. Noored kinnitavad, et ei otsi veebist lisaks mittevajaminevale teabele ka sellist, mida nad sealt leida ei looda või mis on mujal käepäraselt olemas. Olgugi, et veebikeskkond on sageli noortele esmane infoallikas, mõistavad nad, et see ei pruugi olla ilmtingimata teabe algallikas.

Infootsingu läbiviimiseks eelistavad kõik küsitletud noored otsingumootorit Google, mõnel juhul mainiti, et Google`ile lisaks kasutatakse harva ka teisi nagu Yandex, Yahoo ja Bing.

Googeldan alati, pole vist kunagi ühtegi teist otsingumootorit proovinud, ei oska muid nimetadagi [m, 18].

Noortel on tekkinud vale arusaam, justkui tagaks otsingumootor otsingu käigus leitud teabe kvaliteedi. Igas vanuserühmas mainiti nimelt mitmel korral, et Google`it kasutatakse, sest see pakub usaldusväärset informatsiooni.

Google`it eelistatakse lisaks näilisele usaldusväärsele ka põhjusel, et see on loogilise ülesehitusega ja seetõttu mugavalt kasutatav, kõige levinum, võimaldab kiiret infootsingut ning sellega ollakse harjunud. Mõnes vestluses lisati veel, et eelistamise põhjused on järgmised: sellel on kasulikud lisad Google Scholar ja Google Books, see annab rohkelt ja põhjalikke vastuseid, see võimaldab kasutada otsingu täpsustamiseks filtreid, seal ei ole nii palju segavat reklaami kui mujal ning see näeb hea välja.

Pickard, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 55) kinnitavad, et ka täiskasvanud kasutajad eelistavad nimetatud otsingumootorit samadel põhjustel, kuid erinevalt käesolevas uuringus osalenud noortest, töid täiskasvanud eelistamise põhjustena välja veel lisaks, et sellele on kerge ligi pääseda, see on tasuta ja ei nõua eraldi kasutajana sisselogimist ning korrigeerib ise otsitavaid märksõnu ja pakub sobivaid.

Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 55) sõnul valivad täiskasvanud kasutajad otsingumootorit üldjuhul lähtuvalt leida soovitava informatsiooni otstarbest, näiteks tööga seonduvat teavet otsitakse mujalt kui meelelahutuslikku laadi informatsiooni. Käesolev uuring ei anna kinnitust, et noored otsingumootori valikul vajatava informatsiooni otstarbest lähtuksid.

Mitmes fookusgruupiintervjuus kinnitasid noored aga, et eelistavad sageli otsingumootorile hoopis veebientsüklopeediat Vikipeedia, sest sellega ollakse harjunud, see on põhjalik ja mugavalt kasutatav.

Mul pole mõtet googeldada, Vikipeedias on kõik nagunii olemas, sealt on lihtne infot leida (...) Google pakub ise ka kõigepealt Vikipeedia välja [m, 15].

Mõnikord eelistatakse otsingumootorile ka sotsiaalvõrgustikku Facebook, sest seal saab lisaks infootsingule teavet teistelt küsida. Ka küsitluse tulemustest järeldus, et teised inimesed on noorte jaoks olulised infoallikad.

Headi ja Eisenbergi (2010, lk 3) uuringust selgus, et olgugi, et üliõpilased peavad ennast vilunud infootsijateks, kogevad nad informatsiooni hankimise protsessis arvukaid väljakutseid ning tajuvad rahulolematust. Käesolev uuring kinnitab, et ka koolinoored peavad ennast edukateks või lausa väga edukateks infootsijateks, kuid igas vanuserühmas oli vähemalt üks isik, kes väitis, et infootsing veebikeskkonnas pole mõnikord sugugi kerge. Nagu Headi ja Eisenbergi (2010, lk 3) uuringus osalenud üliõpilased, nii peavad ka käesolevas uuringus osalenud noored keeruliseks otsingu eesmärkide püstitamist ning tulemuste kvaliteedi hindamist.

Valimisse kaasatud noorte hinnangul teeb infootsingu keeruliseks lisaks ka see, et veebikeskkonnas on liiga palju informatsiooni, teatud teemadel pole seda samas aga piisavalt või puudub see üldse.

Lähem segadusse, kui infot on nii palju, et ma ei tea, millist valida, mõnikord jälle ei ole üldse infot, siis on ka halb [n, 17].

Probleemidena näevad noored ka, et eestikeelset materjali on mõnel teemal väga vähe ja ebapiisava inglise keele oskuse tõttu ei pruugita jõuda soovitud tulemuseni, otsingusõna on mõnikord keeruline sõnastada ning põhjalik otsing võtab kaua aega.

Neljas vestluses tõdesid noored, et infootsing on keeruline juhul, kui peab sundima ennast otsima teavet, mis ei paku huvi. Shenton, Pickard ja Johnson (2014a, lk 312) kinnitavad, et ligikaudu pooled noortest peavad informatsiooni hankimist igavaks siis, kui tegemist ei ole isiklikust huvist lähtuva otsinguga. Käesoleva töö autori hinnangul on vägagi võimalik, et kui infootsing mittehuvipakkuval teemal tundub noortele piisavalt tüütu, tehakse selle läbiviimisel ka suure tõenäosusega teatavaid järeleandmisi, mis võivad aga ohustada otsingu tulemuslikkust.

Käesolevas uuringus osalenud arvasid peaaegu kõik, erandiks üks 15-aastane, et infootsing veebis on seotud teatavate riskidega. Igas vanusegrupis leidis mitu sellist, kes küll nõustusid, et riske leidub, kuid olid kindlalt veendunud, et neid riskid ei ohusta.

Muidugi on riske, aga tean kust ja mida otsida, mingit ohtu ei ole, suvalistel lehtedel ei käi, olen ettevaatlik [n, 16].

Noored peavad infootsinguga kaasnevateks riskideks eelkõige, et veebikeskkonnas võib informatsioon olla vale, kallutatud, aegunud või subjektiivne. Teabe autor ei pruugi olla teada, puudub järelevalve veebis avaldatu üle, otsijat ähvardavad viirused, teatud informatsiooni ei pruugi internetis leidudagi, mõnel teemal ei ole veebis põhjalikku teavet, veebilehtedele jääb kasutajast jälg maha ning isikuandmete kaitse ei ole alati tagatud. Üks käesolevas uuringus osalenud 14-aastane vastanu tõi välja ka eelnevatest hoopis erineva riski, nimelt ohustab teda see, et vanemad kontrollivad otsingute ajalugu ja saavad teada, millistel veebilehtedel ta käinud on.

Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 57) uuring näitab, et täiskasvanud veebikasutajad tunnetavad samu infootsinguga kaasnevaid riske, kuid toovad lisaks välja veel, et veebikeskkonnas ei pruugi olla autoriõigused tagatud, digitaalne informatsioon ei ole püsiv ning veebi kuulumise tõttu äriettevõtetele on vähe informatsiooni veebis kasutajatele vabalt kättesaadav.

Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 57) sõnul peavad täiskasvanud riskiks ka seda, et veeb on harva informatsiooni allikas. Käesoleva uuringu raames tehtud kuuest fookusgruupiintervjuust viies tõdesid ka noored, et internetikeskkond ei pruugi olla teabe allikas, kuid ei näinud seda kui riski, vaid tunnistasid, et kui on vajadus informatsiooni allikast ammutada, siis nad veebi infoallikana ei kasuta.

Erinevalt Headi ja Eisenbergi (2010, lk 3) üliõpilaste hulgas ning Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 58) täiskasvanute seas läbi viidud uuringust, ei kinnita käesoleva uuringu valimiks olnud noored, et neile valmistab raskusi otsustamine, millal on õige aeg infootsing lõpetada. Nad leiavad, et seda tuleks teha siis, kui vajalik info on leitud, pole enam aega, tundub, et informatsiooni polegi võimalik leida, leitu osutub kasutuks, ei viitsita enam otsida, hakkab füüsiliselt ebamugav (nt silmad kipitavad, pea valutab, käed on väsinud), informatsiooni tundub olevat kogunenud juba liiga palju, ei leia enam uut teavet, informatsioon muutub liiga keeruliseks või tekib viha kooli ja õpingute vastu. Mõnes vestluses selgus veel, et infootsing tuleks lõpetada siis, kui ollakse piisavalt mitut otsingusõna kasutades infot otsinud, edasine otsing tundub viiruste tõttu ebaturvaline, arvuti on aeglane või kõik muidu kasutatavad veebilehed on läbi vaadatud.

Nimetatud tegurite hulgas leidub mitmeid, mis annavad kinnitust, et infootsingut on noorte hinnangul õige aeg lõpetada siis, kui see on olnud teataval määral tulemuslik. Samas nimetati ülekaalukalt segavaid faktoreid, mis võivad sundida infootsingut lõpetama enne selle edukat lõpuleviimist, nt ajapuudus, mitte viitsimine, füüsiline ebamugavus, infoüleküllus, suutmatus informatsioonist aru saada, viha ja tehnikaalased probleemid. See võib olla ohu märgiks ja kinnitada, et noored on küllaltki kergekäeliselt valmis otsingut pooleli jätma.

Pickard, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 58) kinnitavad, et ka täiskasvanute meelest lõpeb infootsing siis, kui on kogutud piisaval hulgal materjali, kõik teadaolevad andmebaasid on erinevaid otsingusõnu kasutades läbi otsitud, informatsiooni on kogunenud liiga palju, edasise otsingu tulemusel ei leita enam uut teavet või leitu osutub kasutuks. Infootsingu lõpetamisel tulevad mängu ka faktorid nagu ajapuudus, füüsiline ebamugavustunne, väsimus, nälg, vajadus midagi muud teha ja mujal olla, igavus ning tujutus.

Keerukamat ja ajamahukat infootsingut motiveerib käesolevas uuringus osalenud noori läbi viima eelkõige isiklik huvi teema vastu ning vajadus leida rohkem informatsiooni mõne olulise töö tegemiseks. Taoline otsing võetakse ette tõenäoliselt siis, kui on aega, kui see tasub ennast ära ning kui sellest oleneb hinne. Motiveerib ka teadmine, et veel leidmata informatsioon on kuskil kindlasti olemas.

Kui tahan ise väga midagi teada või kui on mingi tähtis kooliasi, mille eest saab hinde, siis muidugi olen nõus otsimisse rohkem panustama, kui mul aega on [n, 19].

Lisaks on noored valmis keerukamat ja ajamahukamat otsingut viima läbi juhul, kui pealiskaudsem otsing ei andnud tulemusi, soovitakse kedagi aidata ning internetiühendus on kiire. Vaid üks uuringus osalenu väitis, et teda ei motiveeri miski, sest ta ei viitsi nagunii aega raisata.

Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 57–58) sõnul motiveerivad ka täiskasvanuid keerukamat ja ajamahukamat infootsingut läbi viima samad faktorid, kuid lisaks ka veel soov jõuda informatsiooni algallikani ning leida piisavalt poolt- ja vastuargumente millegi otsustamiseks.

Kokkuvõtteks võib öelda, et lähtudes uuringutulemustest pöörduvad infootsingul noored olenemata vajatavast teabest peaaegu alati veebikeskkonna poole, infootsingu läbiviimiseks eelistakse otsingumootorit Google ja veebientsüklopeediat Vikipeedia. Noored peavad ennast üldjuhul edukateks või lausa väga edukateks infootsijateks, kuid kogevad otsingu käigus mõnikord rahulolematust. Nad on teadlikud riskidest, mis veebikeskkonnas inimesi ohustavad, kuid paljud on samas veendunud, et neid see ei puuduta. Noored leiavad, et infootsing tuleks lõpetada siis, kui see on osutunud tulemuslikuks, kuid kinnitavad samas, et lõpetamise põhjuseks võivad olla ka segavad faktorid, mis takistavad soovitud tulemusteni jõudmist. Erinevatel põhjustel ollakse motiveeritud läbi viima ka keerukamat ja ajamahukamat infootsingut.

3.2.2 Veebiallikate hindamine

Veebiallikate kvaliteedi hindamist peab oluliseks enamik uuringus osalenud noortest, kes kinnitasid, et hindavad veebimaterjali alati või enamasti ning ei ole seda nõus ilma hindamata kasutama.

Muidugi hindan veebis oleva info kvaliteeti, suvalist jama ei ole ju mõtet kasutada [n, 17].

Kvaliteedi hindamine on noorte sõnul oluline, sest veebis puudub kontroll avaldatu üle ja vaid nii on võimalik eristada usaldusväärseid allikaid ebausaldusväärsetest.

Ebakvaliteetse info kasutamine mõjutab nende arvates negatiivselt nii igapäevaelu kui ka õppetööd.

Vaid kaks 14-aastast väitsid, et ei hinda veebiallikaid enne nende kasutamist mitte kunagi või hindavad harva ning ei pea hindamist ka oluliseks, tuues põhjuseks, et ajakulu pole seda väärt.

Uuringus leidis seega kinnitust, et koolinoorte puhul kehtib sama, mida Head ja Eisenberg (2010, lk 15, 36) üliõpilaste puhul täheldasid, nimelt suhtuvad üliõpilased veebist leitud informatsiooni kriitiliselt ja enamik peab veebiallikate hindamist vajalikuks.

Samas leidis käesoleva uuringu valimisse kaasatud noorte seas piisaval hulgal ka neid, kes tõdesid, et ei hinda veebiallikate kvaliteeti juhul, kui selleks pole aega või kui informatsiooni vajatakse ebaolulise asja tarbeks.

Kui pean näiteks referaati kirjutama, siis loomulikult vaatan, et info oleks ikka kvaliteetne (...) mõnikord, kui on selline suvalisem ülesanne või infot on hästi kiiresti vaja, siis väga ei hinda kvaliteeti [m, 15].

Samale tulemusele jõudsid ka Shenton, Pickard ja Johnson (2014a, lk 313), kelle sõnul on noored ajanappusel valmis aktsepteerima igasugust informatsiooni ning noorte arvates ei ole arukas allikat ilma kontrollimata kasutada vaid juhul, kui tegemist on olulise situatsiooniga. Käesoleva töö autori arvates võib aga kasutatavate veebiallikate kvaliteedi hindamata jätmine soodustada vajakajäämist teadmistes ja valeinformatsiooni levikut.

Igas vanuserühmas oli noori, kes kinnitasid, et kui vajaminevat infot leidub internetis vaid ühes allikas, siis nad seda allikat ka kasutavad. Olgugi, et noorte väidete kohaselt on sellisel juhul tegemist olukorraga, mil ollakse nõus veebiallikat ilma hindamata kasutama, leiab uuringu läbiviija, et pigem tähendab see, et noored on sellisel juhul valmis informatsiooni kasutama selle kvaliteedist olenemata, mis ei pruugi aga tähendada, et kvaliteedi hindamist ei toimu. Märksa negatiivsem on aga, et mitte ükski intervjuueeritav ei lisanud, et pöörduks sellisel juhul näiteks paber kandjal allikate poole, mis annab tunnistust, et ollakse pigem nõus riskima ebausaldusväärse informatsiooni kasutamisega kaasnevate võimalike negatiivsete tagajärgedega kui näiteks raamatukogu külastama.

Üllataval kombel leidsid paljud noored, et on nõus veebiallikat kasutama ilma seda hindamata juhul, kui see tundub neile kvaliteetne (nt pärineb riiklikult või mõne tuntud organisatsiooni veebilehelt, autor on tuntud kui ala spetsialist, puuduvad grammatika- ja kirjavead). Selline väide annab tunnistust, et hindamine toimub alateadlikult. Imselgelt arvavad noored, et veebiallikate hindamine on põhjalikum kui pelgalt otsustamine, kas allikas on kvaliteetne või mitte. Negatiivsena näeb käesoleva uuringu läbiviija seda, et kui hindamist peetakse keerukaks ja aeganõudvaks protsessiks, võib see tunduda tüütu, samas on positiivne, et hindamist teostatakse suure tõenäosusega alateadlikult siiski.

Uuringust selgus, et noored paluvad teistelt abi veebiallikate kvaliteedi hindamisel. Selleks pööratakse valdavalt perekonna, aga ka õpetajate, ala asjatundjate, sõprade ja klassikaaslaste poole. Abi palutakse selleks, et olla veendunud informatsiooni usaldusväärsuses.

Kui ma ei tea, kas veebisait on ikka usaldusväärne, siis ema vaatab üle ja annab nõu, mõnikord õpetaja ka, siis tean, et võin tema aines seda lehte kasutada [m, 18].

Igas vanuserühmas leidis vaid üks, kes väitis, et ei palu hindamisel mitte kunagi kellegi abi.

Uuringu läbiviija hinnangul on väga positiivne, et veebiallikate hindamisel teistelt abi palutakse, mis võib viidata, et hindamist peetakse niivõrd oluliseks, et mõnikord vaid enda arvamust ei usaldata.

Head ja Eisenberg (2010, lk 13) kinnitavad, et ka üliõpilased kasutavad informatsiooni hindamisel teiste abi ning selleks pööratakse sõprade, perekonna, ülikoolikaaslaste, õppejõudude, ülikoolipoolsete nõustajate ning erialaspetsialistide poole, kuid erinevalt käesolevas uuringus osalenud noortest kinnitasid üliõpilased ka raamatukogutöötajatelt abi palumist.

Peamisteks probleemideks veebiallikate hindamisel peavad uuringus osalenud noored, et informatsiooni on liiga palju ja kõike infootsingu käigus leitud ei ole aega põhjalikult hinnata. Paljudele valmistab raskusi, et puuduvad teadmised, milliste kriteeriumite alusel veebiallikaid hindama peaks ning et allika välimuse põhjal ei saa alati hinnata selle kvaliteeti.

Netis on nii palju infot, iga otsinguga võib leida tuhandeid vasteid, pole aega ju kõike hinnata (...) amatöörid saavad tänapäeval vabalt teha väga hea välimusega lehe ja sinna suvalist teksti kirja panna ja siis ma ei tea, mida ma vaatama pean, et kvaliteeti hinnata [m, 14].

Probleemidena nähakse hindamisel veel, et vähekäsitletud teemade puhul puudub võimalus erinevaid veebiallikaid omavahel võrrelda, võõra teema korral ei saa informatsiooni võrrelda varasemalt teatuga ning subjektiivset informatsiooni on objektiivsest keeruline eristada.

Igas vanuserühmas leidis ka neid, kes kinnitasid, et veebiallikate hindamine ei valmista neile mitte mingisugust probleemi. See ei pruugi niivõrd anda kinnitust noorte oskusest veebiallikaid hinnata, pigem ehk enda võimete ülehindamisest.

Uuringus osalenud noortel paluti avaldada arvamust, kas nende meelest tuleks veebiallikate hindamist koolis õpetada. Enamik leidis, et seda on vaja, sest oskust veebiallikaid hinnata läheb kõigil tarvis. Samas oldi veendunud, et väga põhjalikku õpet siiski vaja ei ole, piisab ühest tunnist. Vanemad õpilased lisasid, et ainetes informaatika ja teadustöö alused seda juba ka õpetatakse. Kolm vestluses osalenut arvasid aga, et veebiallikate hindamist ei tuleks koolis õpetada, sest igaüks oskab seda niigi.

Kokkuvõtteks võib öelda, et vastavalt uuringutulemustele kinnitavad noored, et hindavad üldjuhul veebiallikate kvaliteeti, peavad seda ka oluliseks ning paluvad hindamisel teiste abi. Samas tunnistavad paljud, et on teatud tingimustel siiski nõus veebiallikaid kasutama neid eelnevalt hindamata või kvaliteedist olenemata. Noored leiavad, et veebiallikate hindamine on mõnikord raske ning peavad seda oluliseks oskus, mida tuleks õpetada ka koolis.

3.2.3 Usaldusväärse veebiallika tunnused

Uuringus osalenud noortel paluti täpsustada, millised on need märgid, mille põhjal nad otsustavad, et veebiallikas on kasutamiseks piisavalt usaldusväärne. Vastustest selgus, et usaldusväärseks peetakse informatsiooni, mille autor on lugupeetud ja ala asjatundja, mis klappib teistest allikatest leituga, on vaba grammatika- ja kirjavigadest, vastab varem teatule, on aja- ja teemakohane, objektiivne, põhjalik, täpne, korrektse ja

ladusa keelekasutusega ning sisaldab viiteid teiste autorite töödele. Veebileht on noorte hinnangul kasutamiseks piisavalt usaldusväärne siis, kui see kuulub lugupeetud asutusele või organisatsioonile, seda ollakse varem edukalt kasutanud, see näeb hea välja, seda on soovitanud teised inimesed või usaldusväärsed veebilehed, see on uus või hiljuti uuendatud, sellele juurdepääs ei ole piiratud (tasuta, ei nõua sisselogimist), sellel ei ole häirivat reklaami ning see sisaldab info autori kontaktandmeid.

Kasutamiseks piisavalt usaldusväärse veebiinformatsiooni aja- ja teemakohasust ning viitamist teiste autorite töödele kinnitavad lisaks käesolevale uuringule nii Shentoni, Pickardi ja Johnsoni (2014b, lk 14) noorte, Headi ja Eisenbergi (2010, lk 11) üliõpilaste kui ka Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 55–57) täiskasvanute hulgas läbi viidud uuringud. Lisaks selgus ka käesoleva uuringu raames tehtud küsitlusest, et informatsiooni aja- ja teemakohasust peab väga või küllaltki oluliseks 88% ning teiste autorite töödele viitamine 58% küsitletud noortest.

Seda, et kasutamiseks piisavalt usaldusväärne informatsioon on grammatika- ja kirjavigadeta ning põhjalik, peavad veebiallikate hindamisel oluliseks nii käesolevas uuringus kui ka Shentoni, Pickardi ja Johnsoni (2014b, lk 14) uuringus osalenud noored. Sama täheldavad Pickard, Gannon-Leary ja Coventry 2010, lk 55–56) ka täiskasvanud kasutajate puhul. Käesoleva uuringu raames tehtud küsitlusest selgus samuti, et väga või küllaltki oluliseks peab grammatika- ja kirjavigade puudumist 86% ja informatsiooni põhjalikkust 82% noortest.

Nii käesolev kui ka varasemad uuringud näitavad selgelt, et hea mainega, tuntud ning lugupeetud veebikeskkondi ja autoreid usaldatakse rohkem. Shentoni, Pickardi ja Johnsoni (2014a, lk 313) uuringust selgub, et informatsiooni kasutuskõlblikkuse hindamisel vaatavad noored ennekõike, kes on informatsiooni autor ja kellele veebileht kuulub. Headi ja Eisenbergi (2010, lk 11) sõnul on informatsiooni autor ja veebilehte haldav institutsioon informatsiooni hindamisel ka üliõpilaste jaoks ühed olulisemad faktorid. Pickard, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 55) kinnitavad, et täiskasvanud kasutajad vaatavad informatsiooni usaldusväärtsuse hindamisel samuti ennekõike, kellele veebileht kuulub ehk kes on sellel oleva informatsiooni autoriks või levitajaks. Käesoleva uuringu raames tehtud küsitlusest selgus samuti, et väga või küllaltki oluliseks peab veebilehe kuulumist lugupeetud ettevõttele või

organisatsioonile 49% noortest. Samas autori tuntusest küsitletud sama ei arvanud ning 68% hindas nimetatud kriteeriumi natuke oluliseks või suisa ebaoluliseks.

Tuntud autorid ja olulised organisatsioonid ei saa riskida sellega, et avaldavad valet ja jäävad ise pärast häbisse, sellepärast saab neid usaldada [n, 19].

Sealjuures näitab nii käesolev uuring kui ka Shentoni, Pickardi ja Johnsoni (2014b, lk 14) ning Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 56) uuringud, et teataval määral peavad erinevas vanuses kasutajad usaldusvärsuse hindamisel oluliseks autori kontaktandmete olemasolu veebilehel. Käesoleva uuringu raames tehtud küsitluse tulemused kinnitavad, et võimalust autoriga ühendust võtta peetakse küll veebilehe kvaliteedi hindamise kriteeriumiks, kuid väga või küllaltki oluliseks peab seda kõigest 20% vastanutest.

Uuringus osalenud noorte sõnul võrdlevad nad veebipõhise informatsiooni hindamisel erinevaid allikaid omavahel, mida kinnitavad ka Shentoni, Pickardi ja Johnsoni (2014b, lk 14) uuringus osalenud noored. Sama strateegiat kasutavad Nielsen ja Borlandi (2011, lk 116) sõnul ka üliõpilased ning Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 55) hinnangul täiskasvanud veebikasutajad. Käesoleva uuringu raames tehtud küsitluse tulemused kinnitavad, et muudest allikatest sama informatsiooni leidmist peab 78% noortest väga või küllaltki oluliseks veebiinformatsiooni hindamise kriteeriumiks.

Käesolevas uuringus leidis kinnitust ka Shentoni, Pickardi ja Johnsoni (2014a, lk 314) poolt kirjeldatu, et üheks noorte poolt paljukasutatavaks informatsiooni hindamise strateegiaks on leitud teabe võrdlemine juba varem teatuga. Sama täheldavad ka Pickard, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 55) täiskasvanute puhul.

Nii käesoleva uuringu valimisse kuulunud noored kui ka Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 55–56) uuringus osalenud täiskasvanud peavad veebiinformatsiooni usaldusvärsuse hindamisel olulisteks teabe täpsust, korrektset ja ladusat keelekasutust, objektiivsust ning häirival hulgal reklaami puudumist veebilehel.

Täiskasvanud kasutajad usaldavad Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 55–56) sõnul pigem kohalikku päritolu veebilehti, mida käesolevas uuringus osalenud

noored ei kinnita. Ilmselt on põhjus selles, et eestikeelse materjali vähesuse tõttu teatud teemadel on kohalikud noored harjunud kasutama inglisekeelseid veebiallikaid ning ei pea mitteemakeelsust seetõttu märgiks, et informatsiooni ei tohiks usaldada. Küll aga peavad mitmed intervjueeritavad eestikeelse materjali vähesust probleemiks, sest kui ei osata piisavalt hästi inglise keelt, siis ei pruugita infootsinguga ka edukalt toime tulla.

Nii käesolev kui ka Shentoni, Pickardi ja Johnsoni (2014a, lk 313) uuring kinnitavad, et noored peavad veebiallika hindamisel üheks oluliseks faktoriks varasemat kogemust, kui see on olnud positiivne, siis mõjutab see veebilehte ka edaspidi usaldama. Varasemat kasutuskogemust peavad Headi ja Eisenbergi (2010, lk 11) sõnul hindamisel oluliseks ka üliõpilased ning Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 55) hinnangul täiskasvanud veebikasutajad. See võib olla mõneti ohtlik, sest nii võidakse teavet tuttavalt veebilehelt edaspidi juba hindamata usaldada ja kasutada.

Nii käesolev uuring kui ka Headi ja Eisenbergi (2010, lk 11) ning Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 55–56) uuringud kinnitavad, et erinevas vanuses kasutajate jaoks tundub usaldusväärne veebileht siis, kui see näeb hea ja professionaalne välja. Samas olid käesoleva uuringu valimisse kaasatud noored mures, et veebilehe hea välimuse taga ei pruugi kvaliteeti siiski olla, sest amatöörid suudavad samuti kvaliteetsena näivaid veebilehti luua.

Käesolevas uuringus leidis kinnitust Shentoni, Pickardi ja Johnsoni (2014b, lk 14) poolt kirjeldatu, et noored peavad pigem usaldusväärseteks veebilehti, mis on kas uued või hiljuti uuendatud. Sama täheldasid Pickard, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 55–56) täiskasvanute puhul. Käesoleva uuringu raames tehtud küsitluse tulemustest selgus, et nimetatud kriteeriumi peab veebiallikate hindamisel väga või küllaltki oluliseks 52% noortest.

Uuringu valimisse kaasatud noored kalduvad usaldama veebiallikaid, mida on neile soovitanud teised inimesed või usaldusväärsed veebilehed. Head ja Eisenberg (2010, lk 11) kirjeldavad sama üliõpilaste ning Pickard, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 55–56) täiskasvanute puhul. Taoliste allikate usaldamine võib käesoleva töö autori hinnangul osutada ohtlikuks juhul, kui soovitaja enda usaldusväärset veebilehti hinnata.

Suure tõenäosusega on uuringus osalenud noorte arvates ebausaldusväärsed aga veebilehed, mis on valminud tundmatute autorite poolt või kasutajate ühisloomena. Taolisi allikaid ei tohiks kasutada, sest need võivad sisaldada subjektiivset, kallutatud või valet informatsiooni. Pickard, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 55–56) kinnitavad, et ka täiskasvanud kasutajad peavad kasutajate ühisloomena ja mitte ekspertide poolt loodud veebilehti ebausaldusväärseteks samadel põhjustel.

Samas kinnitavad paljud noored, et kasutavad ühisloomena valminud veebilehtedel olevat informatsiooni koduste tööde tegemiseks, enda arvamuse kujundamiseks, nõuannete saamiseks ning algteadmiste kogumiseks, et hiljem leida juba kvaliteetsemat teavet. Nad ei usalda enda sõnul kuigi palju taolistest keskkondadest pärinevat informatsiooni ja on otsides ettevaatlikud. Vastustest lähtuvalt tundub uuringu läbivijale aga hoopis, et tegelikult tähendab ettevaatus antud kontekstis pigem seda, et püütakse hiljem eitada keskkonna kasutamist.

Õpetajad on öelnud, et Vikipeediat ei tohi kasutada, et sinna võivad kõik kirjutada ja keegi ei kontrolli (...) olen Vikipeediast infot otsides ettevaatlik, kunagi ei viita, et sealt võtsin ja ütlen, et raamatust [n, 15].

Veebilehti, millel kasutajad ise sisu loovad, oskasid noored nimetada järgmisi: Vikipeedia, Facebook, blogid, foorumid, Annaabi, Instagram, Twitter, Youtube, Reddit ja Tumblr.

Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 55–56) sõnul peavad täiskasvanud veebiallikat ebausaldusväärseks, kui see tegeleb informatsiooni ümberpakendamisega ja ei ole seega informatsiooni algallikaks. Käesolevas uuringus osalenud noored arvavad aga pigem, et algallikast informatsiooni ammutamiseks ei tulekski veebi poole pöörduda, kinnitades, et ei otsi üldjuhul veebist informatsiooni, mille kohta on võimalik saada teavet otse algallikast.

Olgugi, et küsitluse tulemuste kohaselt peab veebilehe loomise eesmärgi selgust väga või küllaltki oluliseks veebiallika hindamise kriteeriumiks 57% noortest, ei maininud nimetatut mitte ükski fookusgrupiintervjuust osa võtja. Ehk nõuab sellega arvestamine teatavat elukogemust, mida noortel vanuses 14–19 veel olla ei pruugi.

Pickardi, Gannon-Leary ja Coventry (2010, lk 55) uuringutulemuste kohaselt oleneb otsus, kas veebilehel olev informatsioon on kasutamiseks piisavalt usaldusväärne, ka

eesmärgist, millel informatsiooni otsitakse ja seda kasutada soovitakse. Mõne infokillu usaldusväärsusest piisab küll isikliku huvi rahuldamiseks, kuid mitte olulisema kirjatöö tegemiseks. Head ja Eisenberg (2010, lk 11) kinnitavad, et ka üliõpilased suhtuvad igapäevaelu ja õppetööga seotud veebiinfo hindamisse erinevalt. Käesolevas uuringus osalenud noored arvasid valdavalt, et mõneti tuleb õppetööga seotud informatsiooni põhjalikumalt hinnata, sest sellest olevad hinded, kuid samas tuleb ebakvaliteetseid veebiallikaid igal juhul vältida, olenemata sellest, millisel eesmärgil otsingut teostatakse. Mitmed intervjueeritavad leiavad, et õppetöö on samuti osa igapäevaelust, mis seletab ka, miks uuringu raames korraldatud küsitluses osalenud noored nimetasid õppematerjale tihti kasutatavateks allikateks igapäevaeluga seotud informatsiooni hankimisel.

Infoallika usaldusväärsust tuleb igal juhul põhjalikult hinnata (...) õppimisalase info hindamisest sõltuvad hinded, aga hinnetest sõltub, kuhu õppima saan ja seega kogu tulevik [n, 16].

Kokkuvõtteks võib öelda, et vastavalt uuringutulemustele on noored teadlikud, mille põhjal veebiallikate usaldusväärsust hinnata ja milliseid strateegiaid selleks kasutada. Samas ei pruugi kõik noorte sõnul rakendust leidvad hindamismeetodid ühtviisi kasutuskõlblikud olla.

KOKKUVÕTE

Informatsiooni puudumise tagajärjel tekkinud infovajadus sunnib indiviidi vajaminevat infot otsima erinevatest allikatest, informatsiooni hankimine on osa inimese igapäevaelust. Veebikeskkond võimaldab suurele hulgale informatsioonile kerge vaevaga ligi pääseda ning on seetõttu kujunenud üheks olulisimaks infoallikaks erinevas vanuses kasutajate jaoks, kuid informatsiooni otsija peab veebikeskkonnast teavet ammutades olema suuteline hindama suure hulga filtreerimata veebisisu kvaliteeti.

Informatsiooni, sealhulgas ka veebipõhise, hindamine on osa infopädevusest, mille edendamine on paljude uurijate arvates haridusasutuste ülesanne, sest vaid nii on võimalik pakkuda õpilastele kaasaegsetele nõuetele vastavat ettevalmistust ning varustada neid infoühiskonnas oluliste teadmiste ja oskustega. Käesoleva magistritöö autor, kes tajub veebiallikate hindamise oskuse vajalikkust koolis õpetajana töötades pea igapäevaselt, nõustub nimetatud seisukohaga. Olukorras, kus veebiallikaid kasutavad informatsiooni hankimisel nii lapsed kui noored, on äärmiselt vajalik sellealane ettevalmistus, et nad oleksid suutelised hindama eriilmeliste veebiallikate kvaliteeti veebiallikate.

Käesoleva töö uurimisobjektiks oli noorte vanuses 14–19 infokäitumise ja infopädevuse see osa, mis hõlmab veebiallikate hindamist. Uuringu valimi moodustasid Tallinna Järveotsa Gümnaasiumi õpilased.

Töö põhieesmärgiks oli välja selgitada, kas ja millest lähtuvalt noored veebiallikaid hindavad. Uurimisobjekti mitmekülgsemaks avamiseks soovis töö autor lisaks uurida, milliseid allikaid noored igapäevaelu ja õppetööga seotud informatsiooni hankimisel kasutavad ning kuidas käituvad veebist informatsiooni hankides.

Püstitatud eesmärkideni jõudmiseks kasutati teineteist täiendavalt kahte andmekogumismeetodit, milleks olid küsitlus ja fookusgrupiintervjuud. Küsitluse käigus saadud andmeid analüüsiti andmetöötlusprogrammi SPSS 20.0 abil, tulemuste esitamisel kasutati kirjeldavat statistikat. Fookusgrupiintervjuude tulemuste analüüsimisel kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kogutud andmeid võrreldi teoreetilises osas välja toodud uuringute tulemustega. Töö autori hinnangul olid

valitud andmekogumise ja analüüsi meetodid tulemuslikud ning kõik töös püstitatud uurimisküsimused said vastuse.

Uuringutulemused näitavad selgelt, et noored vanuses 14–19 pöörduvad teabe hankimiseks ennekõike veebikeskkonda olenemata, mis otstarbel informatsiooni vajavad. Kõige rohkem kasutatakse infoallikatena nii igapäevaeluga seotud kui ka õppetöölase teabe hankimisel otsingumootoreid, veebipõhiseid teatmeteoseid ja sotsiaalvõrgustikke, kõige vähem aga paberkandjal teatmeteoseid, raamatukogusid ning raamatukogutöötajaid. Kui otsingumootorite abil informatsiooni otsimist tunnistavad pea kõik, siis raamatukogu külastab vaid ligi veerand.

Paberkandjal allikate poole ei pöördu noored mõnikord ka juhul, kui vajaminevat informatsiooni leidub veebis vaid ühes kahtlase väärtusega allikas ja nad on pigem nõus riskima ebausaldusväärse teabe kasutamisega kaasnevate võimalike negatiivsete tagajärgedega kui näiteks raamatukogu külastama.

Noored tarbivad seega pigem eelnevat hindamist vajavat veebisisu kui juba kontrollitud kvaliteediga informatsiooni. Hoolimata mugavusest ja ajakokkuhoiust võib taoline tendents soodustada vajakajäämist teadmistes ja valeinformatsiooni levikut, sest noored ei pruugi olla suutelised informatsiooni enne selle kasutamist hindama ning kvaliteetseid allikaid ebakvaliteetsetest eristama.

Veebist otsitakse peamiselt huvide ja hobidega seotud informatsiooni, õppetöölase teavet ning uudiseid, aga ka informatsiooni ürituste, asutuste ja inimeste eraelu kohta ning suhte- ja tarbimisalaseid nõuandeid. Veebist ei otsita informatsiooni, mis ei huvita, mida saab küsida kelleltki teiselt, mis on olemas käepäraselt paberkandjal, mille kohta on võimalik saada teavet otse algallikast, mida ei vajata ning millest nagunii aru ei saaks.

Noored peavad ennast üldjuhul edukateks või lausa väga edukateks infootsijateks, kuid kogevad otsingu käigus mõnikord rahulolematust. Keeruliseks peetakse otsingu eesmärkide püstitamist ning tulemuste kvaliteedi hindamist. Infootsingu teeb raskeks ka see, et veebikeskkonnas on liiga palju informatsiooni, teatud teemadel pole seda samas aga piisavalt või puudub see üldse, eestikeelset materjali on mõnel teemal väga vähe ja ebapiisava inglise keele oskuse tõttu ei pruugita jõuda soovitud tulemuseni, otsingusõna on mõnikord keeruline sõnastada ning põhjalik otsing võtab kaua aega.

Infootsing on keeruline juhul, kui peab sundima ennast otsima teavet, mis ei paku huvi. On vägagi võimalik, et kui infootsing näiteks mittehuvipakkuval teemal tundub noortele piisavalt tüütu, tehakse selle läbiviimisel ka suure tõenäosusega teatavaid järeleandmisi, mis võivad aga ohustada otsingu tulemuslikkust.

Noored leiavad, et infootsing tuleks lõpetada siis, kui see on osutunud tulemuslikuks, kuid tunnistavad samas, et tihti on lõpetamise põhjuseks segavad faktorid, mis takistavad soovitud tulemusteni jõudmist, nt ajapuudus, mitte viitsimine, füüsiline ebamugavus, infoüleküllus, suutmatus informatsioonist aru saada, viha ja tehnikaalased probleemid. See võib olla ohu märgiks ja kinnitada, et noored on küllaltki kergekäeliselt valmis otsingut pooleli jätma.

Keerukamat ja ajamahukat infootsingut motiveerib noori läbi viima eelkõige isiklik huvi teema vastu ning vajadus leida rohkem informatsiooni mõne olulise töö tegemiseks. Taoline otsing võetakse ette tõenäoliselt siis, kui on aega, kui see tasub ennast ära ning kui sellest oleneb hinne. Motiveerib ka teadmine, et veel leidmata informatsioon on kuskil kindlasti olemas. Lisaks on noored valmis keerukamat ja ajamahukat otsingut viima läbi juhul, kui pealiskaudsem otsing ei andnud tulemusi, soovitakse kedagi aidata ning internetiühendus on kiire.

Olgugi, et fookusgruupiintervjuude kohaselt ei otsi noored veebikeskkonnast üldiselt informatsiooni, mis on mujal käepäraselt olemas, võib küsitluse tulemustest siiski järeldada, et nad ei ole kuigi teadlikud infoallikate valijad. Nimelt kasutatakse õppetöölase teabe leidmiseks kontrollimata veebikeskkonda rohkem kui õppematerjale ja eKooli. Kui õpilane suundub õpikus olevaid fakte otsima pigem veebiavarustesse, kus tuleb materjali usaldusväarsust enne selle kasutamist kindlasti täiendavalt hinnata, on selge, et ta ei tea, millistest allikatest on informatsiooni kõige otstarbekam otsida. Samas on hea märk, et õppetöölase teavet küsitakse õpetajatelt tiheminigi kui koolikaaslastelt, see suurendab tõenäosust, et saadav informatsioon on kvaliteetne.

Üheks noorte hulgas levinud valearusaamaks on, et otsingumootor tagab otsingu käigus leitud teabe kvaliteedi. Nimelt leidsid paljud, et eelistavad veebipõhise infootsingu teostamiseks otsingumootorit Google just seetõttu, et see pakub usaldusväärset informatsiooni. Google'i eelistatakse veel, sest see on loogilise ülesehitusega ja mugavalt kasutatav, kõige levinum, võimaldab kiiret infootsingut,

sellega ollakse harjunud, sellel on kasulikud lisad Google Scholar ja Google Books, see annab rohkelt ja põhjalikke vastuseid, võimaldab kasutada otsingu täpsustamiseks filtreid, seal ei ole nii palju segavat reklaami kui mujal ning see näeb hea välja.

Olgugi, et noored peavad kasutajate ühisloomena valminud veebiallikaid ebausaldusväärseteks, sest need võivad sisaldada subjektiivset, kallutatud või valet informatsiooni, kinnitavad paljud, et kasutavad tihti taolistest veebikeskkondadest pärinevat teavet koduste tööde tegemiseks, enda arvamuse kujundamiseks ning nõuannete saamiseks. Noorte poolt väga sagedasti kasutatavaks infoallikaks on veebientsüklopeedia Vikipeedia, mida eelistatakse sageli ka otsingumootorile Google.

Noored kinnitavad, et hangivad informatsiooni valdavalt veebikeskkonnast, kuid leiavad samas, et veebipõhine infootsing on seotud erinevate riskidega. Veebiinformatsioon võib olla vale, kallutatud, aegunud või subjektiivne, teabe autor ei pruugi olla teada, puudub järelevalve veebis avaldatu üle, otsijat ähvardavad viirused, teatud informatsiooni ei pruugi internetis leidudagi, mõnel teemal ei ole veebis põhjalikku teavet, veebilehtedele jääb kasutajast jälg maha ning isikuandmete kaitse ei ole alati tagatud. Kõigest sellest hoolimata on paljud kindlalt veendunud, et neid riskid ei ohusta.

Kuna noored peavad veebikeskkonna infoallikana kasutamist pigem riskantseks, hindavad nad veebiallikate kvaliteeti erinevatest kriteeriumitest lähtuvalt. Hindamist peab oluliseks enamik uuringus osalenud noortest, kes kinnitasid, et hindavad veebimaterjali alati või enamasti ning ei ole seda nõus ilma hindamata kasutama. Kvaliteedi hindamine on nende sõnul vajalik, sest veebis puudub kontroll avaldatu üle ja vaid nii on võimalik eristada usaldusväärseid allikaid ebausaldusväärsetest. Ebakvaliteetse info kasutamine mõjutab nende arvates negatiivselt nii igapäevaelu kui ka õppetööd. Noored leiavad, et ebakvaliteetseid veebiallikaid tuleb igal juhul vältida, olenemata sellest, millisel eesmärgil otsingut teostatakse.

Veebiallikate hindamist peetakse kohati niivõrd oluliseks, et mõnikord vaid enda arvamust ei usaldata ja palutakse hindamisel abi perekonnalt, õpetajatelt, ala asjatundjatelt, sõpradelt ja klassikaaslastelt. Enamik noortest arvab ka, et veebiallikate hindamist tuleks koolis õpetada, sest seda oskust läheb kõigil tarvis.

Noored on teadlikud, mille põhjal veebiallikate usaldusvärsust hinnata ja milliseid strateegiaid selleks kasutada. Usaldusväärseks peetakse informatsiooni, mille autor on lugupeetud ja ala asjatundja, mis klapib teistest allikatest leituga, on vaba grammatika- ja kirjavigadest, vastab varem teatule, on aja- ja teemakohane, objektiivne, põhjalik, täpne, korrektse ja ladusa keelekasutusega ning sisaldab viiteid teiste autorite töödele. Veebileht on noorte hinnangul kasutamiseks piisavalt usaldusväärne siis, kui see kuulub lugupeetud asutusele või organisatsioonile, seda ollakse varem edukalt kasutanud, see näeb hea välja, seda on soovitanud teised inimesed või usaldusväärsed veebilehed, see on uus või hiljuti uuendatud, sellele juurdepääs ei ole piiratud, sellel ei ole häirivat reklaami ning see sisaldab info autori kontaktandmeid.

Küsitlustulemustest järeldus, et informatsiooni teema- või ajakohasust peab väga või küllaltki oluliseks 88%, õigekirja- ja grammatikavigade puudumist 86%, informatsiooni põhjalikkust 82%, võimalust teabe tõesust muudest allikatest üle kontrollida 78%, viitamist teiste ekspertide töödele 58%, veebilehe loomise eesmärgi selgust 57%, veebilehe uudsust või uuendatust 52%, veebilehe kuulumist lugupeetud ettevõttele või organisatsioonile 49%, autori tuntust 31% ning autorit puudutava informatsiooni olemasolu veebilehel 20% noortest.

Kõik noorte poolt rakendust leidvad hindamismeetodid ei pruugi olla ühtviisi kasutuskõlblikud. Noored kalduvad usaldama veebiallikaid, mida on neile soovitanud teised inimesed või usaldusväärsed veebilehed. Taoliste allikate usaldamine võib osutuda ohtlikuks juhul, kui soovitaja enda usaldusvärsust valesti hinnata. Lisaks peetakse veebiallika hindamisel üheks oluliseks faktoriks varasemat kogemust, kui see on olnud positiivne, siis mõjutab see veebilehte ka edaspidi usaldama. See võib olla mõneti ohtlik, sest nii võidakse teavet tuttavalt veebilehelt edaspidi juba hindamata usaldada ja kasutada.

Olgugi, et noored suhtuvad veebist leitud informatsiooni kriitiliselt, leidus piisaval hulgal ka neid, kes ei hinda veebiallikate kvaliteeti juhul, kui selleks pole aega või kui informatsiooni vajatakse ebaolulise asja tarbeks. Kasutatavate veebiallikate kvaliteedi hindamata jätmine kas siis ajapuudusel või ülesande näilise ebaolulisuse tõttu võib aga soodustada vajakajäämist teadmistes ja valeinformatsiooni levikut.

Samas ilmnes uuringust, et veebiallikate hindamine toimub alateadlikult. Nimelt leiavad paljud, et on nõus veebiallikat kasutama ilma seda hindamata juhul, kui see tundub neile kvaliteetne. Ilmselgelt arvavad noored, et veebiallikate hindamine on põhjalikum kui pelgalt otsustamine, kas allikas on kvaliteetne või mitte. Negatiivne on, et kui hindamist peetakse keerukaks ja aeganõudvaks protsessiks, võib see tunduda tüütu, samas on positiivne, et hindamist teostatakse suure tõenäosusega alateadlikult siiski.

Peamisteks probleemideks veebiallikate hindamisel peavad noored, et informatsiooni on liiga palju ja kõike infootsingu käigus leitud ei ole aega põhjalikult hinnata. Paljudele valmistab raskusi, et puuduvad teadmised, milliste kriteeriumite alusel veebiallikaid hindama peaks ning et allika välimuse põhjal ei saa alati hinnata selle kvaliteeti. Probleemidena nähakse hindamisel veel, et vähekäsitletud teemade puhul puudub võimalus erinevaid veebiallikaid omavahel võrrelda, võõra teema korral ei saa informatsiooni võrrelda varasemalt teatuga ning subjektiivset informatsiooni on objektiivsest keeruline eristada. Piisaval hulgal leidub ka noori, kes kinnitavad, et veebiallikate hindamine ei valmista neile mitte mingisugust probleemi. See ei pruugi niivõrd anda kinnitust noorte oskusest veebiallikaid hinnata, pigem ehk enda võimete ülehindamisest.

Käesoleva töö valimisse kuulunud noored tajuvad vajadust veebiallikate hindamise alase õppe järele. Uuringu tulemusi saab kasutada üldhariduskoolides sellesisulise õppe baasmaterjalina, näiteks õppematerjalide välja töötamiseks. Töö autor soovib veebiallikate hindamise alast õpet pakkuvale koolile järgnevat:

- kuna infootsingu- ja hindamise alased harjumused kujunevad välja juba varajases eas ning neid on hiljem raske muuta, tuleb veebiallikate hindamise temaatikaga koolis tegeleda juba võimalikult varakult, sest veebikeskkond eeldab kasutajalt olenemata vanusest oskust informatsiooni hinnata ja ka väga noor veebikasutaja ei tohi suhtuda veebis levitatavasse teabesse kriitikavabalt;
- veebiallikate hindamise alast õpet tuleb pakkuda erinevas vanuses noortele vastavalt nende eripärale ja võimetele, seda eriti juhul, kui edasine uurimine peaks andma kinnitust, et erinevas vanuses noored suhtuvad veebikeskkonda kui infoallikasse erinevalt;

- kindlasti peab arvestama, et veebiallikate hindamise alased hoiakud ja arusaamad on veebikeskkonna kui infoallika hoogsa arengu tõttu ajas muutvad ning seetõttu on otstarbekas uuringuid teatud aja järel korrata, aga kaasata õppureid ka rühmaaruteludesse, et õpetajal oleks võimalik õpilaste käitumisest veebiallikate hindajatena selget ülevaadet saada;
- õpe ei tohi olla vaid teoreetiline ja peab sisaldama praktilisi harjutusi, mis aitaksid õpitut paremini meelde jätta;
- õppe raames tuleb tutvustada nii veebikeskkonna võimalusi kui hoiatada seal varitsevate ohtude eest ning kinnitada, et veebikeskkonna kasutamisega seonduvad riskid ohustavad kõiki veebikasutajaid, isegi neid, kes riske tunnevad;
- tuleb rõhutada, et kvaliteetne informatsioon on arukate otsuste aluseks ning seetõttu peab veebist informatsiooni leides seda enne kasutamist kindlasti hindama ka juhul, kui tegemist on näiliselt ebaolulise ülesande täitmiseks vajatava teabega;
- noori tuleb suunata infoallikaid targalt valima ning rõhutada, et kui veebis ei leidu kvaliteetset informatsiooni, siis ei tohi ebakvaliteetsega leppida ja tuleb kasutada muid allikaid lisaks laialdast kasutust leidvatele otsingumootoritele, veebientsüklopeediatele ja sotsiaalvõrgustikele, mis ei ole üldjuhul usaldusväärsed infoallikad;
- noortele peab tutvustama raamatukogu kui kvaliteetse informatsiooni vahendajat ning neid tuleb innustada raamatukogusid külastama ja sealseid ressursse kasutama;
- noortele tuleb õpetada viise, kuidas veebipõhise infootsingu tulemuslikkust tõsta, näiteks tutvustada enim kasutust leidva otsingumootori Google poolt pakutavaid otsingut tõhustavaid võimalusi;
- tuleb rõhutada noorte enda poolt käesoleva uuringu raames välja toodud efektiivsete hindamismeetodite kasulikkust ning tunnustada noori tulemuslike strateegiate eest, mida nad hindamisel kasutavad;
- samas peab kummutama ka veebiallikate hindamisega seotud eksiarvamusi nagu näiteks, et otsingumootor tagab selle kaudu leitava teabe usaldusväärset

või et varem edukat kasutust leidnud veebilehel olevat informatsiooni ei pea edaspidi hindama;

- tuleb tagada, et õpilased on varustatud tehnikatega, mida veebiallikate hindamisel rakendada, ning veenduda, et nad neid reaalses hindamissituatsioonis ka kasutavad;
- noori tuleb innustada vajadusel asjatundjatelt veebiallikate hindamise alast abi paluma;
- veebikeskkonna olulisust infoallikana ei tohi alahinnata ning veebiallikatesse ei tohi suhtuda kui tabuteemasse, millest räägitakse vaid seoses kodutöodes ilmneva plagiadiga;
- tulemusliku õppe eelduseks on, et ainet õpilastele andev isik ise omab teadmisi ja oskusi, mis lasevad tal ennast veebikeskkonnas teavet otsides ja hinnates kindlalt tunda, ning seetõttu tuleb eelnevalt koolitada pedagooge;
- kuna veebiallikaid kasutavad õpilased õppetöölase teabe hankimisel olenemata õppeainest, ei pea teemat käsitlema vaid informaatikatunnis, õpe eeldab erinevate koolitõtjate omavahelist koostööd, veebiallikate sisulise kvaliteedi hindamine kuulub pigem aineõpetaja pädevusse, efektiivse veebipõhise infootsingu temaatikat sobib käsitlema kõige paremini aga näiteks informaatikaõpetaja või raamatukogutõtjaja;
- töö autor nõustub noortega, kes valdavalt leiavad, et veebiallikate hindamise oskuse arendamiseks ei ole vaja eraldi õppeainet, piisab mõnest sisukast tunnist.

Magistritöö autor loodab, et on andnud tähendusliku panuse teema edasiarendamisse, seda just eriti kohalikus kontekstis, ning et käesoleva uurimistöö tulemused on kasulikud nii infokäitumise uurijatele kui ka infopädevuse edendajatele, kes soovivad saada ülevaadet noortest vanuses 14–19 veebiallikate hindajatena.

Käesoleva uuringu tulemuste kinnitamiseks on otstarbekas edasistesse uuringutesse kaasata suuremahulist valimit ning uurida noori veebiallikate hindajatena ka eraldi vanusest ja soost lähtuvalt. Veebikeskkond on infoallikana pidevalt arenev ja seega kiirelt muutuv. Olgugi, et käesolev uuring annab ülevaate sellest, millised on noorte hoiakud ja arusaamad veebiallikate hindamisel, tuleb sellesisulisi uuringuid teatud perioodi järel kindlasti korrata, et saada aimu muutuvatest trendidest.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Bawden, D. (2001). The Shifting Terminologies of Information. *Aslib Proceedings*, 53(3), 93–98. Andmebaas Emerald (23.01.2015).

Bawden, D., & Robinson, L. (2009). The Dark Side of Information: Overload, Anxiety and Other Paradoxes and Pathologies. *Journal Of Information Science*, 35(2), 180–191. Andmebaas Sage Journals Online (1.02.2015).

Behrens, S. J. (1994). A Conceptual Analysis and Historical Overview of Information Literacy. *College and Research Libraries*, 55(4), 309–322.

Berryman, J. M. (2008). Judgments During Information Seeking: A Naturalistic Approach to Understanding the Assessment of Enough Information. *Journal of Information Science*, 34(2), 196–206.

Beverley, C.A., Bath, P.A., & Barber, R. (2007). Can Two Established Information Models Explain the Information Behaviour of Visually Impaired People Seeking Health and Social Care Information? *Journal of Documentation*, 63(1), 9–32. Andmebaas Emerald (27.01.2015).

Bruce, C. (2000). Information Literacy Research: Dimensions of the Emerging Collective Consciousness. *Australian Academic and Research Libraries*, 31(2), 91–109. Andmebaas Discovery (27.02.2015).

Calvert, P. J. (2001). Scholarly Misconduct and Misinformation on the World Wide Web. *The Electronic Library*, 19(4), 232–240. Andmebaas Emerald (27.02.2015).

Case, D. O. (2007). *Looking for Information: A Survey of Research on Information Seeking, Needs, and Behaviour, Second Edition*. New York: Academic Press.

Dervin, B. (1992). *From the Mind's Eye of the User: The Sense-Making Qualitative – Quantitative Methodology*.

<https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/2281/Dervin1992a.htm>

(22.04.2015).

Doyle, C. S. (1992). *Final Report to National Forum on Information Literacy: Summary of Findings – Outcome Measures for Information Literacy within the*

National Education Goals of 1990. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED351033.pdf> (22.03.2015).

Doyle, C. S. (1994). *Information Literacy in an Information Society: A Concept for the Information Age*. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED372763.pdf> (14.02.2015).

Eesti Rahvusraamatukogu veebileht (5.03.2015). <http://www.nlib.ee/index.php> (8.03.2015).

Eisenberg, M. B., Lowe, C. A., & Spitzer, K. L. (2004). *Information Literacy: Essential Skills for the Information Age, Second Edition*. Andmebaas Educational Resource Information Center (27.02.2015).

Ellis, D., Cox, D., & Hall, K. (1993). A Comparison of the Information Seeking Patterns of Researchers in the Physical and Social Sciences. *Journal of Documentation*, 49(4), 356–369. Andmebaas Emerald (23.01.2015).

Elur, R. (2009). *Õpilaste valdkondlikud infovajadused ja kasutatavad infoallikad Viljandi linna ja maakonna gümnaasiumide näitel*. Lõputöö. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia.

Enochsson, A. (2005). The Development of Children's Web Searching Skills – A Non-Linear Model. *Information Research: An International Electronic Journal*, 11(1). <http://www.informationr.net/ir/11-1/paper240.html> (11.03.2015).

Erdelez, S. (1999). Information Encountering: It's More than Just Bumping into Information. *Bulletin of the American Society for Information Science*, 25(3), 25–29. Andmebaas Wiley Online Library (10.03.2015).

Evaluating Websites: Checklist (2013).

<http://www2.lib.unc.edu/instruct/evaluate/websites.pdf> (8.03.2015).

Floridi, L. (1996). The Internet as a Disinformation Superhighway?, *The Electronic Library*, 14(6), 509–515. Andmebaas Emerald (23.02.2015).

Head, A. J., & Eisenberg, M. B. (2009). *Lessons Learned: How College Students Seek Information in the Digital Age. Project Information Literacy Progress Report*. Andmebaas Educational Resource Information Center (27.02.2015).

- Head, A. J., & Eisenberg, M. B. (2010). *Truth Be Told: How College Students Evaluate and Use Information in the Digital Age. Project Information Literacy Progress Report*. Andmebaas Educational Resource Information Center (28.02.2015).
- Hearst, M. A. (2009). *Search User Interfaces*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hirsh, S. G. (1999). Children's Relevance Criteria and Information Seeking on Electronic Resources. *Journal of the American Society for Information Science*, 50(14), 1265–1283. Andmebaas Wiley Online Library (21.03.2015).
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.
- Hsieh, H.-F., & Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277–1288. Andmebaas Sage Journals Online (21.07.2015).
- Information Literacy Competency Standards for Higher Education* (2000). <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org/acrl/files/content/standards/standards.pdf> (28.02.2015).
- Internetiallikate hindamise kriteeriumid (2012). http://www.ttu.ee/public/r/raamatukogu/juhendid/Internetiallikate_hindamise_kriteeriumid.pdf (11.04.2015).
- Kapoun, J. (1998). Teaching Undergrads Web Evaluation: A Guide for Library Instruction. *College & Research Libraries News*, 59(7), 522–523.
- Kathy Schrock's Guide to Everything* (28.03.2015). <http://www.schrockguide.net/> (28.03.2015).
- Laas, A., & Lamesoo, K. (2004). *Noorte informeeritus ja infokanalid*. www.tartu.ee/kultuur/noortefouuring.doc (20.04.2015).
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: M.-L. Laherand.
- Lewandowsky, S., Ecker, U. K. H., Seifert, C. M., Seifert, N., & Cook, J. (2012). Misinformation and Its Correction: Continued Influence and Successful Debiasing. *Psychological Science in the Public Interest*, 13(3), 106–131. Andmebaas Sage Journals Online (16.03.2015).

- Loasby, K. (2006). *2001 to 2006: Five Years of Information Architecture*. <http://web.freepint.com/go/features/2529> (27.02.2015).
- Lundh, A. (2010). Studying Information Needs as Question-Negotiations in an Educational Context: A Methodological Comment. *Information Research: An International Electronic Journal*, 15(4). Andmebaas Educational Resource Information Center (25.01.2015).
- Madden, A. D., Palimi, J. & Bryson, J. (2006). *Information Behaviour in Pre-Literate Societies*. http://eprints.whiterose.ac.uk/582/1/Spink_chapter131204.pdf (10.05.2015).
- Mastromatteo, J. D. M. (2010). *Exploring Users' Information Behavior in Social Networks*. Magistritöö. Tallinna Ülikool.
- Morris, M. R., Teevan, J., & Panovich, K. A. (2010). *Comparison of Information Seeking Using Search Engines and Social Networks*. <http://research.microsoft.com/pubs/154558/icwsm10.pdf> (30.03.2015).
- Naylor, D. (2009). *The Content Pyramid by Paul Carpenter*. <https://www.davidnaylor.co.uk/the-content-pyramid.html> (13.02.2015).
- Nielsen, B. G., & Borlund, P. (2011). Information Literacy, Learning, and the Public Library: A Study of Danish High School Students. *Journal of Librarianship and Information Science*, 43(2), 106–119. Andmebaas Sage Journals Online (21.03.2015).
- Perend, K. (2011). *Infootsinguoskuse arendamine gümnaasiumis*. Magistritöö. Tartu Ülikool.
- Pickard, A. J., Gannon-Leary, P., & Coventry, L. (2010). *Users' Trust in Information Resources in the Web Environment: A Status Report*. http://ie-repository.jisc.ac.uk/470/2/JISC_User_Trust_final_report.pdf (14.02.2015).
- Pickard, A. J., Gannon-Leary, P., & Coventry, L. (2011). The Onus on Us? Stage One in Developing an I-Trust Model for Our Users. *Library and Information Research*, 35(111), 87–104. Andmebaas ScienceDirect (19.02.2015).
- Presidential Committee on Information Literacy: Final Report* (1989). <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential> (19.03.2015).
- Raadik, M. (Toim.). (2013). *Eesti õigekeelsussõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Raamatukogusõnastik (30.01.2014). <http://www.nlib.ee/raamatukogusonastik/> 1.02.2015).

Salundi, P. (2008). *Gümnaasiumi- ja keskkooliõpilaste infovajadused ja kasutatavad infoallikad Pärnu linna ja maakonna näitel*. Lõputöö. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia.

Shenton, A. K. (2004a). Information-Seeking Research in Schools: Opportunities and Pitfalls. *Aslib Journal of Information Management*, 56(3), 180–186. Andmebaas Emerald (27.01.2015).

Shenton, A. K. (2004b). Research into Young People's Information-Seeking: Perspectives and Methods. *Aslib Proceedings*, 56 (4), 243–254. Andmebaas Emerald (27.01.2015).

Shenton, A. K. (2008). The Information-Seeking Problems of English High Schoolers Responding to Academic Information Need. *Library Review*, 57(4), 276–288. Andmebaas Emerald (26.01.2015).

Shenton, A. K., & Dixon P. (2003a). Models of Young People's Information Seeking. *Journal of Librarianship and Information Science*, 35 (1), 5–22. Andmebaas Sage Journals Online (31.01.2015).

Shenton, A. K., & Dixon P. (2003b). Youngsters' Use of Other People as an Informationseeking Method. *Journal of Librarianship and Information Science*, 35(4), 219–233. Andmebaas Sage Journals Online (31.01.2015).

Shenton, A. K., & Dixon, P. (2004). Issues Arising from Youngsters' Information-Seeking Behavior. *Library & Information Science Research*, 26(2), 177–200. Andmebaas ScienceDirect (17.02.2015).

Shenton, A. K., & Johnson, A. (2008). Young People's Perspectives on „Information“ – Revisited. *International Federation of Library Associations and Institutions Journal*, 34(3), 238–255. Andmebaas Sage Journals Online (29.01.2015).

Shenton, A. K., Pickard, A. J. & Johnson, A. (2014a). Information Evaluation and the Individual's Cognitive State: Some Insights from a Study Of British Teenaged Users. *International Federation of Library Associations and Institutions Journal*, 40(4), 307–316. Andmebaas Sage Journals Online (18.02.2015).

- Shenton, A. K., Pickard, A. J. & Johnson, A. (2014b). Young People and the Evaluation of Information on the World Wide Web: Principles, Practice and Beliefs. *International Federation of Library Associations and Institutions Journal*, 46(1), 3–20. Andmebaas Sage Journals Online (18.02.2015).
- Sihvart, T. (2010). *10.–12. klassi õpilaste infovajadused ja kasutatavad infoallikad Rakvere Reaalgümnaasiumi ja Vinni-Pajusti Gümnaasiumi näitel*. Lõputöö. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia.
- Simon, H. (1992). Decision Making and Problem Solving. Zey, M. (Toim.), *Decision Making: Alternatives to Rational Choice Models*. (lk 32–53). Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Tallinna Järveotsa Gümnaasiumi arengukava 2012–2015 (2011). http://www.jarveotsa.ee/dokumendid/TJG_arengukava_2012.pdf (24.05.2015).
- Tallinna Järveotsa Gümnaasiumi veebileht (22.05.2015). <http://www.jarveotsa.ee/> (24.05.2015).
- Tammar, K. (2014). *Kooliraamatukoguhoidja rollid ja hoiakud üldhariduskoolis infokirjaoskuse arendamises Tallinna üldhariduskoolide näitel*. Magistritöö. Tartu Ülikool.
- Tobreluts, L. (2008). *Eesti keeleressursid Internetis*. Lõputöö. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia.
- Webster, F. (2006). *Theories of the Information Society*. <http://cryptome.org/2013/01/aaron-swartz/Information-Society-Theories.pdf> (25.01.2015).
- Williams, P., & Rowlands, I. (2007). *Information Behaviour of the Researcher of the Future: The Literature on Young People and Their Information Behaviour*. <http://www.webarchive.org.uk/wayback/archive/20140614113317/http://www.jisc.ac.uk/media/documents/programmes/reppres/ggworkpackageii.pdf> (20.03.2015).
- Wilson, T. D. (1981) On User Studies and Information Needs. *The Journal of Documentation*, 37(1), 3–15. Andmebaas Discovery (24.01.2015).
- Wilson, T. D. (1999). Models in Information Behaviour Research. *The Journal of Documentation*, 55(3), 249–270. Andmebaas Discovery (25.01.2015).

- Wilson, T. D. (2000). Human Information Behavior. *Informing Science*, 3(2), 49–55.
- Virkus, S. (2003). *Infokirjaoskus ja infokäitumine infouuringute kontekstis I*. <http://www.tlu.ee/i-foorum/ifoorum7/Artiklid/sirje.htm> (25.01.2015).
- Virkus, S. (2007). *Infokirjaoskus ja infokäitumine infouuringute kontekstis. Ülikooliraamatukogu – väärtused, võimalused, väljakutsed*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Virkus, S. (2009). *Info hankimise ja otsinguprotsessi uurimisest*. <https://www.tlu.ee/~sirvir/Infootsingu%20teooria/Info%20hankimise%20ja%20otsinguprotsessi%20uurimisest/index.html> (27.01.2015).
- Virkus, S. (2010). *Info hankimise ja -otsingu põhikomponendid*. <http://www.tlu.ee/~sirvir/Infootsingu%20teooria/Info%20hankimise%20ja%20otsingu%20pohikomponendid/> (24.01.2015).
- Õis, A. (2007). *Sünonüümisõnastik*. Tallinn : Autori kirjastus.

LISAD

Lisa 1. Teavituskiri uuringus osaleja vanemale

Hea lapsevanem!

Olen Tallinna Ülikooli Infoteaduste Instituudi infoteaduse eriala üliõpilane Mari-Liis Oja.

Viin magistritöö raames Tallinna Järveotsa Gümnaasiumis ajavahemikul 23. aprill – 29. mai 2015 läbi uuringut, milles palun osaleda ka Teie lapsel.

Uuringu eesmärgiks on välja selgitada, milliseid allikaid kasutavad noored vanuses 14–19 igapäevaelu ja õppetööga seotud informatsiooni hankimisel, kuidas käituvad veebist informatsiooni hankides ning kas ja millest lähtuvalt veebiallikaid hindavad.

Andmeid kogudes ja uuringutulemusi esitades arvestatakse osalejate anonüümsuse ja kogutud andmete konfidentsiaalsusega.

Kui Teil on küsimusi uuringu kohta või kui soovite keelduda lapse uuringus osalemisest, võtke minuga meili teel ühendust.

Lugupidamisega,

Mari-Liis Oja

e-post: marilo@tlu.ee

Lisa 2. Küsimustik

Hea noor vanuses 14–19!

Olen Tallinna Ülikooli Infoteaduste Instituudi infoteaduse eriala üliõpilane Mari-Liis Oja.

Oleksin väga tänulik, kui vastaksid käesolevale küsimustikule ja aitaksid välja selgitada, milliseid infoallikaid koolinoored igapäevaelu ja õppetööga seotud informatsiooni hankimiseks kasutavad ning millised kriteeriumid on neile olulised veebipõhiste infoallikate kvaliteedi hindamisel.

Vanus:

Sugu:

1. Märki allikad, mida kasutad **igapäevaeluga** seotud informatsiooni hankimisel:

☐ asutuste ja organisatsioonide ametlikud veebilehed	☐ e-andmebaasid (nt Eesti artiklite andmebaas ISE)
☐ blogid	☐ paber kandjal teatmeteosed
☐ koolikaaslased	☐ veebipõhised teatmeteosed (nt Vikipeedia)
☐ otsingumootorid (nt Google)	☐ muud meediakanalid lisaks internetile (ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon)
☐ raamatukogud	☐ õpetajad
☐ raamatukogutöötajad	☐ õppematerjalid
☐ sotsiaalvõrgustikud (nt Facebook)	☐ muu:
☐ sõbrad	
☐ pere	

2. Märki allikad, mida kasutad **õppetöoga** seotud informatsiooni hankimisel:

☐ asutuste ja organisatsioonide ametlikud veebilehed	☐ e-andmebaasid (nt Eesti artiklite andmebaas ISE)
☐ blogid	☐ paber kandjal teatmeteosed
☐ koolikaaslased	☐ veebipõhised teatmeteosed (nt Vikipeedia)
☐ otsingumootorid (nt Google)	☐ eKool
☐ raamatukogud	☐ muud meediakanalid lisaks internetile (ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon)
☐ raamatukogutöötajad	☐ õpetajad
☐ sotsiaalvõrgustikud (nt Facebook)	☐ õppematerjalid
☐ sõbrad	☐ muu:
☐ pere	

3. Märki tabelisse, kui olulised on **veebiallika kvaliteedi hindamisel** sinu jaoks järgmised kriteeriumid:

	Väga oluline	Küllaltki oluline	Natuke oluline	Ebaoluline
1. Autor on tuntud.				
2. Informatsioon on pigem põhjalik kui põgus.				
3. Veebileht on uus või seda on hiljuti uuendatud.				
4. Veebileht viitab teiste ekspertide töödele.				
5. Tekstis ei esine õigekirja- ja grammatikavigu.				
6. Informatsiooni tõesust on võimalik muudest allikatest kerge vaevaga üle kontrollida.				
7. Informatsioon on teema- või ajakohane.				
8. Veebilehelt on võimalik leida informatsiooni autori kohta.				
9. Veebileht kuulub lugupeetud ettevõttele/asutusele.				
10. On selge, mis eesmärgil veebileht loodud on.				

Aitäh!

Lisa 3. Nõusoleku vorm fookusgrupiintervjuus osalejale

NÕUSOLEKU VORM

Uuringu läbiviija: Mari-Liis Oja, e-post: marilo@tlu.ee

Magistritöö teema: „Noored vanuses 14–19 veebiallikate hindajatena Tallinna Järveotsa Gümnaasiumi õpilaste näitel“

Alla kirjutades kinnitan, et:

- olen nõus fookusgrupiintervjuus osalema;
- olen teadlik, et uuringus osalemine on vabatahtlik;
- mulle on tutvustatud uuringu läbiviimise eesmärki ja olen saanud vastused enda poolt esitatud uuringuga seotud küsimustele;
- olen teadlik, et minu anonüümsus ning minu poolt antavate vastuste konfidentsiaalsus on uuringus osaledes tagatud;
- olen teadlik, et võin soovi korral jätta uurija poolt intervjuu käigus esitatud küsimustele vastamata;
- luban vestlust lindistada ning olen teadlik, et lindistusi ei kasutata muuks otstarbeks kui ainult analüüsi koostamiseks.

Uuringus osaleja nimi:

allkiri:

kuupäev:

Uuringu läbiviija nimi:

allkiri:

kuupäev:

Lisa 4. Fookusgruupiintervjuu küsimused

I Küsimused veebipõhise infootsingu kohta:

1. Millist informatsiooni otsid peamiselt veebist? Millist informatsiooni sa veebist üldjuhul ei otsi? Too palun näiteid.
2. Milliseid otsingumootoreid kasutad? Miks just neid?
3. Kas tuled infootsinguga veebikeskkonnas edukalt toime? Mis on sealjuures keeruline?
4. Mis motiveerib sind läbi viima keerukamat ja ajamahukamat infootsingut?
5. Millal on õige hetk infootsingu lõpetamiseks? Mis mõjutab sind infootsingut lõpetama?
6. Kas infootsingu läbiviimisel veebis on ka riske? Milliseid?

II Küsimused veebiallikate hindamise kohta:

7. Kas veebist leitud informatsiooni kvaliteedi hindamine on oluline? Miks?
8. Kas hindad alati enne veebiallika kasutamist selle kvaliteeti?
9. Millisel juhul oled nõus veebist leitud informatsiooni kasutama selle kvaliteeti eelnevalt hindamata?
10. Millised on peamised probleemid veebiallikate hindamisel?
11. Kas palud mõnikord veebiallika kvaliteedi hindamisel ka kellegi abi? Kelle?
12. Mille põhjal otsustad, et veebiallikas on kasutamiseks piisavalt usaldusväärne?
13. Milliseid veebiallikaid ei tohiks sinu arvates usaldada? Miks?
14. Kas õppetööga seotud veebiinformatsiooni kvaliteedi hindamine on olulisem kui igapäevaeluga seotud informatsiooni hindamine? Miks?
15. Oskad nimetada selliseid veebikeskkondi, kus kasutajad loovad ise sisu? Mis otstarbel oled sealset informatsiooni kasutanud? Kui palju sealt leitud informatsiooni usaldad?
16. Kas veebiallikate hindamist tuleks õpetada koolis? Miks?
17. Kas soovid veel midagi antud teemal lisada?

Lisa 5. Fookusgruupiintervjuude tulemuste koondtabel

1. Millist informatsiooni otsid peamiselt veebist? Millist informatsiooni sa veebist üldjuhul ei otsi? Too palun näiteid.

Otsin peaaegu alati kõike veebist (14, 15, 16, 17, 18, 19).

Otsin veebist peamiselt:

- huvide ja hobidega seotud informatsiooni (nt retseptid, reisimine, relvandus, arvutimängud) (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- õppetööst informatsiooni (nt raamatukokkuvõtted lugemiskontrolliks, informatsioon referaadi kirjutamiseks, sõnade ja mõistete definitsioonid kodutöö tarbeks) (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- uudiseid (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- informatsiooni ürituste kohta (nt toimumisaeg ja -koht) (16, 17, 18, 19);
- informatsiooni asutuste kohta (nt aadress, telefoninumber, lahtioleku aeg, töötajate meiliaadressid) (14, 17, 18, 19);
- informatsiooni inimeste eraelu kohta (nt pildid Instagramis) (14, 16, 18, 19);
- suhte- ja tarbimisalaseid nõuandeid (14, 15, 17, 18).

Ei otsi üldjuhul veebist informatsiooni:

- mis ei huvita (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- mida saab küsida kelleltki teiselt (nt sõbralt, vanematelt) (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- mis on olemas käepäraselt paberkandjal (nt grammatikareeglid õpikus, riikide pealinnad päevikus) (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- mille kohta on võimalik saada teavet otse algallikast (15, 16, 17, 18, 19);
- mida ei vaja (14, 15, 16, 17);
- millest nagunii aru ei saaks (nt relatiivsusteooria kohta) (17).

2. Milliseid otsingumootoreid kasutate? Miks just neid?

Kasutan otsingumootorit Google (14, 15, 16, 17, 18, 19).

Kasutan lisaks Google`ile harva otsingumootorit:

- Yandex (15, 19);
- Yahoo (14, 18);
- Bing (14).

Kasutan otsingumootorit Google, sest:

- see pakub usaldusväärset informatsiooni (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- see on loogilise ülesehitusega ja seda on seetõttu mugav kasutada (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- see on kõige levinum (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- see võimaldab kiiret infootsingut (14, 15, 17, 18, 19);
- olen harjunud seda kasutama (14, 15, 16, 17, 18);
- sellel on kasulikud lisad Google Scholar ja Google Books (18, 19);
- see annab rohkelt vastuseid (18, 19);
- see annab põhjalikke vastuseid (17, 19);
- see võimaldab kasutada otsingu täpsustamiseks filtreid (16, 18);
- seal ei ole nii palju segavat reklaami kui mujal (15, 18);
- see näeb hea välja (15, 17).

Eelistan sageli otsingumootorile veebientsüklopeediat Vikipeedia, sest olen sellega harjunud, see on põhjalik ja mugavalt kasutatav (15, 17, 18, 19).

Eelistan mõnikord otsingumootorile sotsiaalvõrgustikku Facebook, sest see võimaldab lisaks infootsingule teavet ka teistelt inimestelt küsida (14, 18, 19).

3. Kas tuled infootsinguga veebikeskkonnas edukalt toime? Mis on sealjuures keeruline?

Tulen infootsinguga väga edukalt toime (14, 15, 16, 17, 18, 19).

Tulen infootsinguga edukalt toime (14, 15, 16, 17, 18, 19).

Mõnikord ei tule infootsinguga toime (14, 15, 16, 17, 18, 19).

Infootsing on mõnikord keeruline, sest:

- informatsiooni on liiga palju (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- teatud teemadel ei ole piisavalt või üldse informatsiooni (14, 15, 16, 17, 18, 19);

- eestikeelset materjali on mõnel teemal väga vähe, ei pruugi otsinguks piisavalt hästi inglise keelt osata (15, 17, 18, 19);
- otsingusõna on mõnikord soovitud tulemuseni jõudmiseks keeruline sõnastada (16, 17, 18, 19);
- informatsiooni kvaliteeti võib olla raske hinnata (15, 17, 18, 19);
- põhjalik otsing võtab kaua aega (14, 17, 18, 19);
- mõnikord ei tea, milliste tulemusteni soovin jõuda (14, 15, 17, 19);
- ei viitsi ennast sundida otsima informatsiooni, mis ei huvita (14, 15, 16, 18).

4. Mis motiveerib sind läbi viima keerukamat ja ajamahukat infootsingut?

Keerukamat ja ajamahukat infootsingut motiveerib läbi viima:

- isiklik huvi teema vastu (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- vajadus leida rohkem informatsiooni mõne olulise töö tegemiseks (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- aja olemasolu (14, 15, 16, 17, 19);
- teadmine, et otsing tasub ennast ära (14, 15, 16, 17, 18);
- soov saada head hinnet (14, 15, 16, 17, 18);
- teadmine, et veel leidmata info on kuskil olemas (14, 15, 17, 18);
- olukord, kui pealiskaudsem otsing ei andnud tulemusi (17, 19);
- soov kedagi teist aidata (15, 17);
- kiire internetiühendus (14, 15).

Mitte miski ei motiveeri, ei viitsi aega raisata (17).

5. Millal on õige hetk infootsingu lõpetamiseks? Mis mõjutab sind infootsingut lõpetama?

Õige hetk infootsingu lõpetamiseks on siis, kui:

- vajalik info on leitud (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- pole enam aega (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- tundub, et informatsiooni polegi võimalik leida (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- leitu osutub kasutuks (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- ei viitsi enam otsida (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- hakkab füüsiliselt ebamugav (nt silmad kipitavad, pea valutab, käed on

väsinud) (15, 16, 17, 19);

- informatsiooni on kogunenud juba liiga palju (14, 16, 17, 18);
- ei leia enam uut infot (14, 16, 17, 18);
- informatsioon muutub liiga keeruliseks (16, 17, 18);
- tekib viha kooli ja õpingute vastu (14, 16, 17);
- olen piisavalt mitut otsingusõna kasutades infot otsinud (19);
- edasine otsing tundub viiruste tõttu ebaturvaline (18);
- arvuti on aeglane (18);
- kõik veebilehed, mida muudu kasutan, on läbi vaadatud (14).

6. Kas infootsingu läbiviimisel veebis on ka riske? Milliseid?

Infootsingu läbiviimisel on järgmised riskid:

- info võib olla vale või kallutatud (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- info võib olla aegunud (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- info võib olla subjektiivne (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- info autor ei pruugi teada olla (16, 17, 18, 19);
- puudub järelevalve veebis avaldatu üle (15, 16, 17, 19);
- viirused (14, 15, 17, 19);
- infot ei pruugi veebis leidudagi (14, 15, 17, 19);
- mõnel teemal ei leia veebist põhjalikku informatsiooni (17, 18, 19);
- veebilehtedele jääb kasutajast jälg maha (15, 18, 19);
- isikuandmete kaitse ei ole alati tagatud (15, 18, 19);
- vanemad kontrollivad otsingute ajalugu ja saavad teada, millega tegeled (14).

Infootsingu läbiviimisel on riske, aga mind see ei puuduta (14, 15, 16, 17, 18, 19).

Infootsingu läbiviimisel veebis ei ole riske (15).

7. Kas veebiallikate kvaliteedi hindamine on oluline? Miks?

Veebiallikate kvaliteedi hindamine on oluline, sest:

- veebis puudub kontroll avaldatu üle ja vaid nii on võimalik eristada usaldusväärseid allikaid ebausaldusväärsetest (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- ebakvaliteetse info kasutamine mõjutab negatiivselt igapäevaelu ja õppetööd

(14, 15, 16, 17, 18, 19).

Veebiallikate kvaliteedi hindamine ei ole oluline, sest ajakulu ei ole seda väärt (14).

8. Kas hindad alati enne veebiallika kasutamist selle kvaliteeti?

Hindan veebiallika kvaliteeti enne selle kasutamist:

- alati (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- enamasti (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- harva või mitte kunagi (14).

9. Millisel juhul oled nõus veebiallikat kasutama selle kvaliteeti eelnevalt hindamata?

Ei ole nõus veebiallikat ilma hindamata kasutama (14, 15, 16, 17, 18, 19).

Ei hinda enne kasutamist veebiallika kvaliteeti siis, kui:

- informatsiooni on vaja ebaolulise asja tarbeks (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- pole aega (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- vajaminevat informatsiooni leidub veebis vaid ühes allikas (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- informatsioon tundub kvaliteetne (nt pärineb riiklikult või mõne tuntud organisatsiooni veebilehelt, autor on tuntud kui ala asjatundja, puuduvad grammatika- ja kirjavead) (14, 15, 16, 18, 19).

10. Millised on peamised probleemid veebiallikate hindamisel?

Ei ole probleeme veebiallikate hindamisel (14, 15, 16, 17, 18, 19).

Veebiallikate hindamisel on järgmised probleemid:

- informatsiooni on liiga palju ja kõike infootsingu käigus leitud ei ole aega põhjalikult hinnata (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- puuduvad teadmised, milliste kriteeriumite alusel peaks veebiallikaid hindama (14, 15, 17, 18, 19);
- veebiallika välimuse põhjal ei saa alati hinnata selle kvaliteeti (14, 15, 17, 18, 19);
- vähe käsitletud teemade puhul puudub võimalus erinevaid veebiallikaid omavahel võrrelda (15, 16, 19);

- võõra teema puhul ei saa informatsiooni võrrelda varasemalt teetuga (14, 15, 18);
- keeruline on eristada subjektiivset informatsiooni objektiivsest (14, 15, 17).

11. Kas palud mõnikord veebiallika kvaliteedi hindamisel ka kellegi abi?

Kelle?

Palun veebiallikate kvaliteedi hindamisel abi:

- perekonnalt (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- õpetajatelt (17, 18, 19);
- ala asjatundjalt (16, 17, 18);
- sõpradelt (16, 17, 18);
- klassikaaslastelt (15, 16, 17).

Ei palu kellegi abi veebiallikate kvaliteedi hindamisel (14, 15, 16, 17, 18, 19).

12. Mille põhjal otsustad, et veebiallikas on kasutamiseks piisavalt usaldusväärne?

Veebist leitud informatsioon on kasutamiseks piisavalt usaldusväärne siis, kui:

- autor on lugupeetud ja ala asjatundja (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- teistes allikates on sama informatsioon (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- puuduvad grammatika- ja kirjavead (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- vastab varem teatule (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- on ajakohane (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- on teemakohane (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- on objektiivne (14, 15, 17, 18, 19);
- on põhjalik (16, 17, 18, 19);
- on täpne (16, 17, 18, 19);
- on korrektse ja ladusa keelekasutusega (15, 16, 17, 18);
- sisaldab viiteid teiste autorite töödele (15, 16, 17, 18).

Veebileht on kasutamiseks piisavalt usaldusväärne siis, kui:

- see kuulub lugupeetud asutusele või organisatsioonile (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- seda ollakse varem edukalt kasutanud (14, 15, 16, 17, 18, 19);

- see näeb hea välja (14, 15, 16, 18, 19);
- seda on soovitanud teised inimesed või usaldusväärsed veebilehed (15, 16, 18, 19);
- see on uus või seda on hiljuti uuendatud (14, 15, 17, 19);
- sellele juurdepääs ei ole piiratud (tasuta, ei nõua sisselogimist) (14, 15, 17, 19);
- sellel ei ole häirivat reklaami (14, 17, 18);
- see sisaldab info autori kontaktandmeid (16, 19).

13. Milliseid veebiallikaid ei tohiks sinu arvates usaldada? Miks?

Usaldada ei tohiks informatsiooni veebilehtedelt, mis on valminud tundmatute autorite poolt või kasutajate ühisloomena, sest need allikad võivad sisaldada subjektiivset, kallutatud või valet informatsiooni (14, 15, 16, 17, 18, 19).

14. Kas õppetöoga seotud veebiinfo kvaliteedi hindamine on olulisem kui igapäevaeluga seotud veebiinfo hindamine? Miks?

Õppetöoga seotud veebiinfot tuleb igapäevaeluga seotud informatsioonist põhjalikumalt hinnata, sest selle eest saab hinde (14, 15, 16, 17, 18, 19).

Ebakvaliteetseid veebiallikaid tuleb igal juhul vältida, pole oluline, mis eesmärgil infot otsitakse (14, 15, 16, 17, 18, 19).

Õppetöö on samuti osa igapäevaelust (14, 16, 19).

15. Oskad nimetada selliseid veebikeskkondi, kus kasutajad loovad ise sisu? Mis otstarbel oled sealset informatsiooni kasutanud? Kui palju sealt leitud informatsiooni usaldad?

Nimetatud veebilehed, millel kasutajad loovad ise sisu:

- Vikipeedia (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- Facebook (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- blogid (14, 16, 17, 18, 19);
- foorumid (14, 16, 17, 18, 19);
- Annaabi.ee (14, 15, 17, 18, 19);
- Instagram (15, 17, 18, 19);

- Twitter (16, 17, 18);
- Youtube (14, 15, 18);
- Reddit (15, 19);
- Tumblr (14, 17).

Kasutan sealset informatsiooni:

- koduste tööde tegemiseks (14, 15, 16, 17, 18, 19);
- enda arvamuse kujundamiseks (14, 16, 17, 18, 19);
- nõuannete saamiseks (14, 16, 17, 18, 19);
- algteadmiste kogumiseks, et hiljem leida juba kvaliteetsemat informatsiooni (16, 19).

Ei usalda eriti taolisi keskkondi, kuid sealset infot kasutan ikka, aga ettevaatlikult (14, 15, 16, 17, 18, 19).

16. Kas veebiallikate hindamist tuleks õpetada koolis? Miks?

Veebiallikate hindamist tuleks koolis õpetada, sest seda oskust läheb kõigil vaja (14, 15, 16, 17, 18, 19).

Veebiallikate hindamist tuleks koolis õpetada, aga mitte väga põhjalikult, piisab ühest tunnist (14, 15, 16, 17, 18, 19).

Veebiallikate hindamist ei tuleks koolis õpetada, sest igaüks oskab seda niigi (14, 17, 19).

Ainetes informaatika ja teadustöö alused juba õpetatakse veebiallikate hindamist (17, 18, 19).

Lihthitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mari-Liis Oja (sünnikuupäev: 10.05.1984)

1. annan Tallinna Ülikoolile tasuta loa (lihthitsentsi) enda loodud teose „Noored vanuses 14–19 veebiallikate hindajatena Tallinna Järveotsa Gümnaasiumi õpilaste näitel“, mille juhendaja on Sirje Virkus, säilitamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu repositooriumis.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihthitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 4.01.2016